

ČASOPIS MINISTERSTVA NÁRODNÍ OBRANY

VOJENSKÁ MYSL

DVACÁTÝ DEVÁTÝ ROČNÍK

5

Instrumentální charakter války

Pro soudobé civilizace je příznačný geometrický růst zprostředkování. Není jistě bez zajímavosti, že sféra politiky a politických institucí — politických stran a mocenskopolitických orgánů — je snad nejtypičtějším představitelem a nositelem zprostředkování styků a činností mezi třídami, sociálními skupinami, ale i mezi celými národy, státy a vojenskopolitickými koalicemi.

Sociální zápasy dneška jsou oblasti nemírné společenské aktivity, která, má-li mít alespoň minimální naději na úspěch, se nemůže obejít bez existence mocenskopolitických prostředků.

Mezi mocenskopolitickými prostředky zaujímá nikterak zanedbatelné místo i válka.

Problematika instrumentálního charakteru války se bezprostředně dotýká samotné podstaty války, jinými slovy řečeno, mnohostranných vztahů mezi válkou a politikou.

Zakladatelé vědeckého socialismu při zkoumání vzájemných vztahů mezi válkou a politikou, kromě vymezení války jako pokračování politiky tříd jinými, násilnými prostředky, i určení války jako produktu politiky, charakterizují válku i jako nástroj, prostředek politiky určitých antagonistických společenských tříd a společenských systémů.

Zamýšlíme-li se nad instrumentálním charakterem války, jinak řečeno nad válkou jako prostředkem politiky, dotýkáme se jen jednoho, a zdaleka ne určujícího

aspektu války a politiky. Instrumentální charakter války je podřízen významnější souvislosti, která je vyjádřena tezí o válce jako „pokračování politiky násilnými prostředky“. (Lenin, V. I.: Socialismus a válka, Spisy, sv. 21, Praha 1957, s. 306.)

Politiku ovšem nemůžeme chápat jako bezohlednou pragmatiku válečného násilí. Pro politickou praxi není zpravidla příznačné výlučné spoléhání a víra v samospasitelnost války při řešení sociálních antagonismů.

Válka však není i přes svůj častý výskyt běžným, obvyklým prostředkem politiky. Dějiny válek poskytují dostatek důkazů o tom, že války vždy představovaly politický instrument, nástroj, prostředek výjimečný, krajní, mezní a nejautoritativnější.

Mezi politickými nástroji, které sociální třídy, národy, státy, vojenskopolitické koalice používají při prosazování a obhajobě svých třídních zájmů, náleží válce místo zcela ojedinělé, specifické. Ojedinělost války jako instrumentu politiky spočívá především v tom, že je vedena prostřednictvím „zvláštních oddílů lidí“, vybavených „specifickými nástroji“ sociálního násilí — zbraněmi a zbraňovými systémy.

O válce jako instrumentu politiky můžeme říci, že jde o instrument poslední, který stojí až na posledním místě, nástroj používaný zpravidla v krajní nouzi, v extrémních společenských situacích, kdy již všechny ostatní prostředky byly vyčerpány a nebylo pomoci nich dosaženo před-

sevzatých cílů, popřípadě jejich použití selhalo.

Politická praxe má k dispozici celou řadu prostředků či nástrojů, s jejichž využitím může daleko racionálněji, adekvátněji a efektivněji dosahovat programových cílů tříd, národů, států, popřípadě koalic států, než prostřednictvím války.

V tomto směru neplatí úměra, čím více používá politika sociálního násilí, tím je sama silnější, vlivnější, tím větší autority a podpory požívá. Právý opak je zpravidla pravdou.

Síla politické moci není přímo odvoditelná od ozbrojené síly, ale především od toho, jaké neformální podpory a důvěry se politice ze které třídy dostává nejen od příslušníků vlastní třídy, ale i od druhých protikladných tříd a sociálních vrstev.

Každá vládnoucí třída dává zpravidla přednost tomu, aby mohla uplatňovat a prosazovat své třídní zájmy pokud možno s vyloučením nebo omezeným používáním sociálního násilí. V této souvislosti upozorňují na skutečnost, že v té míře v jaké se dnešní buržoazie stává reakční, konzervativní silou, začíná spatřovat těžiště svých mocenskopolitických prostředků v ozbrojeném násilí, kterého v hojně míře využívá k plnění agresivních politických funkcí.

Politika má ve většině případů vždy určitou možnost volby mezi použitím nenásilných a násilných prostředků. Není v tomto směru limitována a svazována ekonomickými determinanty, ale především konkrétní historickou situací a v jejím rámci především aktuálním poměrem třídních sil, které se nacházejí v konfliktním vztahu.

Válka není a nemusí být nevyhnutelným a permanentním průvodcem každé politiky, v každé situaci. Na věci nic nemění, že za určité situace se může použití války stát nevyhnutelným a jedině možným prostředkem politiky.

Politika si vždy zachovává určující, vedoucí postavení vůči válce — před jejím vypuknutím, v průběhu války i po jejím skončení.

Jestliže např. vládnoucí vykořisťovatelská třída sahá k použití války, je to neklamným svědectvím, že není schopna vládnout prostřednictvím tradičních demokracických metod. Současně je to i svědectvím krizového stavu její politiky, je-li nucena použít posledního prostředku z arzenálu nástrojů třídního boje.

Všechny tyto skutečnosti umožňují udělat závěr, že válka představuje nikoli běžný, ale výjimečný, mezní, krajní prostředek politiky, který přichází obvykle v úva-

hu tehdy, kdy všechny ostatní prostředky politiky buď selhaly, nebo se jeví jako nepostačující k vyřešení třídně konfliktní situace.

Tuto skutečnost vyjadřují např. i Leninova slova o „válce, jako pokračování politiky jinými, totiž násilnými prostředky“. (Lenin, V. I.: Socialismus a válka, Spisy, sv. 21, Praha 1957, s. 306.)

Použití války v úloze instrumentu politiky v sobě skrývá nemalá rizika pro subjekty politiky v případě, že se jim nepovede dovést válku až k jejímu vítěznému dokončení.

Proto se hodnota i použitelnost války jako instrumentu politiky zhodnocuje, popřípadě znehodnocuje, devaluje, v závislosti na tom, jaký je vzájemný poměr sil mezi proti sobě stojícími protivníky, na tom, jak dalece se podaří aktivizovat a exploatovat v zájmu vítězství ekonomický, vědeckotechnický, vojenský a morálně politický potenciál země, popřípadě vojenskopolitické koalice.

Rizika, nevypočitatelnost možných negativních důsledků války, destrukce lidských životů a materiálních statků má za následek, že válka bývá často používána v úloze prostředku politiky potenciálně, jako hrozby, zastrašení, varování protivníka.

Jak jsem již uvedl, válka je za určité situace arénou zprostředkování vzájemných styků mezitřídních a mezinárodních. Válka není účelem sebe sama, ale především prostředkem či nástrojem k dosahování určitých politických cílů. V tom spočívá její instrumentální charakter.

Při jakémkoli uvažování o instrumentálním charakteru války nesmíme opomenout, že válka vždy a za všech okolností byla a je instrumentem politiky a nikoli snad nástrojem, kterým disponují představitelé velení ozbrojených sil. O použití, či zřeknutí se použití tohoto prostředku, o stupni jeho rozsahu a rozmachu nerozhoduje nikdo jiný, než představitelé politické moci. Ani v těch nejmilitarističtějších buržoazních státech nedisponuje válkou vojenská elita moci, ale především politická elita moci, ačkoli existuje i tendence podřízení politiky — válce a politiků — vojenské elitě.

Pronutí války jako nástroje politiky politikou můžeme identifikovat a prokázat v nejednom směru. Připomeňme v této souvislosti např. vliv politiky na předurčení ozbrojených sil v rámci strategickém i operačně taktickém, na vyzbrojení armády, na její organizační strukturu, výchovu a výcvik.

Právě tak jako pro ostatní společenské jevy i pro válku platí, že není pasivním

produktem podmínek, které ji vyvolaly v život. Mezi zdroji, příčinami a podmínkami na jedné straně a jejich produkty na straně druhé existuje zpětná vazba, vzájemné ovlivňování.

Determinující vliv politických vztahů na válku je tak doplňován i určitými funkcemi, které je válka schopna plnit ve službách politiky, přesněji určitých sociálních tříd, národů, států i koalic.

Válka v rukou socialistické společnosti je rovněž za určité situace nástrojem, prostředkem prosazování třídních zájmů.

Socialistická společnost a její určující dějinný subjekt dělnická třída v čele se svým marxistickým předvojem, jehož základem historickým úkolem je odstranění sociálních antagonismů, a tím i půdy pro třídní boj, nemůže splnit svou úlohu nijak jinak, než pomocí oněch politických nástrojů, které vyvolaly v život tisícileté dějiny třídně vykořisťovatelských společností.

Negace sociálního násilí a vytlačení války za hranice sociální reality mohou uskutečnit sociální instituce, ne ovšem kterékoliv třídy, ale třída, která má objektivní zájem na zrušení všech tříd, na vytvoření společnosti beztržní, bez státu, bez politiky, bez nadvlády člověka nad člověkem, bez násilí člověka nad člověkem. Takovouto třídu představuje v dějinách poprvé a také naposled dělnická třída. Než však tato třída splní svou historickou misi, nemůže se jednostranně vzdát žádného ze svých politických nástrojů. V opačném případě se stává bezbrannou před rozvřetenou institucionální základnou sociálního násilí svých třídních protivníků, vydána jim na pospas, na milost a nemilost.

Pochopit marxisticko-leninskou kritiku reakčního sociálního násilí, které provází politiku doživajících tříd, jako výzvu k všeobecnému odsouzení sociálního násilí, byť svým sociálním obsahem kvalitativně odlišného charakteru, uzavírá cestu k uvědomění si prostého faktu, že použití revolučního sociálního násilí se za určité situace stává přinejmenším předpokladem třídního osvobození.

Každá společensky relevantní praktická aktivita člověka, stejně tak jako společenských celků, je totiž v tom či onom stupni vázána na prostředky, jimiž uskutečňuje dosažení předsevzatých cílů.

V každé oblasti lidské aktivity, politickou sférou nevyjímaje, patří prostředky k cílům. Jinými slovy řečeno, vytyčujeme-li si určité cíle, musíme současně nalézt prostředky jejich dosažení.

Společenské třídy, národy, státy, popřípadě koalice států, využívají za určitých

situací i takový typ sociální aktivity jakým je válka k tomu, aby překročily dané sociální poměry, změnily sociální status quo, probíjely základní třídní, národní, státní, popřípadě internacionální zájmy.

Války vždy představovaly nástroje výrazně sociálně politické povahy, které jsou v rukou historicky konkrétních tříd, a sdílejí s nimi všechny zvraty jejich vývoje a třídních zápasů, vítězství i porážky, vstoup i pád.

Sociálně politický charakter války, její sepětí s osudy určité společenské třídy, je nejmarkantěji vidět na jejich společenských funkcích, které jim třídy, v jejichž rukou jsou, vtiskly.

Válka představuje v třídně antagonistické společnosti svým společenským posláním a určením prostředek mocenskopolitické povahy.

Smyslem použití války je primárně zlovení odporu třídního protivníka, vnucení cizí vůle, podrobení se cizí vůli, přinucení protivníka, aby se vzdal svých mocenskopolitických, ekonomických aj. ambicí a předsevzetí, v krajním případě i za cenu jeho fyzické likvidace.

To platí i v těch případech, kdy v úloze protivníka vystupují vůči sobě, svým sociálním charakterem stejnorodé třídy — otrokářů, feudálů, kapitalistů jednotlivých národů a států.

Chceme-li určit skutečné sociální poslání a funkce války jako prostředku politiky, neodvodíme je z existence války samotné, ale především z rozboru politiky tříd a států (tříd v těchto státech), v jejichž rukou jsou a pomocí nichž dané třídy za určitých okolností prosazují dosažení svých politických zájmů.

Za této situace válka, v závislosti na tom, která třída jí disponuje a k jakým cílům ji využívá, může sloužit jak k zotročování a znesvobodňování lidí, tak k vydobývání prostoru pro historicky vyšší stupně třídní a lidské emancipace.

Všechny sociální jevy sdílejí osudy společnosti, které je vyvolaly v život. Logika jejich vzniku, krize, pádu či zániku je zpravidla odrazem vývojové logiky společenských poměrů, které je zplodily. Totéž platí i o válce.

V tomto smyslu spolu s celospolečenskou krizí vykořisťovatelského společenského systému začíná prožívat krizi i jeden z typických jevů třídně antagonistické společnosti — válka.

Současný poměr sil ve světě, vědeckotechnická dokonalost, vysoká účinnost či efektivnost soudobých nástrojů sociálního násilí, nadbytečné nasycení mocenskopolitických institucí těmito prostředky, nemohou zakrývat krizovost postavení války.

Otázka zní: ztratila válka, která se opírá o použití zbraní hromadného ničení, hodnotu racionálního politického prostředku? Stalo se sociální násilí s využitím soudobých nejničivějších ozbrojených prostředků afunkční? Odpovědi nejsou jednoznačné a jednoduché.

Jedna skupina autorů (Bernal, Thielicke, Sternberg), která se zabývá touto problematikou, dospěla tak daleko, že odmítá pro raketové jaderné sociální násilí platnost myšlenky o válce jako o racionálním prostředku imperialistické politiky. Zvýrazňují zejména dezinstrumentalizaci a iracionalitu či absurditu války, která používá neomezeně nejničivějších zbraní.

Jiní autoři sice nepopírají, že by raketová jaderná válka přestala být prostředkem politiky, avšak při zamyšlení nad možnými destruktivními účinky takové války, skepticky se vyjadřují k její účelnosti, racionalitě a přesněji k sociální funkci.

Při analýze příčin, které vedly ke znehodnocení, devalvací války a jejich instrumentů jako prostředků politiky, se setkáváme u některých autorů s technicistní, či technokratickou úchylikou, která absolutizuje úlohu rozvoje vědy a techniky jako určující příčiny k znehodnocení nejrozvinutějších forem války.

V tomto smyslu se ukazuje potřeba opravit tvrzení J. Javůrky, že „až věk atomu sebou přinesl, že válka přestala být způsobila k plnění svých funkcí, že se přežila, zastarala.“ (Javůrek: Válka a politika v „nukleárním věku“, Praha 1968, s. 66.) Problematický je rovněž jeho názor že: „Technický vývoj, jehož následkem je hypertrofie války, vedl opravdu k znehodnocení významu a poslání války pro imperialistickou politiku.“ (Tamtéž, s. 78–79.) Obdobně je nepřesné tvrzení „využití vědy způsobilo, že válka pro své nemírně ničivé důsledky ztratila smysl a stala se absurdní.“ (Tamtéž, s. 79.) Vycházíme z toho, že krize, do níž se dostává válka ve své nejrozvinutější termonukleární podobě, není vyvolána prvořadě revolucí v instrumentalitě války. Neříkáme nic objevného připomeneme-li, že: Revoluce v instrumentaci války není oním rozhodujícím činitelem, který způsobil, že válka v době, kdy maximálně rozvinula všechny své potence, postupně ztrácí na své hodnotě jako racionální prostředek imperialistické politiky. Příčinu musíme spatřovat v procesu světové proletářské revoluce, která zejména v posledních desetiletích vyvolala takové změny v poměru sil mezi státně organizovanou buržoazií a státně organizovaným proletariátem, že de-

valvovala instrumenty války v rukou reálných sil.

„Atomový“ či „kosmický“ věk, jinak vědeckotechnický pokrok, vytváří jen určité předpoklady a možnosti pro eliminaci války ze života společnosti, nikoli skutečnost samu. Reálné odstranění války vyžaduje podetnout sociálně ekonomické zdroje tohoto jevu. To je však záležitost nikoli vědeckotechnické revoluce, ale světové proletářské revoluce.

Ostatně J. Javůrek, s jehož názory polemizuji, sám na jiném místě uvádí věci na pravou míru a popírá tím svá výše uvedená citovaná tvrzení: „Když dochází k využití nukleární energie proto, aby byl člověk vyhlazován člověkem, je dosaženo důležité meze. Jelikož k tomu dochází ve světě, v němž vedle imperialistického existuje už socialistický svět, který je schopen v zájmu své obrany učinit totéž, stávají se zbraně nevidané síly, které způsobí buditel velké naděje amerických militaristů politicky nevýhodnými a válka se tak stává z dříve „rozumného“ nástroje politicky nástrojem „nerozumným“, protože může zničit svého tvůrce.“ (Tamtéž, s. 101.)

Jsou to v první řadě revoluční změny sociálně politické povahy, které vedou k tomu, že řešení sporných otázek v mezinárodních vztazích válečným násilím se dostává do krize a dožívá svůj věk.

Nezpůsoblost, přežitost, zastaralost sociálně nespravedlivého válečného násilí nevyvolal „věk atomu“, jinými slovy změny v technologické bázi vojenství, ale nástup epochy, v níž se socialismus stává rozhodujícím činitelem současného dějinného vývoje.

Teprve ztrátou imperialistického monopolu nad nejdestruktivnějšími prostředky násilí, v podmínkách jejich relativně stejného rozložení mezi sociálně politicky protikladné disponenty, začíná působit nepřímá úměra: čím ideálnější vědeckotechnicky rozvinuté jsou nástroje násilí, tím méně ideálnější mohou plnit funkce, které jim militaristé ve svých vojenskostrategických plánech přisoudili.

V opačném případě, v podmínkách jednostranného, vylučného vlastnictví nejúčinnějších instrumentů sociálního násilí v rukou imperialistů, by otázka způsoblosti války v její nejrozvinutější podobě stála jinak, než je tomu za současného poměru sil.

Tuto skutečnost přiznávají samotní vojenští a političtí představitelé hlavních imperialistických států: „Je jisté, že by Spojené státy utrpěly za prvního jaderného úderu velmi veliké škody. A je jisté, protože Sovětský svaz svá raketová posta-

vení stále posiluje a buduje stále více ponorek ozbrojených raketami, že bude v průběhu času stále obtížnější zničit podstatnou část „úderných sil“ („strike“), které nepříteli zůstanou. Nesnážím jsem se v žádné zprávě Kongresu tyto tvrdé skutečnosti jaderného věku zkrusit. Byl jsem dokonce některými kruhy kárán za to, že jsem pro tuto skutečnost použil výrazu „hrozná vyhlídka“ ... Mohli bychom sice být v delší vyčerpávací válce na moři schopni naprosto zničit nepřátelské ponorky, ale neexistuje reálná naděje zničit většinu sovětských ponorek vyzbrojených raketami rychlým prvním úderem. Stejně tak málo bychom mohli počítat s určitým uspokojivým stupněm jistoty, že bychom zničili všechny nebo takřka všechny pevné raketové základny Sovětského svazu — i kdybychom naše ozbrojené síly zdvojnásobili nebo ztrojnásobili ... Naše výpočty však ukazují, že při splnění všech těchto podmínek by naše ztráty představovaly desítky milionů lidí. Závěrem těchto podmínek našich průzkumů tedy je, že by vzájemný jaderný útok mezi Spojenými státy a Sovětským svazem způsobil na obou stranách strašné škody a sice při každé reálnější dosažitelné síle našich ozbrojených sil, a to i za podmínek pro nás nejprůzračnějších.“ (Projev R. S. Mc. Namara před vojenským výborem Sněmovny reprezentantů v r. 1964. In: Dokumenty k vojenské politice hlavních imperialistických států 1964, Praha 1967, s. 13, 15 až 16.)

Obdobně svého času řekl na tiskové konferenci Ch. de Gaulle: „Je možno říci, že země, která má k dispozici atomovou zbraň, je s to podmanit si na milost a nemilost národ, který atomovou zbraň nemá. A můžeme dále říci, že země, která má atomovou zbraň, má k dispozici prostředek odradit od agrese každý jiný národ, který má také atomovou zbraň, protože agrese pro agresora znamená šířit smrt, současně však být sám vtažen do lůna smrti.“ (Tamtéž, s. 119.)

Vědeckotechnický aspekt soudobého vojenství, jakkoli je významný, není sice dostatečný při vynášení verdiktu o způsobilosti či nezpůsobilosti sociálního násilí plnit ty či ony politické funkce. Pouze jeho posuzování v rámci určitých společenských souvislostí, které se dotýkají poměru sil mezi protikladnými stranami, umožňuje formulovat hodnotící soudy o funkcích války.

Buržoazní politici i vojenští stratégové jsou nuceni reagovat na novou sociálně politickou i vojenskopolitickou situaci ve světě, vyvolanou procesem vědeckotech-

nické revoluce a vědeckotechnickou revolucí ve vojenství.

Problém, který před nimi vyvstává, můžeme formulovat otázkou: Jak se vyhnout rizikům, která s sebou nese možná term nukleární válka a přitom zachovat i nadále instituci války jako prostředek imperialistické politiky?

Buržoazní odpovědi na tuto otázku jsou „teorie zastrašování“, „teorie eskalace sociálního násilí“ i „teorie omezených válek“.

I když imperialistická vojenskopolitická a vojenskostrategická koncepce „masové, hromadné term nukleární odvety“, nebyla jako alternativa války proti socialistickým zemím zamítnuta a škrtnuta z programu, mají vojenskostrategické koncepce „omezených válek“ rehabilitovat válku a znovu navrátit válce její ofensivní smysl a sociální funkce v podmínkách, kdy neomezené použití term nukleárních a dalších zbraní hromadného ničení se stává za současné relativní, dynamické rovnováhy sil mezi světovou kapitalistickou a světovou socialistickou soustavou pro imperialistickou buržoazii a její společenský systém velmi riskantním krokem.

Existence sebedestruktivnějších instrumentů války nečiní válku nereálnou a neodstraňuje ji. Zrušení a odstranění války není determinováno prvotně procesem vědeckotechnického pokroku v instrumentaci násilí, ale především procesem revoluční negace těch sociálních poměrů, pro které je používání války předpokladem jejich fungování.

Není sporu o tom, že jednostranné vlastnictví nejničivějších prostředků by dávalo imperialistům za určitých pomínek reálnou šanci dosáhnout svých politických cílů snáze než kdykoli předtím. V tomto smyslu by jednostranné, monopolní vlastnictví tuto formu sociálního násilí v politickém i vojenském ohledu zhodnotilo.

Právě tak nemůže být pochybnosti o tom, že zánikem imperialistického monopolu nad prostředky hromadného ničení, zvláště pak jejich kvantitativní a kvalitativní relativně rovnovážné rozložení mezi socialistickými a kapitalistickými státy, vedlo ke znehodnocení těchto nástrojů ve službách imperialistické politiky.

Materiálními předpoklady znehodnocení, popřípadě odstranění války jsou v první řadě předpoklady ekonomické a třetí a teprve sekundárně předpoklady vědeckotechnické.

Věc nestojí tak, že perspektiva odstranění války ze života společnosti by nebyla tak reálná a blízká, kdyby nukleární zbraně nebyly zbavily válku jejího smyslu jako nástroje ve službách imperialis-

tické politiky. Naopak vyloučení války ze života společnosti by nebylo tak reálné a blízké, kdyby proces světové proletářské revoluce nevyvolal takové zásadní sociálně ekonomické změny ve světě, které ve svém souhrnu znamenají, že se světová socialistická soustava stává rozhodujícím činitelem světového vývoje.

Tato skutečnost se mj. odráží i ve výsledcích konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě konané v Helsinkách.

V „Závěrečném aktu“, který podepsali představitelé států, účastníci konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, je mezi principy, jimiž se mají řídit vztahy mezi zúčastněnými státy uveden i princip zdržení se hrozby silou nebo použití síly.

Tento princip znásobují a podporují další principy, které rovněž „Závěrečný akt“ zahrnuje, např. respektování svrchovanosti, neporušitelnosti hranic a územní celistvosti států, mírové urovnávání sporů, nevměšování do vnitřních záležitostí, rovnoprávnost a sebeurčení národů a další.

Vtělení tak významné normy, jako je zdržení se hrozby silou nebo použití síly do dokumentů je neoddiskutovatelným vítězstvím pokrokových protiválečných společenských sil.

Politická hodnota této normy mezinárodních vztahů je mimo jakoukoliv po-

chybnost. Na druhé straně nás však zavazuje k určité obezřetnosti. Nemůžeme totiž ztráct za žádných okolností se zřetelem existující rozdíl mezi „normou“ a „realitou“, mezi tím „co byti má“ a „co jest“. Vše bude v určující míře záviset na tom, nakolik se podaří v praxi prosadit tuto zásadu do mezinárodních a mezistátních vztahů, do jaké míry budou omezeny politické a vojenské možnosti těch imperialistických společenských sil, které spatřují v síle i nadále nejefektivnější prostředek své politiky. V tomto smyslu zatím lidstvo nemá mnoho důvodů ke spokojenosti.

Jakkoli válka představuje mocný nástroj politiky, nejde v žádném případě o instrument všemocný, schopný efektivně vyřešit jakýkoli politický úkol.

Na rozdíl od militaristicky orientované imperialistické buržoazie, marxisté se nedomnívají a nepovažují válku za „vše-lék“ při řešení sociálních antagonismů. Naopak, v té míře, v jaké se kvalitativně mění současný poměr sil mezi hlavními světovými společenskými soustavami, značně se znehodnotila válka v úloze instrumentu imperialistické politiky. Proto nejsou nikterak nadsazená tvrzení o tom, že válka — instrument imperialistické politiky začíná prožívat krizi, přežila se a do-zrává k jejímu vytlačení ze života společnosti.

Futurologie — součást nepřátelské činnosti imperialistických států

V podmínkách boje dvou antagonistických společenských systémů trvale dynamicky roste převaha socialistické společenské soustavy. Za posledních 60 let, od Velké říjnové socialistické revoluce, nastaly ve světě obrovské změny. „Žijeme v epoše zásadních společenských změn. Pozice socialismu se nadále upevňují a rozšiřují,“ řekl na XXV. sjezdu KSSS s. L. I. Brežněv. „Vítězství národně osvobozenického hnutí otvírají perspektivy před zeměmi, které si vydobily nezávislost. Stupňuje se třídní boj pracujících proti útlaku monopolů, proti vykořisťovatelským pořádkům. Revolučně demokratické, protimperialistické hnutí nabývá stále většího rozsahu. To vše dohromady znamená rozvoj světového revolučního procesu.“ (XXV. sjezd KSSS, Zpráva ÚV KSSS, Svoboda, Praha 1976, s. 26.)

Progresivní rozvoj světového socialismu v ekonomické, politické a kulturní oblasti, změna v poměru sil mezi socialismem a kapitalismem ve vojenské oblasti, vytvoření a rozvoj raketových jaderných zbraní, které by způsobily v případě světové války obrovské škody a záhuby miliónů lidí, se vši ostrostí postavily otázku o perspektivách kapitalismu a donutily jeho ideologii obrátit se k rozpracování otázek budoucnosti, aby vyzbrojili stoupence kapitalismu odpovídající argumentací.

Reálný socialismus, který vznikl a roz-

víjí se na spolehlivém základě vědecké teorie marxismu-leninismu a její praktické aplikace, prokazuje každým dnem dočasnost trvání kapitalistického zřízení ve světě. Proto imperialistické síly jsou nuceny, ve snaze zachovat kapitalistický řád, všemi prostředky bojovat proti marxisticko-leninské teorii a proti světové socialistické soustavě, která již pouhou svou existencí potvrzuje správnost této teorie. Současné argumenty, které zdůvodňují existenci kapitalistického světa, stále více ztrácejí na své průkaznosti. Proto teoretikové kapitalismu se snaží hledat argumenty, které prokazují budoucí rozvoj své společnosti s cílem dokázat objektivní nemožnost vytvoření komunistické společenskoeconomické formace, přičemž nejsou dostatečně schopni vytvořit jinou ucelenou soustavu vědecké teorie budoucího vývoje světa. Tuto otázku má řešit „moderní“, nově vzniklý vědecký světový názor — futurologie. Buržoazní ideologové ubezpečují, že se vznikem futurologie se objevila skutečně nová věda, nová sociologická disciplína — „věda o budoucnosti“.

Pojem futurologie se objevil poprvé v roce 1943 v publikaci německého sociologa a politologa Ossipa Karla Flechtheima „Historie a futurologie“, který v této práci prohlašuje, že futurologie má splnit ideologické poslání, má se stát „třetí cestou“, třetí silou“ mezi kapitalismem a ko-

munismem. Otec futurologie, jak je mnohdy Flechtheim nazýván, dal tedy do vínku novému vědnímu oboru konkrétní ideovou náplň, která příkře odmítá vědeckou teorii marxismu-leninismu. Přestože Flechtheim stanovil ideový obsah tzv. nové vědy o budoucnosti již v roce 1943, nastal rozvoj futurologie až koncem padesátých a na počátku šedesátých let. Někteří autoři hledají důvod, proč právě v této době vzniká zájem o futurologii, a přičítají jej především blízkému se přelomu tisíciletí a novým způsobům řízení ekonomiky a výroby. Jeden z hlavních důvodů zájmu teoretiků imperialismu o tento vědní obor můžeme však nepochybně spatřovat i ve stále rostoucí síle socialistických států a vlivu ideologie marxismu-leninismu na vývoj světového dění. Jistě není bez zajímavosti, že právě v době zvýšeného zájmu o futurologii, tj. v druhé polovině padesátých let, se výrazně změnil poměr sil mezi socialismem a mezinárodním imperialismem.

Na tuto situaci reagoval americký imperialismus změnou zahraniční politické doktríny. Namísto politiky „z pozice síly“, „politiky osvobození“ a z nich vycházejících vojenských strategií „hromadné odvety“, přechází k boji na ideologické frontě. Známá jsou prohlášení J. F. Kennedyho, „stojíme tvář v tvář neúnávnému boji na celé zeměkouli, který zdaleka přesahuje střetnutí armád, či dokonce nukleárních zbraní“, a vznášejí požadavek: „My, náš stát, pocítujeme nyní větší potřebu, než je potřeba atomové moci, letecké síly — je to potřeba síly idejí.“ (J. F. Kennedy, *The Strategy of Peace*, Harper and Brothers, N. Y. 1960, s. 164.) Z Kennedyho slov jednoznačně vyplývá obava z budoucnosti kapitalistického řádu a snaha vyzbrojit jej ideologicky tak, aby mohl účinně bojovat s marxisticko-leninskou vědou.

V první řadě jde tedy o překonání krize buržoazní ideologie a o snahu přinutit buržoazní ideology hledat nové formy a metody boje proti světu socialismu. Všechny hlavní směry ideologického boje nutně musí obsahovat v té nebo jiné formě problémy budoucnosti. Kapitalismus si klade za cíl udržet dosavadní společenský řád, přinejlepším nějak jej vylepšit. Proto cílem futurologů je vymyslet nové koncepce vývoje kapitalismu „k lepšímu“, především hledáním tzv. „třetí cesty“.

Současně buržoazní ideologie se nikterak nevzdala snahy oslabit sílu marxisticko-leninských idejí jednak mezi občany socialistických států, a tím brzdit a komplikovat úspěšný rozvoj těchto zemí, jednak mezi pracujícími nesocialistických zemí, kteří v ideálech marxismu-leninismu

vidí jedinou perspektivu dalšího progresivního vývoje lidstva. Tomuto cíli věnují podporu vládnoucí kruhy imperialistického světa.

Známý americký specialista v oblasti sociálního prognózování, ředitel Institutu futurologie O. Helmer, kritizoval nevířnost vládnoucích kruhů USA v minulosti k prognózování, současně však poznamenal, že „takový přístup naštěstí již minul a americké vedení, jak se domnívám, plně chápe, že v soutěžení mezi západním kapitalismem a komunistickým blokem, nemůže počítat s vítězstvím, nepodaří-li se dosáhnout vyšší úrovně dlouhodobého plánování.“ (*The Futurist*, 1967, No 2, s. 8.)

Není proto divu, že vzniká řada futurologických prací, jejichž autoři na základě společenské objednávky s příslušnou materiální podporou vytvářejí systematický výzkum dlouhodobých perspektiv společnosti. Obsah těchto výzkumů charakterizují slova pracovníka Standfordské univerzity profesora Donalda Danna: „Nejužitečnější není futurologie, která odpovídá na otázku Co bude?, ale ta, která odpovídá na otázku Co chceme, aby se stalo? Jinými slovy: futurologie má svůj význam, pokud se nestará o budoucnost, ale o to, co máme v úmyslu udělat dnes. Nejzajímavější na futurologii je její působnost politická.“ (Cit. podle E. A. Arab-Ogly: *V labyrintu proroctví*, Práce, Praha 1975, s. 15.)

Tato slova nezastřeně charakterizují cíle současných vládnoucích kruhů imperialistických států. Výsledkem těchto výzkumů má být obnovení kontroly nad světovým vývojem, umět předpokládat události a dokázat poskytnout dostatečně včas informace, které mají vliv na politické rozhodování, aby vznikla protiváha reálnému socialismu a mohlo být ovlivňováno veřejné mínění obyvatel rozhodujících zemí ve prospěch dosavadního kapitalistického zřízení „předem připravenou teorií budoucnosti“. Pro tyto účely vznikly v kapitalistických státech četné výzkumné ústavy a vědecké instituce, mezi něž např. patří: Americká komise 2000 při Akademii věd a umění, Hudson institut (USA), Ústav pro výzkum budoucnosti (Institute for the Future), Americká společnost RAND (RAND Corporation), TEMPO — středisko společnosti General Electric, francouzská „skupina 1985“, skupina „Lidstvo roku 2000“ (Mankind 2000 International — Anglie), západoněmecká Společnost pro otázky budoucnosti, Ústavy pro výzkum budoucnosti v Západním Berlíně, Mnichově, Tübingenu, futurologická centra v Římě, Tokiu, Vídni, Oslu, Basileji atd. Vycházejí

speciální futurologické časopisy, z nichž uvádíme především „Futurist“ (USA), „Futures“ (Anglie), „Futuribili“ (Itálie), „Analyse et prévision“ (Francie) a další. Pravidelně se konají mezinárodní konference futurologů.

Podle kusých sdělení amerického tisku můžeme usuzovat, že důležitou náplní činnosti prognostických institucí je vytvoření a využití obsahem, rozsahem a stupněm složitosti různých modelů mezinárodních procesů a zahraničně politických situací s cílem prognózovat a programovat zahraničně politická a vojenskopolitická opatření.

Příkladem složitějšího modelu zahraničně politické a vojenské součinnosti byl systém „TEMPER“ (Technické, ekonomické, vojenské a politické zhodnocení mezinárodní situace), vypracovaný v r. 1964 na objednávku sboru náčelníků štábů USA. Model „TEMPER“ dovolil imitovat „studovanou válku“ a omezený válečný konflikt tří bloků: západního, neutrálního a východního, včetně současné imitace činnosti 39 zemí (13 zemí v každém bloku). Model dovolil stranám pozměňovat sebe a své partnery v sedmi kritériích: vojenském, ekonomickém, politickém, psychologickém, vědeckém, kulturním a ideologickém. Každá strana mohla přijmout rozhodnutí k rozmístění zdrojů v oblasti zahraničního obchodu, ale také k vytvoření nebo zrušení svazků. V modelu byl předvídan centralizovaný systém koordinace dynamických procesů součinnosti mezi zeměmi a systém koordinující součinnost v 20 konfliktních oblastech naší planety.

Autoři téměř všech futurologických koncepcí, článků i pojednání věnují značné úsilí snaze vypracovat jednotnou strategickou koncepcí boje proti SSSR a socialistickým zemím. Přitom všemožně obhajují kapitalismus, předpovídají jeho „věčnost“ a apologeticky zdůrazňují jeho výhody před socialismem.

Stručně shrnout všechny teorie a koncepcce, které v kapitalistických zemích vznikly, není snadné, protože zahrnují širokou škálu protikomunistických tendencí od otevřené protikomunistických předpovědí až po „téměř marxistická“ nebo „nadmarxistická“ stanoviska. Proto v dalším poukážeme pouze na některé z futurologických koncepcí, které jsou mnohdy protichůdné.

Z celé spleti futurologických koncepcí můžeme vybrat dvě základní stanoviska, která se různým způsobem prolínají, kombinují a doplňují, při zachování neměnného cíle — boje proti reálnému socialismu, proti vědecké teorii marxismu-leninismu. Jsou to:

— otevřeně protikomunistická stanoviska,
— stanoviska, která hledají tzv. „třetí cestu“.

Otevřeně protikomunistická futurologická stanoviska spočívají v hledání alternativy k marxismu. Představitelem tohoto směru je např. W. W. Rostow, autor knihy „Stadia ekonomického růstu“, který sám nazývá své dílo „nekomunistickým manifestem“.

Sovětský autor V. S. Semjonov teorii „stadií růstu“ označuje za teorii, která „nejsystematičtěji shrnuje názory současné buržoazie, přitomnost a budoucnost kapitalistické společnosti.“ (V. S. Semjonov, Kapitalismus a třídy, Svoboda, Praha 1972, s. 292.)

Tato teorie člení dějiny na pět stadií růstu:

- tradiční společnost,
- předpoklady pro vzestup,
- začátek růstu,
- vývoj ke zralosti,
- masová spotřeba.

Právem můžeme říci, že představuje směsici zvládnutého ekonomismu, technicismu, subjektivního idealismu a voluntarismu. Přebírají ji v různých verzích západní futurologové a stává se vyústěním jejich prognóz nejen soudobého kapitalismu, ale i socialismu, který má podle jejich představ v období masové spotřeby splýnout s kapitalismem.

Otevřeně protikomunistický přístup k vývoji společnosti zabezpečuje sympatie nejreakčnějších představitelů kapitalismu a zbytků přezívajících představitelů vykořisťovatelských tříd v rozvojových zemích.

Futurologické koncepcce „třetí cesty“ dominují v úvahách o dalším vývoji lidstva. Můžeme je v podstatě rozdělit na dvě hlavní: koncepcí „deideologizace“ a koncepcí „konvergence“.

Hlavním představitelem koncepcce „deideologizace“ je např. americký sociolog Daniel Bell, autor knihy „Konec ideologie“ (E. A. Arab-Ogly: V labyrintu proroctví, Práce, Praha 1975, s. 18). Koncepcce „deideologizace“ si klade za cíl překonat nevyhovující ideologické teorie kapitalismu, které se postupem doby přezily a případně i značně zkompromitovaly, a pod hesly kritiky „doktrinarství, fanatismu a ideologické podřízenosti“ popřít především význam ideologie marxismu-leninismu. Přestože koncepcí „deideologizace“ kritizovali jak marxisté, tak i buržoazní sociologové, může stále hrát značnou roli zejména při ovlivňování určitých skupin inteligence, mládeže a ideově nepevných a nevzdělá-

ných vrstev obyvatelstva v socialistických zemích.

Koncepce „konvergence“ vychází z určitých paralelních jevů, které nastávají především v technické oblasti a ve struktuře podniků a dalších společenských mechanismů jak v životě socialistické, tak i kapitalistické společnosti. Z tohoto mechanismu vyvozuje závěr o sblížení socialismu a kapitalismu a o stírání rozdílů mezi socialistickou a kapitalistickou společností. Základem této koncepce je neřešení otázky vládnoucí třídy, otázky vlastnictví výrobních prostředků a otázky moci, což autorům těchto názorů umožňuje odvádět vykořisťované od nutnosti revolučním způsobem změnit společnost. Současně teorie „konvergence“ vede k dezinformování pracujících jak v kapitalistických státech, tak i v rozvojových zemích a k dezorientaci občanů socialistických států. „Technologická shoda“ mezi kapitalismem a socialismem, která vznikla proto, že socialistické státy dohánějí ekonomicky nejvyspělejší kapitalistické státy, je jen přechodná. Rozvojem vědeckotechnické revoluce v socialistických státech bude nevyhnutelně docházet ke ztrátě dalších pozic kapitalistického světa a teorii „konvergence“ nepochybně zapomenou i samotní buržoazní teoretikové. V současné době je tato teorie dosud účinnou zbraní ideologické diverze, pomocí níž buržoazní propaganda působí na veřejnost celého světa.

Mezi koncepcí, které hledají tzv. třetí cestu, můžeme zahrnout i koncepcí vydávané za téměř marxistická stanoviska. Na Západě, zvláště v USA, Francii, NSR a Japonsku je reprezentují zejména představitelé radikálních proudů v politice a ideologii, kteří dostali souhrnný název „noví leví“. Představitelé tohoto směru odsuzují futurologii jako produkt kapitalistického zřízení, avšak současně odmítají i sociální prognostiku a tvrdí, že v současné době nelze najít prostředky, které by umožnily dosáhnout změny v budoucnosti. Současní mladí radikálové nejsou zjevně schopni navrhnout nějaký pozitivní obraz budoucnosti, který by si zaslouhoval, aby se za něj bojovalo. Je zřejmé, že koncepce tohoto ražení berou pokrokový lidem na Západě zbraň z rukou v jejich boji za lepší společnost. Zatímco koncepce vede k pasivitě, další futurologické teorie si kladou za cíl „plně uznání marxismu-leninismu“, ale bez komunistů. Autor této koncepce, politolog antikomunismu profesor Z. Brzezinski, tvrdí, že „marxistický myslitel nemůže být komunistou, jestliže si přeje zůstat myslitelem.“ (Z. Brzezinski: *Between Two Ages*, The Viking Press, N. Y.

1970, s. 80.) Jeho úvahy o „technotronicke revoluci“, která má zastínit svým dosahem Velkou říjnovou socialistickou revoluci, jsou směsicí snižování významu idejí marxismu-leninismu a praktické aplikace těchto idejí, zejména v SSSR, a zveličování technických aspektů vývoje světa, které vzhledem k dočasné nebo i pouze domnělé převaze USA v některých výrobních oborech (např. v elektronice, výpočetní technice apod.) mají zajistit imperialismu udržení jeho postavení ve světě. Technotronní věk, který vyhlásil před deseti lety Brzezinski, však podle jeho přiznání učinil „neduh americké společnosti ještě zjevnějšími.“ (S. Višněvskij: *Koncepce prezidentského poradce*, RP 25. 7. 1978.)

Nová „věda o budoucnosti — futurologie“, zahrnuje tedy široké spektrum rozličných ideových koncepcí s výjimkou marxisticko-leninské vědy, proti níž naopak ostře směřuje a otevřeně, nebo více či méně skrytě, se snaží ji vyvracet nebo ji, zejména s ohledem na „budoucnost“, zpochybňovat. Škála protikomunistických futurologických koncepcí není ani přepychem, ani samoučelností. Snahou imperialistických sil je využít futurologie k ovlivňování co největšího počtu lidí a dosáhnout toho, aby každý člověk neznalý marxismu-leninismu si našel svou představu budoucnosti, která by byla v souladu s představami kapitalistických teoretiků. Futurologie má působit globálně na celý svět. Tím má kompenzovat působení marxisticko-leninské teorie, která svou pravdivostí a realností čím dál tím více ovlivňuje pokrokový vývoj ve světě.

Cílem futurologie je však ovlivňovat rovněž všechny směry lidské činnosti. Má totálně působit na ideovou oblast, politickou strukturu, ekonomiku, vojenské otázky, vědeckotechnický rozvoj atd. Je všeobecně známé, že imperialistické státy věnují značnou pozornost využití různých vědeckých metod a výpočetní techniky k vytváření teorií, které slouží k sestavování předpovědí v oblasti vojenství, v ekonomice, vědě a v dalších oblastech. I v těchto případech však jde především o snahu zachovat dosavadní kapitalistický řád a s využitím dílčích vědeckých metod eliminovat, alespoň do určité míry, zákonitě předstíraný vývoj socialistických zemí. Svědčí o tom např. názor O. Helmera, který se týká plánování: „V soutěži mezi západním kapitalismem a komunistickým blokem nemůže kapitalismus počítat s vítězstvím, jestliže kvalita jeho dlouhodobého plánování nebude nepřekonatelná.“ (O. Helmer: *Analysis of the Future: the Delphi Method*, „Technological Forecasting for Industry and Government“. Englewood

Cilffs [N. J.] 1968, s. 117.) V této snaze o nepřekonatelnosti se bezesporu projevuje přání objevit dílčími vědeckými metodami takový způsob předpovědi společenského vývoje a stanovit takovou strategii a taktiku imperialismu, která by umožnila ovlivnit vývoj světa ve prospěch kapitalismu.

Jakkoli dosud uvedená tvrzení netvoří ucelený a úplný rozbor futurologických koncepcí, přesto můžeme učinit určité závěry o možnostech využití futurologických koncepcí pro nepřátelskou činnost proti socialistickým zemím a dalším pokrokovým silám ve světě.

Jde o využití futurologie:

1. V třídním boji, v boji za zachování kapitalistického společenského řádu. Futurologie vznikla jako alternativa marxismu-leninismu a jejím cílem je vytvořit ideologický základ pro boj proti vědecké teorii vývoje společnosti. Proto futurologie je a bude využívána v oblasti ideologické, zejména v ideologickém boji, ideologické diverzní činnosti, psychologickém působení, dezinformační činnosti apod.

2. Jako základu pro politický boj proti bratrským socialistickým zemím, zejména proti SSSR. Futurologie vytváří předpoklady pro tvorbu strategických koncepcí, které jsou využitelné pro politická rozhodování vládnoucích kruhů imperialistických států a jejich mocenských orgánů. Proto futurologie je využívána ke stanovení vojenských, zahraničně politických a vnitřně politických strategií a taktik, které slouží podpoře zájmů imperialistických sil.

3. Jako základu pro ekonomický boj proti zemím socialistického společenství a dalším zemím. Na základě futurologických koncepcí se rozvíjí snaha nalézt nejvýhodnější metody vytváření ekonomické strategie a taktiky, které by byly ku prospěchu monopolů, narušovaly by sílu a jednotu ekonomik socialistických států a umožnily pokračující vykořisťování dalších, zejména nezávislých a rozvojových zemí.

Z toho vyplývá, že při zkoumání otázek budoucnosti musíme mít vždy na paměti, že jde v první řadě o otázku třídní. Proto musíme soustavně sledovat další vývoj futurologických koncepcí protivníka a hledat zákonitosti vývoje těchto koncepcí z pohledu marxisticko-leninské vědy. Na druhé straně musíme zkoumat prognostické metody, které používá protivník ke zkvalitnění jeho rozhodovací činnosti, a to z důvodu:

— poznání podstaty těchto metod a stanovení účinných prostředků boje proti nim, nebo proti realizaci z nich vyplývajících nepřátelských reakčních záměrů v praxi,

— adekvátního využití závěrů těchto metod, po kritické analýze z třídních pozic, pro vytváření prognostických metod, které by vedly k dalšímu zkvalitnění řídicí činnosti socialistického státu nebo jeho některých složek.

Hlavním cílem našeho studia futurologických koncepcí však společně se sovětskými vědci zůstává včas odhalovat vzniklé změny ve strategii a taktice našich ideových nepřátel, odhalovat jejich vytříbené metody boje proti reálnému socialismu, jeho ideologii, způsobu života a morálky.

Slovenské národné povstanie a jeho význam

29. augusta bude tomu 35 rokov, keď bolo začaté slávne Slovenské národné povstanie, jedna z najvýznamnejších udalostí národnoslobodzovacieho hnutia českého a slovenského ľudu v druhej svetovej vojne v boji proti hitlerovskému fašizmu. Bolo hrdinským činom slovenského ľudu, ktorý pod vedením komunistickej strany uskutočnil najväčšiu akciu česko-slovenského domáceho odboja a ktorý aj významne podnietil rozvoj ozbrojeného

protifašistického boja v českých krajinách.

Slovenské národné povstanie sa rozvíjalo ako neoddeliteľná súčasť spoločného mnohonárodnostného zápasu ľudu európskych krajín proti fašizmu a jeho domácim prísluhovačom, za slobodu, pokrok, za priateľstvo medzi národmi. Jeho internacionálny charakter sa najvýraznejšie a najpravdivejšie odrážal v jednoznačnej politickej, vojenskej a morálnej orientácii na Sovietsky zväz.

Príprava Slovenského národného povstania

Slovenské národné povstanie nevzniklo ako izolovaná akcia, ale ako vyústenie dlhoročného politického úsilia Komunistickej strany Slovenska i ďalších pokrokových síl na Slovensku.

Slovenský pracujúci ľud nesúhlasil s tišovským klérofašistickým režimom a začína protifašistický národnoslobodzovací boj. Jeho oporou sa stala KSS, ktorá bola skoro po celú vojnu jedinou aktívnou odbojovou organizáciou v krajine. Vo svojej činnosti naviazala na predchádzajúce obdobie a postupne prebojovala myšlienku obnovenia Československej republiky, avšak na nových, demokratických základoch a pri spravodlivom vyriešení slovenskej otázky.

Výfázstvá sovietskych vojsk na prelome rokov 1942 a 1943 boli významným medzníkom v celom národnoslobodzovacom hnutí a mali veľký ohlas i u slovenského ľudu. Po hromadných perzekúciách roku 1942 v českých krajinách a na Slovensku začala svitať nádej na obrát v udalostiach a tým aj na urýchlenie oslobodenia.

Vlastná príprava na povstanie vyžadovala naviazať pretrhané spojenie a zladit celú činnosť. Moskovské vedenie KSČ na základe smerníc Komunistickej internacionály vyslalo v lete roku 1943 zo ZSSR na Slovensko súdruha Karola Šmidkeho, aby organizoval a zjednotil stranícke rady a pomohol pripraviť vstup národnoslobodzovacieho hnutia do rozhodujúcej fázy.

Táto úloha sa podarilo veľmi rýchlo splniť; bol vytvorený V. ilegálny Ústredný výbor KSS, v ktorom okrem K. Šmidkeho boli aj súdruhovia G. Husák a L. Novomeský.

Ďalšou dôležitou úlohou bolo vytvorenie Slovenskej národnej rady ako vrcholného orgánu protifašistického boja, orgánu, ktorý združoval záujmy všetkých protifašistických odbojových síl. Rozhodujúcu úlohu v SNR zohrali komunisti, ktorí usilovali v súlade s cieľmi zápasu proti fašizmu o vytvorenie širokého protifašistického frontu a o rozšírenie a prehĺbenie foriem tohto boja. Jeho vyvrcholením malo byť mohutné ľudové povstanie. Členovia V. ilegálneho ÚV KSS museli vyvinúť značné úsilie, aby získali nekompromitovaných predstaviteľov ostatných občianskych zložiek pre spoločnú prácu v SNR. Toto úsilie bolo dovŕšené rokovaním SNR na konci roku 1943, kde boli schválené tzv. „Vianočné dohody“, ktoré potom boli v podstate programovým dokumentom slovenského odboja, zhodné s pokračovú tendenciou vývoja národnoslobodzovacieho boja.

Týmito dohodami bolo vyjadrené úsilie

- viesť boj slovenského národa za odstránenie klérofašistického diktátu,
- obnovenie československého štátu na základe rovnoprávnosti dvoch bratských národov — Čechov a Slovákov,
- opierať sa v zahraničnej politike o Sovietsky zväz,
- riešiť naliehavé sociálne, politické a ekonomické otázky i demokratické usporiadanie republiky.

Podľa vzoru SNR sa začali budovať aj spoločné orgány odboja v obciach, mestách a okresoch — revolučné národné výbory ako predstavitelia zjednoteného úsilia komunistov a anti-fašistov proti klérofašizmu.

SNR hneď od začiatku roku 1944 začala s intenzívnou prípravou ozbrojeného povstania. Dochádzalo k organizovanému rozvoju partizánskeho hnutia.

SNR pod vedením KSS sa tiež orientovala na využitie protifašistických nálad v slovenskej armáde v prospech prípravy povstania. V marci 1944 sa podarilo vytvoriť vojenské ústredie s úlohou pripravovať slovenskú armádu na povstanie. V jeho čele stál náčelník štábu veliteľstva pozemného vojska slovenskej armády podplukovník Golian.

V júni roku 1944 zvolala SNR poradu, na ktorej spolu s vojenským ústredím schválila plán SNP. Tento plán predpokladal dva varianty, ktoré môžu vzniknúť v sú-

vislosti so začatím SNP. „Predovšetkým sme počítali s tým, že ozbrojené vystúpenie na Slovensku dáva Sovietskej armáde, ktorá sa blížila k hraniciam Slovenska, možnosť preniknúť do tohto priestoru a ďalej do maďarskej nížiny smerom na Viedeň. Spojením síl Sovietskej armády a ozbrojeného ľudu na Slovensku mohla sa podstatne zmeniť strategická situácia v strednej Európe, urýchliť oslobodenie Slovenska a urýchliť aj pomoc na oslobodenie českého národa. To bola základná koncepcia, ktorú všetky zložky prijali a ktorú sledovali.

Pre prípad, že by sa nacistické jednotky pokúsili obsadiť Slovensko vo chvíli, keď sa ešte neuskutočnila koordinácia so Sovietskou armádou, rozhodli sa všetky spomínané zložky začať ozbrojený boj proti nemeckým pokusom o okupáciu za všetkých okolností a v akejkolvek situácii.“ (G. Husák: O Slovenskom národnom povstaní, Bratislava 1969, s. 24.)

V tom čase poveril tiež Beneš J. Goliana prípravou ozbrojeného vystúpenia slovenskej armády. Beneš sa však snažil o to, aby príprava povstania a jeho priebeh bol pod kontrolou londýnskej vlády a aby sa uskutočnilo bez účasti širokých ľudových mäs a partizánov. Okrem toho Beneš aj naďalej obhajoval svoju neudržateľnú koncepciu v národnostnej politike, koncepciu „československého národa“.

V čase príprav sa tedy jasne vyhrotili všetky rozpory v názoroch na povojnové politické usporiadanie nového Československa medzi pracujúcimi, vyjadrené komunistickou stranou na jednej strane a buržoáziou, reprezentovanou londýnskou vládou, na strane druhej. Rozporné názory sa koncentrovali do dvoch základných otázok:

— kto bude mať rozhodujúcu pozíciu v štátnej správe na oslobodenom území — SNR alebo londýnska vláda,

— ako sa bude riešiť slovenská národnostná otázka — rovnoprávny slovenský národ alebo neuznanie slovenského národa a zotrvanie na platforme „čechoslovakizmu“.

Tieto rozpory spôsobili celý rad ťažkostí v príprave, ale zvlášť ovplyvnili aj vlastný priebeh Slovenského národného povstania.

V lete roku 1944 dosiahla Červená armáda veľké úspechy. Nemecké fašistické vojská utrpeli porážku na Bielej Rusi a v Západnej Ukrajine. Útokom na balkánskom smere bolo vyradené Rumunsko z fašistickej koalície. Sovietsko — nemecký front sa bezprostredne priblížil k hraniciam Slovenska.

Úspechy sovietskych vojsk ovplyvňovali i celkovú vojenskopolitickú situáciu na Slovensku. 27. júla 1944 sa v lesnej chate pri Čremošnom (okres Martin) zišla SNR s predstaviteľmi armády. Na spoločnom zasadnutí bol schválený plán povstania a bolo rozhodnuté, že k naviazaniu spojenia so Sovietskou armádou bude do ZSSR vyslaná delegácia, v ktorej bude zástupca SNR a zástupca vojenského ústredia.

V príprave povstania sa kalkulovalo s touto silou:

- s partizánskymi jednotkami, ktorých počet po príchode organizátorských skupín zo Sovietskeho zväzu prudko narástol,
- s dvoma slovenskými divíziami rozmiestnenými na východnom Slovensku a s veliteľstvom v Prešove. Boli dobre vyzbrojené a vycvičené, s vlastnou leteckou skupinou. Koncom mája 1944 mali asi 24 000 mužov a ich počet sa stále zväčšoval; pod-

ľa plánu mali mať 38 000 ľudí. Ich úlohou malo byť uvoľniť karpatské priesmyky pre rýchly postup sovietskych jednotiek na Slovensko. V prípade, že povstanie vypukne vtedy, keď nemecké jednotky začnú obsadzovať Slovensko, divízie mali prejsť na stranu Sovietskej armády alebo sa prebojovať na povstalecké územie,

— s vojenskými jednotkami v mierových posádkach na strednom a západnom Slovensku. Mali sa v mobilizácii doplniť asi na silu dvoch peších divízií. Okrem vedenia bojovej činnosti bolo ich úlohou nastolenie revolučnej moci, organizácia partizánskych skupín a zabezpečenie poriadku,

— žandári a finančná stráž (asi 10 000 ľudí).

Dovedna sa pre povstanie počítalo so 70 000 puškami, 220 delami a 600 guľometmi.

Vznik a priebeh Slovenského národného povstania

V lete 1944 sa situácia na Slovensku stávala deň zo dňa výbušnejšia. Vznikala revolučná situácia. Vo vzdialenom hrnení diel ktoré narastalo z východu, slovenský ľud cítil približovanie dlho očakávaného oslobodenia od útlaku hitlerizmu a vnútornej reakcie.

Masový rozvoj partizánskeho hnutia na Slovensku pôsobil mobilizačne na aktivizáciu ostatných protifašistických síl. Slovenski pracujúci boli pevne rozhodnutí zvrhnúť Tisov klérofašistický režim.

Dôležitým svedectvom rastúcej krízy Tisovho režimu bola zmena nálad v slovenskej armáde. Mnohí vojaci nielen že odmietali bojovať proti partizánom, ale v celých jednotkách prechádzali na ich stranu. Z nástroja fašistického režimu sa slovenská armáda menila na nástroj národnoslobodzovacieho boja.

Veľký nedostatok skúsených partizánskych veliteľov a zbraní však zdržiaval rozvinutie hromadného ozbrojeného zápasu. Zahraničné vedenie Komunistickej strany Československa, ktoré bolo v Moskve, sa obrátilo o pomoc na Ústredný výbor VKS (b). 17. júna 1944 prijalo politické byro ÚV KS Ukrajiny na základe smerníc ÚV VKS (b) uznesenie „O poskytnutí pomoci československej komunistickej strane pri organizovaní partizánskeho hnutia na území Československa“. V súlade s týmto rozhodnutím dostal Ukrajinský štáb partizánskeho hnutia (UŠPH) smernicu vytvoriť a odoslať na územie Zakarpatskej Ukrajiny a Slovenska organizátorské partizánske skupiny. Zahraničné vedenie KSČ malo

možnosť mať svojho predstaviteľa v UŠPH. V špeciálnej škole UŠPH započal výcvik československých partizánov.

V lete roku 1944 boli vytvorené z Čechov, Slovákov a občanov ZSSR prvé partizánske skupiny, ktoré boli prepravené na Slovensko. V priebehu augusta roku 1944 bolo z počtov špeciálne vycvičených vojakov a dôstojníkov československého zboru a sovietskych partizánov vytvorených a prepravených na československé územie ešte ďalších 20 takých skupín s celkovým počtom 300 ľudí.

V lete prešiel z územia Poľska a Zakarpatskej Ukrajiny do Československa celý rad partizánskych oddielov, ktoré boli rýchlo doplnené miestnymi vlastencami a začali aktívnu činnosť. Od polovice júla do konca augusta uskutočnili partizáni len na východnom Slovensku asi 60 bojových akcií. Partizánske oddiely na Slovensku mali spravidla viacnárrodné zloženie. V ich radoch bojovali nielen Slováci a Česi, ale aj Rusi, Francúzi, Poliaci, Bulhari, Srbi a predstavitelia iných národov.

Tisova vláda, ktorá sa pokúšala utlmiť ľudové rozhorčenie a umlčať partizánske hnutie, vyhlásila 12. augusta na Slovensku stanné právo. To však klérkálnu fašistickým vládcom nepomohlo. Slovenskí vlastníci sa aktívne pripojovali k rozhodnému boju.

O plánoch ÚV KSČ a SNR na ozbrojené celoslovenské vystúpenie informoval K. Šmidke na začiatku augusta 1944 predstavitelov velenia 4. Ukrajinského frontu, predstavitelov sovietskeho štátu a Červe-

nej armády v Moskve a moskovského vedenia KSČ. Bolo treba ujasniť rad vojenských a politických otázok, pretože sovietske vojenské velenie nepredpokladalo vo svojich plánoch prechod cez Karpaty. Svoju negatívnu úlohu zohrali aj zásahy československej vlády v Londýne, ktorá bránila dohode slovenských predstaviteľov povstania so sovietskymi súdruhmi.

Moskovské vedenie KSČ na čele so súdruhom Klementom Gottwaldom plne schválilo líniu ÚV KSS na ozbrojené povstanie a prijal 23. augusta dokument „O niektorých úlohách národnoslobodzovacieho hnutia na Slovensku“. Vyslovilo súhlas s činnosťou predstaviteľov komunistickej strany v SNR a s rozpracovaním plánu ozbrojeného povstania. Ďalej zdôraznilo, že povstanie je účelné začať v čase, keď Sovietska armáda vstúpi na územie Slovenska, alebo potom len čo hitlerovci začnú otvorenú okupáciu krajiny.

V tom čase oslobodzovací boj na Slovensku dosiahol veľký rozmach. V polovici augusta kontrolovali partizáni už celé priestory na rozsiahlom území medzi Karpatmi na severe a Zakarpatskou Ukrajinou na východe, hranicami s Maďarskom na juhu a riekou Nitrou na západe. Len v čase od 20. do 29. augusta uskutočnili na strednom Slovensku viac bojov ako za celé predchádzajúce obdobie národnoslobodzovacieho boja. Bez ohľadu na zvláštne ťažkosti zosilnela ich vzájomná súčinnosť s vlastencami, ktorí pôsobili v okupovaných českých krajinách.

V mnohých mestách, napr. v Martine, Zvolene, Brezne, partizáni za podpory pracujúcich a vojakov, ktorí prebehli na ich stranu, odzbrojili malé posádky tisoovských vojsk a žandárov a zneškodnili gestapáckych agentov. Utvárali sa revolučné národné výbory SNR. Miestne organizácie Komunistickej strany Slovenska a revolučné národné výbory, ktoré mali konkrétne pokyny od členov vedenia KSS a predsedníctva SNR, pôsobili v týchto dňoch zvlášť aktívne a prejavovali maximálne úsilie o rozšírenie všeludového boja.

Situácia na Slovensku sa značne zostriala. Tiso každým dňom strácal v armáde vplyv a nemal dostatok síl na umlčanie ľudového boja. Preto dvakrát — 23. a 25. augusta — obrátil sa naliehavo na vedenie fašistického Nemecka s návrhom na vstup nemeckých vojsk na Slovensko. Toto však aj bez toho bolo už dávno rozhodnuté.

Medzitým na celom sovietsko-nemeckom fronte sa úspešne rozvíjali útočné operácie Sovietskej armády, čo znamenalo začiatok oslobodzovania krajín strednej a východnej Európy. Pokračovalo povstanie

vo Varšave. Bol zvrhnutý Antoneskov režim v Rumunsku. Spojenecké vojsko po otvorení druhého frontu v Európe postupovalo vo Francii. Výsledkom boja francúzskych vlastencov bola kapitulácia hitlevrskej posádky v Paríži. V tejto pre Nemecko výnimočne nepriaznivej politickej a vojenskostrategickej situácii bolo treba za každú cenu odvrátiť ľudové povstanie v samotnom strede Európy, v Československu. 29. augusta 1944 ohlásil minister obrany Slovenska vo svojom rozhlasovom prejave, že na zavedenie „poriadku“ v krajine pozvala vláda nemecké vojská. V ten samý deň vtrhli hitlerovské kárne vojská zo všetkých strán na Slovensko. To malo za následok rozhorčenie slovenského ľudu a podstatne urýchlilo začatie povstania.

29. augusta sa slovenskí vojaci postavili na ozbrojený odpor nemeckým vojskám, ktoré postupovali na Žilinu. Slovenské národné povstanie nadobúdalo, všeludový charakter.

Aby rôzne vystúpenia smerovali k jednému cieľu, boli v Banskej Bystrici sústredené riadiace orgány povstania — Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska, Slovenská národná rada a novovytvorená Vojenská rada. Proti okupantom vystúpili sovietski a slovenskí partizáni a slovenské vojsko, ktoré prešlo na stranu povstalcov. Partizánske oddiely a povstalecké útvary slovenskej armády obsadili letisko Tri duby v priestore Zvolene.

Vojenská rada v súvislosti s predbežným dohovorom so sovietskym velením určila východoslovenskému zboru úlohu viesť úder na nemecké vojská z tyla, obsadiť a udržať Lupkovský a Duklianský priesmyk a tak uľahčiť vstup sovietskych vojsk na Slovensko. Avšak v dôsledku zrady veliteľa zboru generála A. Malára a nezodpovedného jednanía jeho zástupcu plukovníka V. Talského hitlerovci od 31. augusta do 4. septembra odzbrojili vojsko tohto zboru. Len niektoré jeho jednotky zachránili zbrane a mohli sa spojiť s partizánmi. Takýmto spôsobom boli povstalci hneď na začiatku svojho vystúpenia zbavení ozbrojenej sily, s ktorou vážne počítali.

Napriek tomu povstanie zachvátilo skoro celé stredné a časť východného Slovenska. Oslobodené územie tvorilo viac ako 30 administratívnych priestorov s celkovou rozlohou okolo 20 000 km², na ktorom bývalo 1,7 miliónov ľudí. Od 1. septembra tam prevzala moc Slovenská národná rada.

Slovenská národná rada bola orgánom, ktorý usmerňoval ďalší rozvoj revolučného procesu na Slovensku. V deklarácii z 1. septembra 1944 SNR určila ciele po-

vstania a princípy výstavby národnodemokratického štátu, v ktorom by bola zaručená úplná rovnoprávnosť dvoch bratských národov — Čechov a Slovákov. Za dobu svojho trvania prijala SNR rad iných dôležitých dekrétov a dokumentov. V niektorých z nich našli svoj odraz zásadné ekonomické a sociálne problémy.

Najvplyvnejšou a riadiacou politickou silou na oslobodennej časti Slovenska bola Komunistická strana Slovenska. Ona vytrvalo bojovala za upevnenie jednoty robotníckej triedy a jej strany. Z jej iniciatívy sa konal 17. septembra 1944 v Banskej Bystrici zlučovací zjazd komunistickej a sociálnodemokratickej strany. Na ňom sa spojili do Komunistickej strany Slovenska, ktorá pevne stála na pozíciách marxizmu-leninizmu. To zohralo dôležitú úlohu pri konsolidácii síl pracujúcich. 15. októbra sa konala v priemyslovom stredisku Slovenska v Podbrezovej odborová konferencia.

Vedenie KSS udržiavalo spojenie so zahraničným vedením KSČ. Veľký význam pre ďalšiu aktivizáciu činnosti strany a zvýšenia jej úlohy pri riadení povstania mal príchod predstaviteľov zahraničného vedenia KSČ J. Švermu a M. Čulena z Moskvy na Slovensko koncom septembra. V tom čase Beneš a emigrantská vláda stále vytrvalejšie vyžadovala obmedzenie činnosti SNR, zosilnenie vplyvu buržoáznych strán na masy a obnovenie predvojnového režimu. Preto do Banskej Bystrice priletel generál R. Viest, ustanovený miesto J. Gollana veliteľom ozbrojených síl povstania, minister F. Nemec, rad delegátov štátnej rady a ďalší politickí činitelia predmníchovského Československa. Pod zámienu udržiavania styku s povstalcami a poskytnutia im pomoci priletela 17. septembra na Slovensko britská a americká vojenská misia.

V týchto podmienkach jedným z najzložitejších problémov, ktorý musela SNR riešiť, bola organizácia ozbrojenej ochrany dosiahnutých vymožeností a vytvorenie skutočne ľudovej armády. Úloha bola sťažená nielen tým, že ho musela riešiť v úplnom obklúčení hitlerovských vojsk, ale aj sabotážami buržoáznych činiteľov, ktorí sa držali svojej starej koncepcie prevratu bez účasti širokých ľudových mas.

V priebehu povstania vznikol tento pomer síl. Koncom augusta prešlo naraz na stranu povstalcov 18 000 vojakov a dôstojníkov z rozpadnutej Tisovej 42 000 armády. Mobilizácia na začiatku septembra a materiálna pomoc Sovietskeho zväzu umožnili zvýšiť počet povstaleckej armády na 47 000 osôb. Vo výzbroji mala 40 000 pušiek, 1500 ťažkých a 200 ľahkých guľometov,

200 samopalov, 160 diel a mínometov, 12 tankov a 20 lietadiel. Partizánske oddiely na Slovensku mali 17 000 ľudí. Hitlerovci mali asi 30 000 vojakov a dôstojníkov. V druhej polovici septembra fašistické velenie okrem toho tam premiestnilo tanky, lietadlá a útvary stiahnuté z frontu.

Početné sily povstalcov tak prevyšovali nepriateľa. Značná časť vojakov a dôstojníkov povstaleckej armády bola v tyle v rôznych výcvikových a zabezpečovacích jednotkách. Rada obrany Slovenska, ktorá vznikla 12. septembra, na čele s J. Gollanom a neskôr s Viestom nezabezpečovala kvalifikované riadenie bojovej činnosti povstaleckých vojsk, nedostatočne koordinovala svoju činnosť s plánmi a zámyslom Hlavného štábu partizánskeho hnutia, ktorému velil K. Šmidke.

Po vypuknutí povstania predstaviteľ ministerstva zahraničných vecí Nemecka vyhlásil, že „neporiadok“ na Slovensku sa podarí zlikvidovať cestou „obyčajných policajných akcií“. Nemecké fašistické velenie bolo však v krátkom čase donútené zasadiť proti povstalcovi veľké sily, ktoré v polovici septembra svoju činnosť rozšírili. Bez ohľadu na hrdinský odpor sovietskych a československých partizánov a vojakov povstaleckej armády, podarilo sa nemeckým fašistickým vojskám obsadiť veľkú časť oslobodeného územia. Na konci septembra zostalo v moci SNR územie o rozlohe 5,5 tisíc km². Ďalej však Hitlerovci postúpiť nemohli. Obidve strany pripravovali nové sily a pripravovali sa na nové boje.

Sovietsky zväz po všetkých stránkach podporoval slovenský ľud v jeho hrdinskom boji. V noci na 5. septembra, po žiadosti K. Gottwalda a vyslanca Československej republiky v ZSSR Z. Fierlingera na sovietskú vládu o poskytnutie vojenskej pomoci Slovenskému národnému povstaniu, pristáli na letisku „Tri duby“ prvé lietadlá so zbraňami a muníciou. Potom skoro každú noc pristávali tu ďalšie desiatky sovietskych lietadiel. Za obdobie povstania len z ústrednej základne Ľudového komisariátu obrany prepravili letci na Slovensko 2050 pušiek, 1702 samopalov, 461 guľometov, cez 100 protitankových pušiek a ďalšiu výzbroj. Zo Slovenska lietadlá odvádzali ťažko ranených povstalcov do nemocníc Sovietskej armády.

Dňa 17. septembra bol premiestnený na oslobodené územie Slovenska 1. československý samostatný stíhací letecký pluk s 20 lietadlami La-5, vytvorený a vycvičený v ZSSR. Už na druhý deň letci tohto pluku útočili na letisko v Piešťanoch, spôsobili tam veľké straty a vybojovali miestnu leteckú prevahu. To bol ojedinelý prí-

pad premiestnenia celého leteckého pluku do tylu nepriateľa. Čoskoro sa začalo aj s prepravou 2. československej paradesantnej brigády, vytvorenej na území ZSSR.

V septembri na žiadosť zahraničného vedenia KSČ a osobne K. Gottwalda sovietske velenie prepravilo na Slovensko novú skupinu partizánskych veliteľov na čele s plukovníkom A. N. Asmolvom, ktorého SNR zanedlho určila náčelníkom Hlavného štábu partizánskeho hnutia. Vďaka pomoci sovietskych dôstojníkov zlepšila sa práca štábov, bojuv a politická príprava príslušníkov útvarov, zdokonaľovala sa súčinnosť povstaleckej armády a partizánov.

V priebehu povstania sovietske velenie pokračovalo v pomoci pri organizovaní partizánskeho boja. K 26. septembru 1944 priletelo ďalších 15 partizánskych oddielov s celkovým počtom 215 osôb a bolo dovezené viac ako 30 ton nákladu. Okrem toho pre posilnenie riadenia partizánskeho hnutia priletelo na Slovensko 12 dôstojníkov ÚSPH.

Partizánske hnutie zosilnelo aj v protektoráte Čechy a Morava. V tom čase pôsobilo v Československu 21 partizánskych brigád a 13 samostatných oddielov.

V čase, keď na strednom Slovensku vypuklo ozbrojené povstanie, viedli sovietske vojská intenzívnu útočnú činnosť na úseku frontu, ktorý priliehal k Československu. Trvala dva a pol mesiaca a púťala na seba značné sily nepriateľa. Avšak zmeniť stále sa zhoršujúcu situáciu v priestore povstania sa nepodarilo.

Po odmietnutí ultimáta hitlerovcov o prerušení odporu nemecké vojská začali 19. októbra útok z niekoľkých strán. Povstanci, ktorí s ťažkosťami odrážali ich útoky, boli nútení odísť. 24. októbra boli obsadené mestá Brezno, Zvolen a 27. októbra fašisti vošli do centra povstania — Banskej Bystrice. Strata oslobodeného územia však neznamenala kapituláciu povstalcov a prerušenie ozbrojeného zápasu. Hlavné povstalecké sily pod ochranou špeciálnych útvarov armády a partizánov sa sťahli do hôr. Väčšina partizánskych brigád sa presunula do tylu nepriateľa. Vojací, ktorí odišli domov, boli zajatí.

KSS, revolučné národné výbory a SNR prešli do ilegality, aby v novej situácii za bratskej pomoci ZSSR pokračovali v boji

za slobodu československého ľudu. Časť členov vedenia KSS a SNR bola prepravená lietadlami na oslobodené územie Zakarpatskej Ukrajiny, ďalší odišli do hôr, aby tam viedli boj s nepriateľom. 10. novembra, pri jednom z prechodov v horách zahynul národný hrdina Československa, významný činiteľ komunistickej strany, J. Šverma.

Po potlačení povstania zaviedli hitlerovci na slovenskom území okupačný režim. Žalárovali mnoho stoviek povstalcov, asi 30 000 osôb zavliekli do koncentračných táborov. Ale jeho proti fašistom pokračoval. Sovietski partizáni a slovenskí vlastenci, ktorí odišli do hôr, viedli boj s fašistickými trestnými oddielami a poskytovali pomoc jednotkám Sovietskej armády, ktoré vstúpili na Slovensko.

Neúspech Slovenského národného povstania sa vysvetľuje radom príčin, ale predovšetkým tým, že nemecké fašistické velenie zasadilo na jeho potlačenie veľké sily. Povstalcov sa nepodarilo mobilizovať všetko obyvateľstvo do boja proti nepriateľovi. Na oslobodenom území nebol dost dôrazne zavedený revolučný poriadok. Pri začiatku povstania nebola dost účinne koordinovaná činnosť medzi SNR a sovietskym velením. V priebehu bojov nebolo ustanovené centralizované velenie všetkým ozbrojeným silám povstania. Veliteľský zbor povstaleckej armády nemal dostatočné skúsenosti. Slovenskí komunisti nevenovali potrebnú pozornosť práci v armáde. Prevýchova vojakov, predovšetkým dôstojníkov, ktorí ešte nedávno boli spojenými wehrmachtu, bola veľmi pomalá. Vojenská predstavitelia povstalcov na začiatku povstania sa pridŕžali obrannej stratégie (v trojuholníku Zvolen, Banská Bystrica, Brezno) a nesnažili sa maximálne rozšíriť oslobodené územie. Povstalecká armáda nedokázala obsadiť priesmyky cez Karpaty a zabezpečiť prechod cez ne pre sovietske vojská, ktoré museli zdolať hlbokú nepriateľskú obranu.

Jednou z vážnych príčin neúspechu povstalcov bola pozícia a činnosť londýnskej emigrantskej vlády a prezidenta Beneša. Na začiatku brzdili prípravu povstania a potom tým, že sa miešali do jeho riadenia, snažili sa mariť jeho premenu vo všeľudové vystúpenie na riešenie nielen národných, ale aj sociálnych problémov.

Význam Slovenského národného povstania

Slovenské národné povstanie má, bez ohľadu na neúspech, významné miesto v dejinách slovenského a českého národa. Bolo začiatkom národnej a demokratickej

revolúcie. Ľud, ktorý povstal, ukázal, že zavrhuje predmnichovské buržoázne štátne zriadenie a chce navždy spojiť svoj osud s bratským českým ľudom v jednot-

nom československom štáte, vybudovanom na princípoch rovnoprávnosti národov a orientovanom na bratské priateľstvo so Sovietskym zväzom.

Svojím charakterom bolo povstanie ľudovým ozbrojeným vystúpením s cieľom vyhnúť nemeckých fašistických okupantov, zvrhnúť klérofašistický režim a ustanoviť moc pracujúcich. Jeho hybnou silou boli robotníci, roľníci a vojaci.

Slovenské národné povstanie malo hlboký internacionálny charakter, čo bolo vyjadrené v orientácii slovenských vlastencov na ďalšie zosilnenie priateľstva so ZSSR a v tom, že sa povstania zúčastnilo viac ako 20 národností. V radoch slovenských povstalcov bojovalo proti spoločnému nepriateľovi 2000 Čechov. Spoločne preliata krv v boji s hitlerovcami ešte viac upevnila priateľstvo dvoch bratských národov Československa.

Hlavnou politickou silou, ktorá od počiatku povstania dôsledne riadila slovenských vlastencov v ich boji za slobodu a nezávislosť vlasti, bola Komunistická strana Slovenska — bojový oddiel KSČ. Všestrannú pomoc pri príprave a v priebehu povstania poskytovalo povstalcom zahraničné vedenie KSČ a osobne Klement Gottwald.

V národnooslobodzovacom boji, zvlášť v ozbrojenom povstaní, sa upevnila vedúca úloha robotníckej triedy na čele s komunistickou stranou.

Povstanie malo tiež dôležitý vojenský význam. Zapríčinilo rozpadnutie klérkálno fašistickej armády. Statoční slovenskí vlastenci spoločne so sovietskymi partizánmi dlhý čas bojovali proti značným ne-

priateľským silám a vyradili na dva mesiace z činnosti 6500 km komunikácií, dôležitých pre hitlerovcov. Zmarili plány okupantov premeniť Slovensko na tvrdzu svojej obrany a tak poskytli pomoc sovietskym vojskám.

V priebehu povstania bolo pútaných osem divízií nepriateľa. Fašistické vojská stratili — podľa neúplných údajov — 10 350 osôb, 100 diel a mínometov, 55 lietadiel, 2 obrnené vlaky, 30 obrnených vozidiel a 100 áut.

Vstup sovietskych vojsk na Československé územie a rozvinutie partizánskeho boja na Slovensku mali hlbokú odozvu aj medzi vlastencami v českých krajinách. Najaktívnejšou politickou silou v Českom hnutí odporu na jeseň roku 1944 tak ako aj predtým bola podzemná organizácia KSČ. Na území, kde aktívne pôsobili partizáni, boli stále častejšie diverzné akcie na komunikáciách a ozbrojené stretnutia s nepriateľom, šířila sa sabotáž v závodoch, vydávali sa protifašistické letáky. Sovietske velenie zosilnilo pomoc aj partizánom v českých krajinách. Bolo tam zhodených niekoľko výsadkových skupín českých a sovietskych partizánov.

Organizácia KSČ v Čechách a na Morave zosilnila prácu na vytvorenie nových ilegálnych národných výborov a pripravila pôdu pre vznik ústredného orgánu českého hnutia odporu — Českej národnej rady.

Aktivizácia antifašistického boja na celom území Československa a útočné operácie sovietskych ozbrojených síl priblížili dlho očakávaný deň oslobodenia národov Československa od fašistického útlatku.

BOJ S PROSTŘEDKY JADERNÉHO NAPADENÍ NEPŘÍTELE

Jedním z hlavních úkolů vojsk a požadavkem soudobého vedení bojové činnosti i v podmínkách vedení boje s použitím klasických prostředků je okamžité ničení prostředků jaderného napadení nepřítele po jejich zjištění.

Pod pojmem **prostředky jaderného napadení** nepřítele máme na mysli bojovou techniku, která je schopna při využití prostředků technického zabezpečení vést jaderné úder.

Mezi tyto prostředky jaderného napadení patří:

a) aktivní prostředky — tj. živá síla a technika jednotek raketového vojska nepřítele (rakety, odpalovací zařízení), jednotek atomového dělostřelectva, PL baterií prostředků PVO používajících jaderných náplní (Nike, Hercules), letouny — nosiče a jejich letištní plochy;

b) živá síla a technické prostředky řídicích a zabezpečovacích zařízení aktivních palebných prostředků ničení; radiotechnické prostředky k řízení a navedení raket a bezpilotních prostředků, místa velení raketových útvarů, jednotek atomového dělostřelectva a letectva, stanoviště skupin, středisek řízení a navedení letectva, zásobovací místa a sklady jaderné munice, paliva pro rakety, základny pro montáž hlavic a řízení.

Při vedení operace za použití klasických prostředků budou organické a přidělené prostředky jaderného napadení vojsk NATO v operačních a bojových sestavách.

Taktické prostředky jak dělostřelecké rakety, tak i hlavňové a část operačně taktických prostředků budou používány k palbě konvenčními, nebo chemickými hlavicemi. Prostředky s jadernými hlavicemi budou udržovány ve vyso-

kém stupni bojové pohotovosti s cílem vést jaderné údery v co nejkratší době na vojska protivníka. Počty aktivních prostředků jaderného napadení v útočném pásmu divize a armády — viz **tabulku 1**.

Tabulka 1

Prostředky jaderného napadení	V útočném pásmu			
	divize		armády	
	NSR	USA	NSR	USA
SH 155 mm	6	18	18	108
SH 203,2 mm	6	12	30	84
Oz dělostřelecké rakety HJ	4	—	12	—
Oz řízené střely Lance	1—2	6—12	6	18
Oz řízené střely Pershing	—	—	do 36	do 36
PLŘS Nike Hercules	—	—	do 9	do 9
Celkem pozemní vojsko	17—18	36—42	111	345
Letounů nosičů	—	—	54—72	72—96
Celkem	17—18	36—42	165—183	282—306

Časové normy rozvinování a svinování raketových a dělostřeleckých jednotek s dobou pobytu v postavení — viz **tabulku 2**.

Tabulka 2

Druh techniky	Doba v minutách		
	pobyt v palebném postavení a v PBR	rozvinutí	svinutí
Baterie HJ	do 30	do 5	2—5
Prostředky Lance	do 20	do 3	do 3
Prostředky Pershing	do 15	do 10	do 5
Prostředky jaderného napadení Pluton	do 20		
Dělostřelecký oddíl, baterie SH 155 mm	cca 12	1	1
Dělostřelecký oddíl, baterie SH 203,2 mm	cca 3—5	2	2

Vydeme-li z těchto skutečností, musíme plně respektovat požadavky soustavného zjišťování a okamžitého ničení těchto prostředků.

Organizace a možnosti zjišťování prostředků jaderného napadení nepřítele

1. Průzkumné jednotky armády a divize:

Průzkumný prapor armády zvláštního určení — je samostatnou průzkumnou jednotkou, schopnou působit do hloubky 300 km, tj. na celou hloubku bojového úkolu armády. Ze sestavy průzkumného praporu vysílá a řídí 18 SHPz, které působí v pásmu armády. Mimo jiné úkoly, zjišťuje a určuje souřadnice hlavních prvků bojové sestavy operačně taktických řízených střel Pershing, Lence. Zjišťuje činnost odřadů pro zabezpečení raketových útvarů a jednotek bojovými hlavicemi, palivem, místa rozmístění velitelských stanovišť a spojovacích uzlů, radiotechnických prostředků pro navedení taktického letectva a sil PVO.

Rádiový průzkumný prapor pracuje v pásmu KV. Celkem je schopen sledovat 18—40 rádiových spojů nepřítele do hloubky 200—250 km při použití přízemní vlny. Při příjmu ionosferických odražených vln má možnost sledovat prostředky až do hloubky 600 km i více.

Objekty rádiového průzkumu zahrnují místa velení, spojovací uzly, palebná a technická stanoviště prostředků jaderného napadení, letiště taktického i vojskového letectva.

Vzdušný průzkum plní úkoly v rámci útočné operace armády do hloubky 400—500 km se zaměřením k upřesnění prostředků jaderného napadení včetně skladů a prostředků zabezpečovacích, k zjištění rozmístění taktického letectva, zvláště letišť s letouny — nosiči a prostředky řízení a navedení letectva; upřesňuje a ověřuje polohu objektů — cílů pro jaderné údery a účinky jaderných úderů. Při zjištění důležitých objektů jaderného napadení nepřítele ničí tyto bezprostředně palubními zbraněmi.

V sestavě divize je samostatný průzkumný prapor, který je schopen působit do hloubky 100 km. Ze sestavy průzkumného praporu se vysílají do sestavy nepřítele tyto průzkumné orgány: 5 SHPz do hloubky 100 km, 4—5 PzS do hloubky 80 km. Rota rádiového průzkumu může zaměřit a odposlouchat rádiové sítě VKV: velení divize, brigád, praporů, dělostřelectva včetně jednotek jaderného napadení, průzkum, stanoviště navedení letectva. Podle režimu práce může zaměřit a odposlouchat 18—32 rádiových sítí a zaměřit za 1 hodinu 15—20 rádiových stanic.

2. Jednotky radioelektronického boje armády:

Tyto útvary a jednotky nejsou schopny vést základní rádiový či radiotechnický průzkum ke zjištění nepřátelského systému spojení a velení. Svými prostředky mohou uskutečňovat doplňkový průzkum pro zabezpečení přesného navedení rušičů na určený nepřátelský rádiový objekt. Proto musí udržovat těsnou součinnost s průzkumnými jednotkami armády i svazků. Tím můžeme zabezpečit jejich vysokou efektivnost ve směru k prostředkům jaderného napadení nepřítele.

Rádiový prapor armádního typu, který se skládá z roty KV rušičů, roty VKV rušičů a jednotek zabezpečení, se rozmísťuje v prostoru prvosledových divízií. Jeho úkolem je rušit nepřátelské KV a VKV rádiové spoje taktického stupně. Prapor může účinně rušit 6—12 KV do hloubky 50 km a 12—24 VKV rádiových spojů do hloubky 25 km. Mezi tyto důležité spoje patří systémy řízení palby, velení oddílů víceúčelového dělostřelectva, velení a řízení palby

oddílů raket nepřítel. Je schopen účinně rušit hlavní rádiové spoje 1—2 nepřátelských divizí.

Radiotechnický prapor je určen k rušení provozu palubních radioelektronických prostředků nepřátelského letectva a systémů blízké navigace na vzdálenost v malých výškách do 50 km, ve výškách do 10 000 m až do 300 km, RNS do 70 km v závislosti na výšce letu nepřátelského letectva. Skládá se z jednotek rušičů palubních radiolokačních stanic, jednotek rušičů VKV leteckého rádiového spojení a jednotek řízení. Je schopen spolehlivě zarušit VKV letecké rádiové spojení a tím i ztížit navedení nepřátelského letectva.

Prostředky vševojskové armády a divize k ničení prostředků jaderného napadení nepřítel

K ničení nebo k omezení činnosti prostředků jaderného napadení nepřítel z bojových sestav vojsk armády a divize můžeme využít: raketové svazky a útvary, stíhací bombardovací letectvo vyčleněné k podpoře bojové činnosti vojsk armády, dělostřelecké a raketometné jednotky, tankové a motostřelecké jednotky při vedení bojové činnosti, speciální odřady vytvářené ze sestav pluků a divize; dále vzdušné výsadky, průzkumné jednotky a útvary radioelektronického boje.

Ze sestavy motostřelecké a tankové divize: raketové vojsko a dělostřelectvo, tanky, protitankové řízené střely, průzkumné jednotky, taktické vzdušné výsadky a speciální odřady.

Možný dosah sil a prostředků používaných k ničení objektů jaderného napadení — viz **tabulku 3**.

Ze sestavy oddílu vojskových raket se určuje pohotovostní baterie a vyčleňuje se určité množství jaderných hlavíc výhradně k boji s prostředky jaderného napadení nepřítel s cílem spolehlivého a včasného zničení zjištěných jaderných objektů nepřítel při přechodu k vedení jaderné války.

Dělostřelectvo bude mít jeden z hlavních podílů na ničení prostředků jaderného napadení v zóně palebného dosahu a to jak vedením palby ze zakrytých palebních postavení, tak i přesnou palbou.

Hlavní úkol dělostřelectva bude spočívat v ničení nebo umlčování baterií, odpalovacích zařízení jaderných prostředků nepřítel, míst velení taktických prostředků jaderného napadení včetně atomového dělostřelectva, stanovišť řízení a navedení taktického letectva, radiolokačních prostředků všeho druhu, zásobovacích míst jadernou municí i raketovým palivem.

Je to základní úkol dělostřelectva, které má schopnost zahájit palbu za 3—4 minuty od vydání příkazu, což je skutečnost velmi výhodná. Je efektivním prostředkem k ničení cílů malých rozměrů.

Potřeba dělostřelectva k ničení jednotlivých objektů:

— k zničení odpalovacího zařízení anebo jednoho prostředku atomového dělostřelectva — 2 dělostřelecké baterie;

— k ničení jedné SH 203,2 mm — 2 dělostřelecké oddíly.

Při střelbě na větší vzdálenosti jak 10 km se spotřeba munice zvyšuje o 20 % na každý km větší vzdálenosti.

V případě nedostatků jiných palebných prostředků můžeme využít střelby tanků ze zakrytých palebních postavení. K tomuto je nutné vyčlenit na zničení jednoho odpalovacího zařízení nejméně dvě tankové roty z počtu jednotek druhého sledu.

Tabulka 3

Stupeň velení	Síly a prostředky	Dosah do hloubky bojové sestavy nepřítel v km
Pluk	Průzkumné jednotky – BPzH – PzS Speciální odřady: – v síle roty Odřad pro odstraňování jaderných min Soustředěná palba: – tankových jednotek – dělostřelectva (msp)	5–10 (zpravidla 3–4) do 50 (zpravidla 15–20) do 10 10–12 3–5 4–8
Divize	Divizní dělostřelectvo: – RM 130 mm – H 122 mm – H 152 mm – RM 122 mm Oddíl vojenských raket Taktický vzdušný výsadek Divizní průzkumné jednotky: – PzS – SHPz Speciální odřad: – v síle praporu Skupiny zvláštního určení	4–5 do 7 11–12 14–16 do 50 do 30 do 80 do 100 do 15 do 80
Armáda	Armádní dělostřelectvo: – K 100 mm – K 122 mm – při posílení (KH 152, K 130, RM 122) Armádní raketová brigáda Taktický vzdušný výsadek Průzkumné jednotky (vpzr) Vyčleněné F letectvo: – stíhací bombardovací letectvo – průzkumné letectvo	15–17 14–16 12–20 220–240 do 30 do 300 60–300 180–520

Speciální odřady používáme převážně při rozvíjení úspěchu divizemi 1. sledu. Sestava speciálního odřadu bude zpravidla pozůstat z tankových jednotek zesílených motostřeleckými jednotkami. Jestliže speciální odřady budou pozůstat z motostřeleckých jednotek, je žádoucí jejich zesílení tankovými jednotkami.

Síla a prostředky speciálních odřadů: k ničení místa velení raketového oddílu se vyčleňuje jedna tanková rota, nebo motostřelecká rota zesílená tankovou četou; k ničení raketového oddílu tankový prapor; k ničení raketové baterie tanková četa.

Speciální odřady se vytvářejí v průběhu vedení boje podle potřeby a situace z jednotek bojové sestavy divize. Speciální odřady v síle roty se vytváří na stupni pluku prvního sledu. Odřad v síle praporu vytváří zpravidla velitel divize.

Při stanovení úkolů speciálnímu odřadu je třeba určit údaje o nepříteli v prostoru rozmístění jaderných prostředků, k jejichž ničení je určen, sestavu a úkoly speciálního odřadu (směr činnosti, objekt ničení, čas vyplnění úkolu), způsob součinnosti s druhými silami a prostředky a organizace spojení, signály velení a součinnosti, signály pro přenos a ukončení palby.

Použití speciálního odřadu se slaďuje v rámci součinnosti s činností útočících vojsk (útočících pluků), palbou dělostřelectva a raketového útvaru, údery letectva, činností taktických vzdušných výsadků a prostředků průzkumu.

Velitel praporu, který dostal za úkol zničit prostředky jaderného napadení nepřitele, vysílá bojovou průzkumnou hlídku k upřesnění prostoru rozmístění, k průzkumu skrytých přístupů a ke zjištění systému zajištění. Prostředky jaderného napadení ničí speciální odřad rozhodnou ztečí k zneškodnění odpalovacího zařízení a rakety. Prostředky jaderného napadení na přesunu ničí palbou a rozhodnou ztečí, nebo překvapivou činností z léček.

Jednotky vysílané jako speciální odřady plní po zničení prostředků jaderného napadení dále úkoly podle určení velitele pluku (divize).

Vzdušné výsadky se prostředků jaderného napadení nepřitele zmocňují, nebo je ničí speciálně vyčleněnými jednotkami.

Podle charakteru vzdušného výsadku a hloubky vysazení předmětem ničení mohou být rakety, odpalovací zařízení, letouny — nosiče, jaderná munice, sklady jaderné munice a jiných prostředků hromadného ničení, sklady raketového paliva, základny pro montáž, VS a radioelektronické prostředky útvarů a jednotek jaderného napadení, střediska a stanoviště řízení, stanoviště navedení a uvědomění taktického letectva a jednotek PVO.

Prostory vysazení taktických vzdušných výsadků se určují ne blíže jak 25—30 km od čáry dotyku. Nejlépe bude je vysazovat v noci, aby činnost výsadku vyloučila použití prostředků jaderného napadení, z rána před zahájením útoku k narušení velení apod.

Při stanovení úkolu vzdušnému výsadku určit: sestavu, výchozí prostor, prostor vysazení, vedení bojové činnosti, úkoly a otázky součinnosti s útočícími vojsky a organizace velení, spojení a zabezpečení.

Výsadek pro plnění úkolu se rozděluje na skupiny — ovládnutí, ničení a zabezpečení bojové činnosti. Prostředek jaderného napadení, přesun jaderné munice na komunikacích ničí výsadek překvapivou činností z léček, přepadem, nebo se prostředků zmocňuje.

Organizace a plánování radioelektronického boje je důležitou povinností vševojskových štábů.

Základem je znalost radioelektronické situace, která umožňuje správný a zdůvodněný výběr objektů s cílem jejich narušení, ať již ničením (RVD, letectvem, výsadky, jednotkami 1. sledu) nebo radioelektronickým rušením.

Tímto se vytváří základní podmínka pro efektivní ničení nebo rušení elektronických objektů v bojové sestavě vojsk nepřitele. Bez nich soudobé moderní palebné prostředky nejsou schopny vést účinnou palbu, protože zabezpečují spojení a navedení. Rádiové a naváděcí technické prostředky v sestavě nepřitele — viz **tabulku 4**.

Tabulka 4

Název objektu	Vzdálenost od čáry dotyku	Velikost prostoru rozmístění
Přenosné radiolokátory pro vyhledávání pozemních pohyblivých cílů	do 10 km	jednotlivá vozidla
Mobilní radiolokátory pro vyhledávání pozemních pohyblivých cílů	20—35 km	
Přehledové radiolokátory zbraňových systémů PVO – PLŘS Hawk, Nike Herkules (dosah 50—300 km)	v prostoru palebného systému	
Rádiové systémy velitelských stanovišť prostředků jaderného napadení Pershing – I A, Pluton, Lance a dělostřelecké rakety Honest John	v prostoru palebných prostředků	
Středisko řízení a navedení taktického letectva	180—230 km	
Stanoviště řízení a uvědomění taktického letectva	20—25 km	
Předsunutá stanoviště řízení a uvědomění taktického letectva	v sestavě prvosledových divízi a brigád	

Organizace boje s prostředky jaderného napadení nepřítele v útočném boji

Boj s prostředky jaderného napadení nepřítele řídí velitel armády na hloubku dosahu svých prostředků s ohledem na prostorové vymezení působnosti prostředků armády podle nařízení velitele fronty. Organizuje se na základě rozhodnutí velitele armády a jeho pokynů.

Při organizaci vedení boje s prostředky jaderného napadení nepřítele musí velitel stanovit úkoly, síly a prostředky průzkumu, síly a prostředky určené k boji s jadernými prostředky nepřítele, jejich úkoly a stupeň pohotovosti, pořadí ničení zjištěných objektů, pořadí přemísťování a zabezpečení trvalé bojové pohotovosti sil a prostředků boje armády (divize) v průběhu útoku, opatření k zabezpečení velení průzkumu, silám a prostředkům boje.

Efektivnost bojové činnosti s prostředky jaderného napadení nepřítele bude záviset na výsledcích průzkumu a včasnosti předání zpráv dodaných do štábu, na rychlém přijetí rozhodnutí k ničení zjištěného objektu a vydání bojových nařízeních k zahájení palby, na stupni znalosti, způsobu a časových norem činnosti prostředků nepřítele, na znalosti situace a bojových možnostech vlastních vojsk.

Vedení bojové činnosti s prostředky jaderného napadení nepřítele je trvalou a prvořadou povinností velitele a štábu při řízení boje. Zodpovědnost jednotlivých stupňů velení za ničení prostředků jaderného napadení nepřítele — viz **tabulku 5**.

Tabulka 5

Stupeň velení	Prostředky jaderného napadení nepřítele	Počet objektů	
		u vojsk NSR	u vojsk USA
Pluk	SH 155 mm brigáda 1. sledu Jaderné miny používané velením brigády Stanoviště řízení a navedení taktického letectva	3—4 4—5*)	2—3 3—4*)
Divize	SH 155 mm, SH 203,2 mm, dělostřelecké rakety HJ Jaderné miny Skupiny řízení a navedení taktického letectva Zásobovací místo speciální a jadernou municí	7—8 8—9**)	9—10 13—16**)
Armáda	SH 155 mm, SH 203,2 mm, jaderné miny, oddíl řízených střel Lance Prostředky jaderného napadení SkA: Středisko RNTL Oddíl řízených střel Pershing Baterie PL řízených střel Nike Hercules Letiště letounů nosičů a sklady speciální jaderné munice	15—21 29—37	33—39 47—55

Poznámka: *) Při posílení brigád 1. sledu divizním dělostřelectvem

**) Při posílení divizí 1. sledu sborovým dělostřelectvem

Štáb na základě rozboru nadřízeného velitele a pokynů velitele armády (divize) organizuje průzkum a doplňkový průzkum; zabezpečuje rychlé dodání a zpracování hlášení o výsledcích průzkumu a jejich neprodlené předložení veliteli. Na základě tohoto připravuje štáb potřebné podklady k přijetí rozhodnutí velitele k ničení objektu. Činí opatření k rychlému předání bojových nařízení palbě prostředků.

Vzhledem k tomu štáb musí neustále znát situaci nepřítele, stupeň pohotovosti, situaci a bojové možnosti útvarů a jednotek vyčleněných k boji s prostředky jaderného napadení nepřítele, radiační a chemickou situaci a meteorologické podmínky.

Přitom věnujeme zvláštní pozornost připravenosti pohotovostních raketových jednotek, dodržování stanovených stupňů pohotovosti, včasnosti převádění z jednoho stupně do druhého, zabezpečení potřebné mohutnosti jaderných náplní a plánovitě přemísťování z jednoho prostoru bojového rozmístění do druhého.

Náčelník operačního oddělení v součinnosti s náčelníkem raketového vojska a dělostřelectva, náčelníkem střediska (skupiny) bojového velení a zpravodajským náčelníkem připravuje bezprostředně po zjištění cíle potřebné kalkulace a předkládají návrhy veliteli. Rozhodnutí k ničení prostředků jader-

ného napadení přijímá výhradně velitel na základě návrhů náčelníka štábu, popř. náčelníka operačního oddělení. V rozhodnutí stanoví: které prostředky, v jakém prostoru a do jaké doby ničit, zámysl ničení (pořadí a způsob), určuje síly a prostředky, úkoly vojskům nebo zodpovědnost náčelníků, otázky součinnosti a čáru bezpečnostní vzdálenosti (když je nutná), organizaci velení.

Úkoly boje s prostředky jaderného napadení se zahrnují do plánu operace a plánů bojové činnosti druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb, které se na ničení a zabezpečení bojové činnosti podílejí.

V popředí boje s prostředky jaderného napadení je organizace úzké součinnosti a její nepřetržité upřesňování v průběhu vedení bojové činnosti všemi odděleními štábu.

Výsledky ničení určeného objektu se hlásí bezprostředně tomu veliteli, který vydal rozkaz k ničení. Výsledky se vyhodnocují na základě organizace doplňkového průzkumu využitím letectva, zpravidla vzdušným fotografováním, nebo pozorováním prostoru, na který byl úder veden.

Nyní k naplnění činnosti jednotlivých oddělení štábu při řešení úkolů boje s prostředky jaderného napadení nepřítele. **Operační oddělení** štábu armády (divize), které organizuje a plánuje boj s prostředky jaderného napadení nepřítele (Oper-2-1, čl. 15) plní tyto úkoly: připravuje pro velitele armády (divize) souhrnné podklady, propočty a návrhy na organizaci a vedení boje s prostředky jaderného napadení nepřítele; plánuje boj s prostředky jaderného napadení nepřítele, navrhuje úkoly, řídí a kontroluje vedení boje s prostředky jaderného napadení nepřítele vzdušnými výsadky a speciálními odřady; slaďuje činnost všech prostředků boje s prostředky jaderného napadení nepřítele tak, aby bylo využito jejich předností a možností, zodpovídá za bezpečnost vlastních vojsk při ničení prostředků jaderného napadení nepřítele palběnými prostředky.

Zpravodajské oddělení štábu plánuje průzkum nepřátelských prostředků jaderného napadení, míst velení a radioelektronických prostředků, slaďuje činnost vševojskových průzkumných orgánů, průzkumu druhů vojsk a letectva; získané zprávy vyhodnocuje a přesné souřadnice cílů předává veliteli armády (divize); organizuje doplňkový průzkum zjištěných cílů před zahájením vlastních jaderných úderů (i po jejich uskutečnění); zodpovídá za bezpečnost vlastních průzkumných orgánů při ničení prostředků jaderného napadení nepřítele palběnými prostředky, v úzké součinnosti s operačním oddělením podílí se na organizaci boje — ničení prostředků jaderného napadení.

Náčelník raketového vojska a dělostřelectva armády zabezpečuje včasné a přesné plnění úkolů uložených velitelem armády (divize) raketovému vojsku a dělostřelectvu k ničení prostředků jaderného napadení. Hodnotí každý objekt z hlediska možnosti a efektivnosti jeho ničení klasickými prostředky a přijímá okamžité opatření k ničení. Při použití jaderné náplně předkládá návrh veliteli armády (divize) a současně připravuje úder.

Náčelník radioelektronického boje armády, nebo důstojník pro plánování radioelektronického boje ve štábu v součinnosti se zpravodajským náčelníkem určuje jednotlivé objekty zabezpečující velení a řízení zbraňových a radioelektronických objektů s důrazem na radioelektronické prostředky zbraní hromadného ničení. Určuje prostory bojového rozmístění vlastních útvarů radioelektronického boje a navrhuje jejich úkoly z hlediska rušení rádiových systémů zabezpečujících velení, řízení a navedení.

Základní prostředky dopravy jaderné munice, rakety, letectvo a děla nepřitele (jejich velká pohyblivost) umožňují zasazovat našim vojskům překvapivé údery a ničit je. Neustálé nebezpečí, že nepřítel použije prostředků jaderného napadení, nezbytně vyžaduje vedení důsledného průzkumu, jejich zjišťování a okamžité ničení.

Boj s prostředky jaderného napadení nepřitele je jednou z hlavních podmínek úspěšného vedení boje. Vyžaduje od velitelů a štábů všech stupňů velkou samostatnost, rozhodnost a plnění úkolů v co nejkratší době, podle požadavků, které vycházejí ze znalosti norem činnosti prostředků jaderného napadení nepřitele.

Velitelé a štáby musí učinit opatření k jejich ničení všemi dostupnými palebními prostředky. K tomuto účelu vysílají i speciální odřady v síle zesílené roty až praporu.

Prostředky jaderného napadení, zvláště dělostřelecké rakety a atomové dělostřelectvo, budeme ničit současně s ničením hlavního uskupení nepřitele palbou a manévrem.

Efektivnost ničení prostředků jaderného napadení závisí na výsledcích průzkumu a včasném doručení zpráv do štábů, rychlém přijetí rozhodnutí a předání úkolů vykonavatelům, zabezpečení potřebného stupně pohotovosti prostředků ničení a znalosti bojeschopnosti vlastních vojsk.

Při vedení bojové činnosti konvenčními prostředky musí útočící vojska být vždy připravena k činnosti za použití prostředků jaderného napadení a k tomu i zabezpečit potřebnou úroveň pohotovosti našich raketových vojsk.

To jsou základní požadavky boje s prostředky jaderného napadení nepřitele.

VELENÍ VOJSKŮM V PRŮBĚHU OPERACE

Charakteristické pro velení vojskům v průběhu operace je to, že velitel a štáb armády řídí bojovou činnost a současně organizuje plnění nových úkolů. To vyžaduje tvůrčí přístup, iniciativu, umění rychle a všestranně hodnotit situaci a v souladu s ní co nejefektivněji použít vlastní síly a prostředky.

I když činnost velitele a štábu armády v průběhu operace bude vycházet z obecně platných zásad, bude mít řadu zvláštností a odlišností od činnosti při plánování a organizaci operace. Jde především o náročnou práci při shromažďování a vyhodnocování informací všeho druhu, o nutnost přijímat a neprodleně realizovat zdůvodněná rozhodnutí i o složitější podmínky práce na místech velení. Z charakteristiky soudobých operací také vyplývá, že omezená doba na přípravu a realizaci rozhodnutí se nutně projeví i v možnosti zpracování dokumentace.

Z obecných **zásad velení v průběhu operace** chci uvést, že velitel a štáb armády jsou povinni při velení v průběhu operace rozhodně uskutečňovat dříve přijaté rozhodnutí. Při náhlých změnách situace je velitel povinen buď upřesnit dříve přijaté nebo přijmout nové rozhodnutí.

Při přípravě rozhodnutí v průběhu operace si musí velitel armády zhodnotit změny v situaci a v souladu s plánem operace usměrnit úsilí vojsk k plnění stanovených úkolů.

Jedním z nejdůležitějších úkolů je nepřetržitý sběr a zpracování údajů o operačně taktické situaci. Tím si vytváří jednu ze základních podmínek nepřetržitosti velení. Přitom bude počítat se složitostí situace a s možností její náhlé změny. I z tohoto důvodu musí štáb vynikat vysokou operativností.

Operativnosti v práci štábu dosahujeme věcně správným hodnocením situace a stanovením hlavního článku, úkolu v práci velitele a štábu. To pak určuje i výběr metod velení, práce štábu, způsob využití prostředků mechanizace a automatizace velení s cílem urychlit procesy velení a zkvalitnit podklady k rozhodnutí. Vysokou operativnost zabezpečíme spolehlivým spojením s vojsky, které pak umožňuje včasné předání bojových úkolů podřízeným, bojových

hlášení, nařízení a povelů. A konečně pružný systém míst velení a jejich vybavení velitelsko-štabními obrněnými transportéry a vrtulníky umožňuje, aby velitel armády byl v průběhu operace tam, kde se v daný okamžik rozhoduje o úspěchu při plnění hlavního úkolu operace.

Bojové úkoly můžeme vojskům předávat různými způsoby. Máme-li dostatek času, úkoly předává osobně velitel na VS armády, jinak je mohou doručovat pověřeni funkcionáři na VS podřízených, popř. pomocí styčných důstojníků, nebo technickými pojiťky. Rozhodujícím pro volbu způsobu předání je, aby podřízení obdrželi bojový úkol tak, aby měli co nejvíce času na organizaci jeho splnění.

V průběhu operace se úsilí velitele a štábu armády soustřeďuje na zabezpečení neustálé pohotovosti jaderných a palebných prostředků k vedení úderů a paleb, načasné předávání rozkazů a nařízení, správné a přesné pochopení situace a úkolů podřízenými a načasné splnění bojových úkolů vojsky.

Nepřetržitost velení je podmíněna i způsobem přemísťování míst velení v průběhu operace. Proto je třeba včas stanovit směr jejich přemísťování, dobu a způsob jejich přemístění do nových prostorů v průběhu operace, vyčlenit nezbytné síly a prostředky pro obranu a ochranu míst velení a k jejich ženíjnímu budování. Za vyřazené velitelské stanoviště přebírá velení záložní velitelské stanoviště, které je podle soudobých názorů vybaveno tak, aby bylo schopné plnohodnotně převzít velení. Je třeba počítat i s tím, že v průběhu operace mohou být vyřazena všechna armádní místa velení. Jak ukazují některé zkušenosti ze cvičení řeší se předání velení při vyřazení všech míst velení jednoho stupně buď „shora-dolů“ nebo naopak. Někdy bude výhodnější, aby velení převzal jeden z podřízených velitelů divízi, který byl se svým štábem k tomuto úkolu již dříve předurčen a připraven. Jindy může být výhodnější, aby velení převzal na určitou dobu velitel a štáb frontu (vyčleněná operační skupina).

Udržování nepřetržité součinnosti vojsk je jednou ze základních povinností velitele a štábu armády při řízení operace. K tomu je třeba nepřetržitě sledovat vývoj situace, analyzovat průběh bojové činnosti a tendence jejího rozvoje, pomáhat podřízeným štábům a vojskům obnovovat narušenou součinnost nejen v pásmu armády, ale i se sousedy. K udržení nepřetržité součinnosti upřesňujeme vojskům dříve stanovené úkoly, měníme podřízenost posilových prostředků a upřesňujeme dobu a způsob vedení jaderných úderů, úderů letectva a paleb dělostřelectva s činností tankových a motostřeleckých divízi.

Velení vojskům armády za útoku

Do první útočné operace mohou vojska přecházet za různých podmínek. Nejsložitější budou pravděpodobně ty, kdy bude třeba při nenadálém napadení uvádět vojska do plné bojové pohotovosti a současně z chodu vstupovat do sražení třeba jen částmi bojeschopných sil. V tomto případě musí velitel a štáb armády co nejrychleji zjistit a zhodnotit situaci nepřítelů a vlastních vojsk, pokračovat v řízení bojového poplachu a současně organizovat odražení agrese nepřítelů.

Při velení vojskům v podmínkách nenadálého napadení se velitel armády řídí dříve zpracovaným plánem operace, jehož opatření upřesňuje podle vzniklé situace. Při zásadní změně situace pak velitel armády souběžně s uvádě-

ním vojsk do plné bojové pohotovosti přijímá nové rozhodnutí ve zkrácené lhůtě. Hlavním podkladem mu bude zpravidla analýza jen hlavních a rozhodujících prvků situace.

Práce polního velení armády je zaměřena především na získání potřebných údajů o situaci k rozhodnutí velitele a pro předání bojových úkolů vojskům. V podmínkách nenadálého napadení nepřítele bude mít upřesnění a předání upřesněných nebo nových úkolů zásadní význam. Ke zkrácení času je proto třeba plně využít dříve zpracovaných signálních tabulek a formalizovaných bojových dokumentů.

Při bojovém poplachu se vojska řídí zpravidla ze zodolněných pracovišť v kasárnách s využitím pojítek. Po rozvinutí a pohotovosti spojení na velitelském nebo záložním velitelském stanovišti se velitel přesune na jedno z nich. Posádkové spojovací uzly využívá i po opuštění kasáren, zvláště nemůže-li je nahradit jiným způsobem.

Abychom mohli plánované jaderné údery zahájit včas, můžeme povely předávat přímo útvarům a jednotkám (vynechat mezistupně velení).

Po zahájení bojové činnosti v průběhu přesunu vojsk ke státní hranici shromažďuje štáb armády zprávy o situaci a stavu vojsk vlastních i nepřítele, o radiční, chemické a biologické situaci, o rozrušených a zavalených prostorech, pásmech zamoření apod. K tomu využívá hlášení podřízených, pořádkové služby, stanic protivzdušné obrany a hlášení o stavu a situaci týlových útvarů a zařízení. K upřesnění neúplných nebo protikladných hlášení do vojsk vysílá důstojníky štábu.

Velitel a štáb musí vytvářet úderná uskupení tak, aby svazky prvního sledu, rozmístěné v různých vzdálenostech, přešly do útoku podle možnosti současně.

Při útoku za použití jaderných zbraní bude jeden z hlavních úkolů spočívat v efektivním využití jaderných zbraní vojsky k proniknutí úderných uskupení do hloubky. Proto musí velitel a štáb armády neustále udržovat vysokou pohotovost raketového vojska k vedení prvního a dalších jaderných úderů a zabezpečit připravenost především tankových a motostřeleckých svazků k neprodlenému využití výsledků jaderných úderů.

Při útoku na nepřítele v obraně za použití jaderných zbraní soustřeďuje velitel a štáb pozornost na včasné stanovení úkolů raketovému vojsku ke zničení prostředků jaderného napadení nepřítele a jeho hlavního uskupení vojsk. Souběžně s tím stanoví úkoly vojskům k využití výsledků jaderných úderů svazky prvního sledu.

Při vedení útoku s použitím jen klasických prostředků se velení vojskům soustřeďuje na vytvoření rozhodující převahy sil a prostředků nad nepřítelem na hlavním směru, na zničení nepřátelských prostředků jaderného napadení, na udržování pohotovosti raketového vojska k okamžitému použití a na připravenost vojsk k přechodu na vedení bojové činnosti v podmínkách používání jaderných zbraní.

Za těchto podmínek organizuje štáb armády aktivní průzkum ke zjištění prostředků jaderného napadení nepřítele a příznaků k přechodu na používání jaderných zbraní. V dalším zabezpečuje ničení ZHN nepřítele a organizuje opatření k ochraně proti zbraním hromadného ničení. Na základě situace upřesňuje bojové úkoly vojsk a způsoby součinnosti pro případ přechodu na použití jaderných zbraní a nepřetržitě kontroluje pohotovost vojsk k činnosti za použití jaderných zbraní.

V průběhu bojové činnosti vedené bez použití jaderných zbraní je překonání odporu nepřítele v obraně závažným úkolem. Při organizaci průlomu nepřátelské obrany na základě hodnocení situace stanoví velitel armády úseky průlomu, organizuje palebnou přípravu, stanoví způsob rozvinování vojsk a způsob zteče předního okraje nepřítele. Souběžně s tím určí pochodové osy předsunovanému dělostřelectvu a jeho palebná postavení, způsob činnosti předsunutých oddílů a hlavních sil armády a upřesní způsob součinnosti sil a prostředků za palebné přípravy, při rozvinování, při zteči a útoku do hloubky.

V průběhu bojové činnosti bez použití jaderných zbraní je jedním z hlavních úkolů velitele a štábu armády udržovat neustálou pohotovost jaderných prostředků k vedení úderů a ostatních vojsk k přechodu na vedení bojové činnosti s použitím jaderných zbraní.

K přechodu na použití jaderných zbraní předává štáb vojskům dříve stanovené signály a upřesňuje jim bojové úkoly. Velitel armády stanoví dobu a prostory vedení jaderných úderů, upřesňuje směry rozhodného útoku do hloubky ihned za jadernými údery tak, aby vojska využila výsledků jaderných úderů co nejefektivněji.

Podle změn v uskupení vojsk, charakteru a způsobu jejich činnosti při přechodu na použití jaderných zbraní upřesňuje velitel armády dříve přijaté rozhodnutí, úkoly vojskům, otázky součinnosti a zabezpečení bojové činnosti.

Při přechodu na použití jaderných zbraní je třeba organizovat v nejkratší možné době jaderné údery na hlavní uskupení nepřítele s důrazem na jeho prostředky jaderného napadení, rozhodně obnovovat bojeschopnost napadených vojsk a zaměřit úsilí vojsk k rozhodnému proniknutí do hloubky nepřátelské sestavy.

Velení vojskům armády ve střetném sražení

Zde bude charakteristické — velmi omezený čas na organizaci bojové činnosti a nejasnost situace. Proto velitel armády musí pro střetné sražení včas vytvořit vhodné uskupení, včas zahájit předstihující jaderné údery a palbu na přisunované nepřátelské uskupení. Velitel přitom velí osobně silám a prostředkům, které se účastní předstihujícího úderu. Náčelník raketového vojska a dělostřelectva a náčelník střediska bojového velení letectva organizují bezprostřední přípravu raketových a leteckých svazků a útvarů k vedení jaderných úderů a úderů letectva na nepřítele.

Štáb armády nepřetržitě získává a vyhodnocuje zprávy o nepříteli, připravuje potřebné propočty k rozhodnutí velitele na střetné sražení i k vedení předstihujícího úderu.

V rozhodnutí pro střetné sražení velitel stanoví:

- opatření pro boj s prostředky jaderného napadení a letectvem nepřítele;
- uskupení nepřítele, které bude ničit jadernými údery, letectvem a dělostřelectvem;
- úderné uskupení a způsob jeho činnosti;
- směr hlavního a druhého úderu;
- operační sestavu vojsk;
- bojové úkoly vojsk;
- organizaci velení, způsob součinnosti a zabezpečení přesunu a rozvinutí vojsk.

Při organizaci střetného sražení a předstihujícího úderu velí velitel armády z velitelského nebo záložního velitelského stanoviště. Záložní velitelské stanoviště se v tomto případě rozmisťuje na směru hlavního úderu v blízkosti čar pro rozvinování hlavních sil armády.

Velení vojskům armády při překonávání vodních překážek

V průběhu operace budou vojska překonávat poměrně velké množství vodních překážek. Už na vzdálených přístupech k vodní překážce je štáb armády povinen zabezpečit dostatek zpráv o uskupení a charakteru činnosti nepřítele, o jeho silách na přístupech k vodní překážce a za ní a o přisunovaných zálohách.

Štáb armády musí zabezpečit upřesněné údaje o režimu řeky, přepravištích, zamořených a zatarasených prostorech, podvodních minách a o charakteru obrany nepřítele na obou březích řeky. S přibližováním vojsk k řece tyto údaje stále upřesňuje.

Specifickým úkolem štábu armády při plánování násilného přechodu vodní překážky je propočet doby vyjití vojsk k řece, rozdělení přepravních prostředků mezi svazky prvního sledu, organizace manévru přepravními prostředky a zpracování grafikonu přepravy, který bude v průběhu přepravy upřesňovat. K rychlému a správnému propočtu přepravy vojsk a ke zpracování dalších údajů může v plné míře využít výpočetní techniky.

Velitel armády přijímá rozhodnutí k překonání vodní překážky buď při plánování operace, nebo v jejím průběhu. Zpravidla v něm stanoví:

- zámysl zničení nepřítele na obou březích řeky;
- objekty a způsob vedení jaderných úderů, úderů letectva a palby dělostřelectva;
- bojové úkoly a přepravní úseky svazků;
- úkoly a způsob použití předsunutých odřadů a vzdušných výsadek;
- rozdělení přepravních prostředků a jejich manévru;
- prostory armádních přepravišť, dobu jejich pohotovosti a způsob jejich využití;
- organizaci PVO a ostatních opatření k zabezpečení přepravy.

Rozhodnutí velitele se zpracovává na mapě s nezbytnými písemnými přílohami a propočty. Úkoly vojskům předáváme předem tak, abychom zabezpečili čas na organizaci jaderných úderů a palby, na vytvoření takové sestavy vojsk na přístupech k řece, která odpovídá podmínkám pro překonání řeky z chodu.

Při překonávání středních a velkých vodních překážek na nejtěžší přepravní úseky vysíláme důstojníky štábu armády se spojovacími prostředky. Sám velitel je zpravidla na záložním velitelském stanovišti poblíž řeky, odkud osobně řídí přepravu vojsk.

Po skončení přepravy hlavních sil divizí prvního sledu armády se řízení další přepravy v plném rozsahu centralizuje tak, aby bylo zabezpečeno nepřetržité řízení vojsk. Nejprve se přepravuje se záložním velitelským stanovištěm zpravidla i velitel armády s vybranými náčelníky druhů vojsk a speciálních vojsk (zpravidla s využitím prostředků předsunutého místa velení nebo vzdušného místa velení), zatímco velitelské stanoviště se přemisťuje až tehdy, když velitel armády převezme velení na protilehlém břehu v plném rozsahu.

Jestliže brzy po překonání jedné vodní překážky následuje další, pak musí

velitel armády především zabezpečit dostatek přepravních prostředků na obě překážky buď manévrem ze zálohy, přidělením frontových prostředků, nebo i manévrem těchto prostředků z první překážky.

Obnovení bojeschopnosti vojsk v průběhu operace

V průběhu operace mohou mít vojska po jaderných úderech nepřítele velmi sníženou bojeschopnost, nebo jí dokonce ztratit.

V této situaci musí velitel a štáb armády neprodleně organizovat splnění stanovených úkolů bojeschopnými silami a prostředky a současně obnovovat bojeschopnost napadených vojsk.

Hlavním úkolem celého štábu armády bude především obnova velení a shromažďování zpráv, které charakterizují stav a pravděpodobný zámysl nepřítele, situaci a stupeň bojeschopnosti vojsk armády a jejich možnosti splnit stanovené úkoly po použití jaderných zbraní oběma stranami.

Hlavní úsilí průzkumu se zaměřuje k tomu, aby měl velitel všechny nezbytné údaje k odražení nepřítele, který se snaží využít výsledky svých jaderných úderů, a k přijetí opatření ke zničení nepřítele jadernými údery, údery letectva a palbou dělostřelectva a to především těch sil a prostředků, které neztratily bojeschopnost a představují reálnou úhrozu vojskům armády.

Velitel po obdržení hodnověrných zpráv o rozmístění nepřítele organizuje jeho ničení jadernými údery, letectvem a dělostřelectvem. Souběžně štáb získává a vyhodnocuje zprávy o počtech a parametrech jaderných výbuchů nepřítele v pásmu bojové činnosti a o stavu napadených svazků a útvarů. Tyto údaje získává od jednotek speciální kontroly, prostředků radiačního průzkumu, od vojsk, se kterými má spojení, a od nadřízeného štábu. Současně s tím řeší i obnovení systému velení.

Předpověď ztrát se upřesňuje na základě hlášení od vojsk. Kromě toho se k upřesnění situace a ztrát mohou vysílat vrtulníky, nebo bojová vozidla s důstojníky štábu. Zkušenosti ze cvičení i propočty ukazují, že úplné údaje o situaci po jaderných úderech nepřítele můžeme soustředit v rámci armády do 4—6 hodin a v rámci divize do 2—3 hodin.

V souvislosti s tím nemůže zpravidla velitel armády čekat až na úplné zprávy, až bude upřesněna předpověď ztrát, ale rozhodne vyvést vojska z rozrušených prostorů, z pásma nebezpečného zamoření a organizovat bojeschopnými silami obranu směrů možných úderů nepřítele.

Po analýze všech údajů o stavu armády a operačně taktické situace hodnotí velitel armády stupeň bojeschopnosti vojsk a stav jejich všestranného zabezpečení. Na tomto základě stanoví, které svazky mohou vést aktivní bojovou činnost, upřesňuje nebo jim stanoví nové úkoly. Současně upřesní i způsob součinnosti, zabezpečení bojové činnosti, nebo tyto otázky organizuje nově. K posílení úderného uskupení nebo obrany ohroženého směru zasazuje svazky druhého sledu (vševojskovou zálohu) a zálohy.

Způsob obnovení bojeschopnosti svazků napadených jadernými údery nepřítele stanoví velitel armády. K tomu vyčleňuje potřebné síly a prostředky, určuje způsob a lhůty obnovení bojeschopnosti, odstranění následků jaderných úderů nepřítele a vydá odpovídající nařízení náčelníkům druhů vojsk, speciálních vojsk a služeb.

V rozhodnutí velitel armády na základě vzniklé situace po oboustranném vedení jaderných úderů zpravidla stanoví:

- zámysl na obnovení (pokračování) bojové činnosti bojeschopnými silami a prostředky;
- bojové úkoly těchto sil a prostředků a způsob jejich součinnosti;
- síly a prostředky pro obnovení bojeschopnosti a odstranění následků po jaderných úderech nepřítele;
- způsoby, síly, poslušnost a lhůty obnovení bojeschopnosti vojsk, které utrpěly ztráty;
- způsob odstranění následků po jaderných úderech nepřítele;
- organizaci zabezpečení aktivní činnosti vojsk a obnovení bojeschopnosti;
- organizaci velení.

V první řadě půjde o obnovení narušeného spojení a velení. Ostatní opatření obnovení bojeschopnosti organizujeme tak, abychom předstihli nepřítele v zahájení bojové činnosti hlavních sil.

Úspěšné uskutečňování všech opatření k obnovení bojeschopnosti vojsk armády závisí na včasném plánování na základě operačního předvídání, na vysoké operativnosti a přesnosti práce velitele a štábu při obnovování bojeschopnosti v průběhu operace.

V průběhu operace budeme řešit řadu různorodých úkolů. Efektivnost jejich splnění bude v mnohém záviset na kvalitě velení. Velení v průběhu operace má celou řadu specifik, vyplývajících z druhu bojové činnosti a charakteru řešených úkolů.

Velení vojskům v průběhu operace vyžaduje vysoké vypětí fyzických a morálních sil všech příslušníků polního velení armády. V důsledku aktivní činnosti nepřítele se mohou připravené plány měnit, může vzniknout i řada složitých a nepředvídaných momentů.

Velitel a štáb armády musí v průběhu operace projevit silnou vůli, energii a odvahu, aby včas usměrnil úsilí vojsk ke splnění stanovených úkolů.

Závěrem chci uvést, že dynamičnost soudobých operací, jejich rychlý spád, složitost a náhlá proměnlivost vyžadují rychlou a při tom uváženou reakci velitelů a štábů.

Objektivní požadavek, rozhodovat se rychle a pod tlakem času, vyžaduje přesnou organizovanost a sladěnost práce velitele a štábu. Proto bychom měli věnovat náležitou pozornost velitelské přípravě a při velitelsko-štabních cvičeních daleko více času pro řízení vojsk v průběhu operace.

K METODÁM ZPRACOVÁNÍ TAKTICKÝCH CVIČENÍ

Vševojsková taktická cvičení patří k vrcholným metodám praktické přípravy velitelů, štábů a vojsk v organizaci a vedení vševojskového boje.

Zásady organizace těchto cvičení jsou podrobně objasněny v předpise Všeob-P-33. Nicméně však otázky kvalitní přípravy těchto cvičení jsou stále aktuální zvláště proto, že na jejich zpracování na nižších taktických stupních se podílí stále více mladých důstojníků.

Má-li se taktické cvičení co nejvíce přiblížit skutečné bojové činnosti a mají-li se na nich učit všichni účastníci správnému a odpovědnému jednání, zdokonalovat své velitelské a bojové umění a mistrovství při řešení náročných situací, musíme taktické cvičení všestranně dokonale připravit. Jedním ze stěžejních úkolů přípravy taktického cvičení je jeho včasné a kvalitní zpracování.

Protože této části přípravy taktického cvičení přikládáme mimořádný význam, chcí se zejména s mladými zpracovateli cvičení podělit o některé zkušenosti.

Ústřední postavou, organizátorem a odpovědným za přípravu taktického cvičení je velitel. On je povinen upřesnit nebo stanovit zpracovatelům výchozí údaje pro cvičení, zejména jeho téma, učební cíle, prostor cvičení, období cvičení a jednotlivé učební úkoly, které budou v tom kterém období procvičovány. Citovaný předpis vyjmenovává ještě další údaje. Ty však nejsou z hlediska taktického obsahu cvičení zpravidla rozhodující.

Výchozí údaje si musí velitel hluboce ujasnit a promyslet, protože ovlivní rozhodujícím způsobem kvalitu přípravy i vlastní průběh taktického cvičení. Aby podklady pro cvičení byly co nejúplnější a dokonale promyšlené, podílejí se na jejich přípravě spolu s velitelem i náčelníkem štábu a jeho zástupci. Některé dílčí otázky mohou předem připravit určení zpracovatelé cvičení.

Středem zájmu a východiskem k přípravě výchozích údajů je **téma cvičení**. Jak víme, pro taktické cvičení od roty výše se stanovují komplexní témata. Určuje je v plánovacích dokumentech zásadně nadřízený velitel, zpravidla o dva stupně vyšší. Tak např. téma plukovního cvičení stanoví velitel armády a cvičení, včetně jeho rozboru, vychází velitel z platných řádů a předpisů. Kromě něj velitel stanoví i složení stran, dobu a prostor cvičení.

Ke správnému pochopení tématu cvičení, k promyšlené přípravě výchozích údajů a k usměrňování dalších opatření při přípravě a vedení taktického cvičení, včetně jeho rozboru, vychází velitel z platných řádů a předpisů. Kromě toho musí plně respektovat úkoly a požadavky Rozkazu ministra národní obrany a Organizačně metodických Směrnic pro přípravu pozemního vojska na příslušný výcvikový rok. Dále se musí seznámit s novými poznatky v oblasti všeobecné taktiky a metodiky bojové přípravy a prosadit je do připravovaných dokumentů taktického cvičení. Velitel musí brát v úvahu i stav vycvičenosti jednotek a úroveň přípravy velitelů a štábů, které se cvičení zúčastní.

Z ujasnění tématu a ze zhodnocení uvedených faktorů může pak vyvodit na co má při cvičení soustředit hlavní pozornost a které jednotky (útvary) budou plnit hlavní učební úkoly. Ujasní si také, na jaké učební cíle a úkoly má zaměřit pozornost velitelů, štábů a vojsk.

Při ujasňování tématu taktického cvičení máme pochopit jeho taktický obsah. Z ujasnění má vyplynout, jaké druhy bojové činnosti a v jaké návaznosti téma zahrnuje. Má být také jasné v jakých podmínkách (situaci) bude třeba cvičení zahájit, jaké bojové situace bude třeba rozehrát v průběhu cvičení a jak cvičení ukončit.

Hluboké ujasnění a pochopení tématu cvičení umožní také správně určit počet a rozsah jednotlivých období cvičení.

Tak např. pro plukovní taktické cvičení je stanoveno komplexní téma: „Zasazení motostřeleckého pluku (na BVP) z druhého sledu divize k doprolomení prvního pásma nepřátelské obrany s použitím jaderných zbraní. Rozvíjení útoku v hloubce nepřátelské obrany s přechodem do pronásledování odcházejícího nepřítele v noci. Střetný boj s přicházejícími zálohami nepřítele a vyládnutí důležitého prostoru k zabezpečení zasazení dalších sil z hloubky“.

Po rozboru tohoto tématu můžeme konstatovat, že pluk bude procvičovat útok z chodu, bude pronásledovat nepřítele, vést střetný boj, z toho část úkolů bude plnit v noci. Dále se bude pluk (útokem) zmocňovat důležitého prostoru (čáry). Zde můžeme rozehrát situaci tak, že po jaderných úderech mohou přejít hlavní síly pluku do obrany a po obnovení bojeschopnosti opět do druhého sledu (vševojskové zálohy) divize.

Kromě určení posloupnosti jednotlivých druhů bojové činnosti můžeme vyvodit z tématu i celou řadu dalších učebních úkolů. Například: odrážení úderů nepřátelského letectva a bitevních vrtulníků, překonávání zamořených, zatrasených a zavalených (zaplavených) prostorů a požárů; průzkum a ničení ZHN a radioelektronických prostředků, odstranění následků jaderného (chemického) napadení nepřítele apod.

Z tématu je zřejmé, že pluk bude taktické cvičení zahajovat z prostoru (rozhlížení — zastávky) ve druhém sledu divize. Bude vzdálen 15–20 km za prvosledovými útvary divize. Cvičení můžeme ukončit v situaci, která bude vyžadovat přejít jednotkami pluku (napadenými předtím nepřátelskými jadernými údery) do obrany na dosažené čáře. Součástí závěrečné situace může

být i obnova bojeschopnosti a odstranění následků napadených jednotek pluku. Nenapadená jednotka nebo část sil, která obnoví bojeschopnost, se může podílet na zabezpečení zasazení dalších sil z hloubky (např. zasazované td z druhého sledu armády) aktivní bojovou činností.

Uvedené téma umožňuje rozdělit celé taktické cvičení do těchto období: (Poznámka: používám zde „pracovní“ nikoliv definitivní názvy, jejich přesné určení je úkolem zpracovatelů):

- doprolomení nepřátelské obrany útokem msp z chodu;
- rozvíjení útoku v hloubce nepřátelské obrany a přechod do pronásledování v noci;
- střetný boj s přicházejícími zálohami nepřítele a ovládnutí důležité čáry v hloubce.

Toto členění tematiky na období nevylučuje i další možná členění. Z uvedeného členění však vyplývá, že těžiště položíme na první a třetí období, do nichž zařadíme většinu složitých úkolů. Proto na tato období vyčleníme i většinu času z celkové doby cvičení.

Při ujasňování obsahu tématu musí velitel brát v úvahu i to, zda jde o cvičení jednostranné nebo dvoustranné a také, zda bojová činnost vojsk bude vedena s použitím nebo bez použití jaderných zbraní.

Současně s touto činností promýšlí velitel i učební cíle a úkoly. Ty hrají důležitou roli při naplňování obsahu tématu. Přitom přihlíží k situaci cvičícího útvaru, dosažené úrovni bojové a politické přípravy a k dalším podmínkám.

Konkrétní a přesné znalosti kladů a nedostatků cvičících velitelů, štábů a vojsk umožní stanovit diferencované učební cíle a úkoly. Promyšlené stanovení učebních cílů taktického cvičení ovlivní obsah jednotlivých období i čas potřebný k procvičení učebních úkolů v nich.

Značný význam má i přesná formulace učebních cílů. Stává se někdy, že méně zkušený velitel či zpracovatelé stanoví učební cíle podle plánů starších, dříve zpracovaných cvičení. Přitom plně nerespektují úkoly bojové přípravy vojsk, úkoly přípravy velitelů a štábů, tematiku daného cvičení a jeho taktický obsah, jakož i dosaženou úroveň přípravy cvičících.

Tyto požadavky je nutné v učebních cílech konkretizovat a zaměřovat je především na dosažení (zdokonalení) vysoké úrovně polní přípravy jednotek a útvarů, s důrazem na dovedné vedení bojové činnosti ve složitých situacích a na mistrovské ovládání zbraní a bojové techniky.

Kromě takových učebních cílů, jejichž obsahem je „zdokonalit“, „procvičit“ či „prověřit“ cvičící, bude však někdy nutno vyjádřit, čemu třeba velitele, štáby a vojska „naučit“ nebo „učit“. Bude to hlavně v těch případech, kdy půjde o nové poznatky z oblasti taktiky, bojového použití druhů vojsk (speciálních vojsk) nebo bude-li při cvičení použita nová bojová technika.

Učební cíle taktického cvičení nemohou být zaměřeny jenom do odborné oblasti. Souběžně musíme formulovat i úkoly z oblasti výchovy cvičících. Ty zaměříme např. na prohlubování (upevňování) morálně bojových vlastností, psychické a fyzické odolnosti, na rozvíjení a upevňování cílů, socialistického vlastnictví a proletářského internacionalismu, nenávisti k třídnímu nepříteli apod.

Velitelé, političtí pracovníci, zpracovatelé a všichni další účastníci taktického cvičení si musí být vědomi, že kde splnění těchto učebních cílů je nut-

né vytvářet dokonale promyšlené a všestranně připravené podmínky hlavně v bojových situacích.

Z ujasnění rozsahu a obsahu jednotlivých období cvičení a ze stanovených učebních cílů vyplývá, co a kdy budou cvičit velitelé, štáby a vojska. Tento postup, návaznosti na předcházející činnost, umožní veliteli určit již zcela konkrétní učební úkoly.

Období cvičení je vhodné stanovit tak, aby časově a prostorově zahrnovala určitou uzavřenou a ucelenou část tématu. Správné určení počtu období, jejich rozsahu a obsahu umožňuje veliteli — řídícímu cvičení a také cvičícím postupně zaměřovat pozornost na kvalitní procvičení stanovených učebních úkolů.

Při přípravě výchozích údajů nemůžeme vždy do všech podrobností promyslet náplň jednotlivých období a stanovit jejich obsah a rozsah s konečnou platností. Těmito otázkami se proto musí velmi pečlivě zabývat zpracovatelé cvičení při rozpracovávání „Plánu cvičení“.

Učební úkoly vyjadřují hlavní obsahovou náplň činností velitelů, štábů a vojsk v jednotlivých obdobích cvičení. Jejich přesná formulace je velmi důležitá. Musí jednak vyjadřovat takové úkoly a činnosti, které jsou společné všem cvičícím, jednak musí vyjadřovat takové úkoly a činnosti, které jsou typické pro činnost jen cvičících velitelů a štábů nebo jen pro činnost vojsk.

Společnými učebními úkoly pro všechny kategorie cvičících jsou např. „zasazení druhého sledu“, „odražení protizteče nepřátelských záloh“, „obnovení bojeschopnosti po jaderných úderech nepřítele“ apod. Pro činnost velitelů a štábů jsou pak typickými učebními úkoly např. „přijetí rozhodnutí“, „rekognoskace“, „organizace součinnosti“, „organizace všestranného zabezpečení bojové činnosti“ apod. Učební úkol „přijetí rozhodnutí“ můžeme i dále specifikovat zejména při přípravě jednostranných cvičení. Máme-li např. v prvním období procvičovat zasazení pluku do útoku z chodu, pak uvedený učební úkol můžeme formulovat takto: „přijetí rozhodnutí k prolomení mezilehlé čáry útokem z chodu“. Taková a podobné formulace již vyjadřují konkrétní podmínky pro plnění daného učebního úkolu. Proto zpracovatelé cvičení je musí plně respektovat a k jejich splnění musí při tvorbě situací vytvářet příslušné podmínky.

Počet učebních úkolů v jednom období cvičení může být různý. Závisí to na obsahu daného období, na složitosti učebních cílů, které mají být splněny a na množství času, který je k dispozici. Rozsah a obsah období má vliv i na celkovou spotřebu motohodin. Podle významu a důležitosti můžeme v jednom období procvičit 2—3 (složitě) učební úkoly.

Při některých cvičeních můžeme učební úkoly stanovit jako zkušební.

Rozsah vyvedení vojsk a bojové techniky na taktická cvičení určuje rovněž nadřízený velitel a uvádí se v příslušných řídících dokumentech na dané výcvikové období. Velitel, který připravuje konkrétní taktické cvičení, upřesní složení cvičících stran ve svých organizačních pokynech, které jsou velitelé cvičících stran povinni plně respektovat. Jejich snahou musí být, aby na cvičení vyvedli všechny vojáky a v posádce ponechali jen nezbytný minimální počet lidí k plnění omezených úkolů celodenní směny.

Prostor taktického cvičení určuje rovněž nadřízený velitel. Pro plukovní a divizní taktické cvičení platí zásada, že mají probíhat v neznámém terénu. Toho docílíme hlavně tím, že těžiště činnosti cvičících položíme do jiných, cvičícím méně známých vojenských výcvikových prostorů a v zimě někdy i mi-

mo výcvikové prostory. K procvičení dílčích cvičebních úkolů můžeme využít i posádkových taktických cvičišť a dalších podobných zařízení, ležících na směru cvičení.

Je proto důležitým úkolem velitele, jeho zástupců, odborných náčelníků a také zpracovatelů, aby těmto otázkám věnovali mimořádnou pozornost při **re-kognoskaci prostoru cvičení** a to již před jeho zpracováním a dále při přípravě orgánů řídicího cvičení.

Hloubka plukovních a zejména divizních taktických cvičení je tak velká, že k jejich uskutečnění musíme (podle situace) využít i dvou vojenských výcvikových prostorů. Velitel i zpracovatelé musí znát velmi podrobně možnosti taktického využití vojenských výcvikových prostorů a také komunikační sítě a terénu mezi dvěma sousedícími výcvikovými prostory. Prvořadě však zpracovatelé podrobně musí znát možnosti využití VVP a umět jich dovedně využívat k vytváření náročných podmínek pro intenzivní polní přípravu vojsk. Musí si plně uvědomovat význam volby prostoru taktického cvičení vcelku a výběru vhodného terénu k procvičení jednotlivých bojových situací zvláště. Nemohu si představit realizaci taktického zámyslu cvičení, který by nebral v úvahu zvláštnosti prostoru cvičení.

Neméně důležité je, aby velitel promyslel a zpracovatel podrobně dodržel proběh kilometrů, spotřebu motohodin vyváděné techniky a spotřebu munice a imitačních prostředků. Při přípravě cvičení, kde se předpokládá vyvedení většího množství pásové techniky a kde bude třeba tuto techniku přesunout po železnici, se vyžaduje, aby otázky přesunu byly závčas dohodovány s orgány vojenské dopravy. Kromě toho je nutné, aby zpracovatel cvičení uměl dovedně skloubit výchozí situaci a dobu zahájení cvičení s konkrétními možnostmi přepravy bojové techniky do výchozích prostorů pro cvičení.

Hluboce promyšlená příprava výchozích údajů pro cvičení tvoří jejich organizačně metodický základ a taktický rámec. Vytváří předpoklad pro jednotné pochopení záměrů velitele na samém začátku přípravy a zpracování cvičení. Proto je nutné, aby se na této činnosti podíleli kolektivně zástupci velitele, někteří odborní náčelníci a určení zpracovatelé. Takový postup je plně v souladu s platnými předpisy.

Pro včasnou a kvalitní přípravu všech dokumentů pro cvičení je vhodné zpracovat kalendářní plán přípravy cvičení.

Výchozí údaje tvoří základ přípravy cvičení. Určení zpracovatelé, důstojníci vševojskové velitelsko-štábní specializace, důstojníci druhů vojsk a speciálních vojsk jsou povinni před zahájením prací na přípravě taktického cvičení hluboce si ujasnit dané téma cvičení, stanovené učební cíle a úkoly. Musí prostudovat řády a předpisy, znát obsah hlavních řídicích dokumentů a nové poznatky teorie a praxe taktiky a metodiky bojové přípravy jak vlastních vojsk, tak pravděpodobného nepřítele.

Počáteční činnost vševojskového zpracovatele bude o to snadnější, jestliže se předtím podílel na přípravě výchozích údajů velitele. V krátkém článku nemohu popsat veškerou mnohotvárnou, náročnou a často obtížnou činnost zpracovatelů taktických cvičení. Proto se v dalším zaměřím pouze na některé otázky zpracování „plánu cvičení“.

Plán cvičení je hlavním dokumentem pro přípravu a vedení taktického cvičení. Z něj vycházíme i při zpracování všech ostatních dokumentů pro cvičení. Podle něj velitel a štáb taktické cvičení řídí. Proto na jeho promyšle-

nosti, propracovanosti a reálnosti závisí i kvalita cvičení. Pro uvedenou závaznost tohoto dokumentu řídí jeho zpracování osobně velitel.

Plán cvičení musí dávat jasnou představu o tom, v jakém časovém sledu a ve kterých prostorech (čarách) budou postupně procvičovány stanovené učební úkoly, co a jak budou v každém období cvičit velitelé, štáby a vojska. Jeho obsah musí jednoznačně a přesvědčivě dokázat, že stanovená tematika, učební cíle a úkoly budou splněny v plném rozsahu a kvalitně.

Nejdůležitější, hlavní částí „Plánu“ je taktický (operačně taktický) zámysl cvičení. Zpracovává se o jeden stupeň výše a je základem pro zpracování všech dokumentů cvičení. Tento zámysl musí respektovat všechny hlavní teoretické zásady soudobého vševojskového boje (operace) i nové poznatky taktiky. Taktický zámysl tvoří svým obsahem rámec celého taktického cvičení a musí vytvářet předpoklady k rozehře složitých a poučných situací.

Zpracovatelé si musí být vědomi toho, že ve skutečném boji se v důsledku působení různých podmínek vytváří svým způsobem jedinečné a neopakovatelné situace, že tedy neexistují stejné, ale jen podobné situace. Proto musí k tvorbě výchozí situace a dalších situací přistupovat tvůrčím způsobem a vytříhat se šablony.

Taktický zámysl svým pojetím, výchozí situací a dalšími podmínkami musí obsahovat vždy nové prvky. Ty mohou vyplynout například ze změněných bojových možností vlastních vojsk i nepřítelů, z použití nových druhů zbraní a bojové techniky, ze zvláštností v uskupení sil a prostředků stran, z účinků použití výsoce ničivých bojových prostředků, z vlivů terénu, roční a denní doby apod.

Při tvorbě taktického zámyslu musí zpracovatel plně respektovat zásadu, že cvičící jednotky či útvar nepovede bojovou činnost samostatně, izolovaně. Proto výchozí a další situace musí být zasazeny vhodně do rámce nadřízeného útvaru — svazku. Znamená to, že cvičící musí znát zámysl nadřízeného velitele, situaci i bojové úkoly sousedů. Cvičící prostě musí od samého začátku až do konce cvičení počítat se sousedy. Budou se učit správně hledat své místo a úlohu i svůj podíl na realizaci zámyslu nadřízeného velitele a trvale musí hodnotit, nakolik jim situace sousedů umožňuje nebo ztěžuje plnit bojový úkol. Přitom cvičící musí trvale dbát na udržování nepřetržité a těsné součinnosti s nimi a na její obnovení, kdykoliv součinnost byla narušena.

Z těchto důvodů obsahuje taktický zámysl nejen situaci a uskupení vojsk cvičících stran na začátku cvičení, ale i bojový úkol nadřízeného, jeho rozhodnutí a pochopitelně i bojový úkol cvičících a sousedů, bez předpokládaného rozhodnutí jejich velitelů. Takto zpracovaný taktický zámysl dává řídícímu cvičení představu o tom, v jakých podmínkách situace bude stanovené téma procvičováno, jak budou velitelé, štáby a vojska plnit stanovené učební úkoly v intencích zámyslu nadřízeného stupně velení.

Při tvorbě taktického zámyslu musí zpracovatel počítat s tím, že při plnění daného bojového úkolu bude nutné vzhledem ke stanovenému tématu, procvičit ty nejtypičtější, složité a dynamické situace, které se budou ve skutečném boji vyskytovat nejčastěji. K jejich procvičení bude nutné předem pečlivě vybrat vhodné prostory (čáry) v terénu. Tak např. bude nutné vybrat a stanovit čáru předního okraje nepřátelské obrany, průběh postavení v její hloubce, čáry rozvinování do bojových sestav, úseky průlomu, směry, odkud budou vedeny nepřátelské protizteče a čáry, odkud je budou vlastní jednotky odrážet, čáry zasazení druhých sledů a záloh apod.

Výchozí situace (ale i další bojové situace) musíme rozpracovat tak, aby vyjadřovaly nejen situaci vševojskových jednotek a útvarů, ale i situaci jednotek a útvarů druhů vojsk a speciálních vojsk a to z toho důvodu, aby i tyto druhy vojsk mohly splnit jim stanovené odborné učební úkoly. Kromě toho musí být výchozí situace vysoce dynamická. Toho docílíme zvláště tím, ukážeme-li vzájemné působení ničivých prostředků obou stran, činnost záloh, odřadů různého určení, použití vrtulníků palebné podpory, taktických vzdušných výsadků, letectva apod.

Uplatnění těchto zásad a přístupů při tvorbě taktického zámyslu cvičení, spolu s utajením jeho obsahu před cvičícími vytvoří pro ně takové podmínky, v nichž budou moci plně uplatnit svoji iniciativu a rozvinout své tvůrčí schopnosti, taktické myšlení a vojska své bojové umění.

Nyní uvedu několik poznámek k **pracovnímu postupu**. I zkušený zpracovatel by měli začínat s tvorbou taktického zámyslu „Plánu cvičení“ zpravidla na čistém papíře, obyčejnými tužkami nebo barevnými uhly. Vyhnou se tak zbytečným komplikacím, jestliže by při projednávání návrhu taktického zámyslu (zpracovaného na mapě) došlo ke změnám.

Zpracovatel může postupovat tak, že nejdříve zakreslí schematicky místo (místa) posádky, taktická cvičiště, je-li třeba i záložní prostory soustředění po bojovém poplachu, nakládací (vykládací) stanice, výcvikový prostor a v něm prostory soustředění pásové techniky nebo prostory zahájení a ukončení cvičení apod. Do takto připraveného hrubého schématu vyjádří v nutném rozsahu typické znaky terénu, jako např. důležité osady, vodní překážky, horské hřbety a lesní masívy, důležité komunikace apod.

V takto vytvořeném hrubém topografickém podkladu (nebo někdy i bez něj) pak vyjádří v hlavních rysech výchozí situaci stran na začátku cvičení a vytvoří potřebný taktický (operačně taktický) rámec cvičení. V duchu zásad řádů a předpisů, úkolů RMNO a dalších dokumentů vyjádří zámysl nadřízeného stupně velení, jeho rozhodnutí, úkol cvičících, situaci a úkoly sousedů.

Na této kostře taktického zámyslu může dále určit a vyznačit prostory bojové činnosti vojsk po jednotlivých obdobích, jejich názvy, obsah a časový rozsah. Zvláště pečlivě musí promyslet i závěrečnou situaci. Schéma taktického zámyslu je vhodné pořídit v určitém měřítku, aby byly na první pohled patrné prostorové a časové relace. Zpracovatel musí brát v úvahu i stanovený proběh kilometrů a spotřebu motohodin a tyto údaje na schématu vhodně vyjádřit.

Schéma taktického zámyslu konzultuje zpracovatel se svým nejbližším nadřízeným a poté je společně předkládají veliteli ke schválení.

Další důležitou činností je přenesení a rozpracování schématu taktického zámyslu do mapy. Přitom je vhodné dodržovat např. tyto zásady: pro cvičící vojska vybírat nejpoučtivější prostory terénu; plně využívat možností výcvikových prostorů i terénu mezi jednotlivými VVP; nejdříve určit na mapě nejvhodnější směry činnosti cvičících; vhodně vybrat terén, kde dojde k prvnímu střetnutí stran (popř. čáru předního okraje obrany, je-li pro druhou stranu tématem útok) a ty prostory (čáry), kde budou rozehrány a procvičeny nejdůležitější bojové epizody. Teprve po ujasnění a upřesnění těchto požadavků je vhodné rozpracovat podrobně výchozí situaci a další části taktického zámyslu. Ostatní potřebné údaje, které obsahuje plán cvičení, se uvádějí (píší, kreslí) do mapy na konec, na vhodná místa, podle vžitého systému.

V závěru článku se chci ještě alespoň stručně zmínit o tvorbě bojových situací. Protože na taktickém cvičení se bojová situace rozehrává podle rozhodování cvičících, není zpravidla nutné je předem všechny vyjadřovat v „Plánu cvičení“. Mimo jiné i z toho důvodu, že by byl značně nepřehledný. Důležité bojové epizody a klíčové situace jednotlivých období je však vhodné připravit předem, často i na mapách velkého měřítka (plánech VVP). Usnadní to rozehrání situace při nedostatku času v průběhu cvičení. I tyto situace, stejně jako výchozí situací, je nutné dokonale promyslet, uplatnit v nich nové poznatky a vytvořit je jako složité, náročné a dynamické situace.

Bojové situace musí vytvářet náročné podmínky pro velení. Začínající zpracovatelé se při jejich tvorbě dopouštějí často chyb. Ty je možné rozdělit v podstatě do dvou skupin: buď vytvořená situace je málo náročná a velitel na ní ještě nemá co řešit, nebo situace vyjadřuje výsledek určité bojové činnosti a velitel na ni již nemá co řešit. Těchto extrémů se musíme vyvarovat. Budeme vytvářet takové situace, které by umožnily všestranně splnit stanovený učební úkol, nebo celý komplex učebních úkolů. Situaci musíme volit tak, aby umožnila veliteli přijmout rozhodnutí, vydat bojové úkoly podřízeným, sladit součinnost, řešit úkoly materiálně technického a zdravotnického zabezpečení a vojskům pak vést složitou a dynamickou bojovou činnost.

Vliv samočinného počítače na řízení a velení

Jedním z důsledků vědeckotechnické revoluce ve vojenství je neustálý růst nasycenosti vojsk stále složitější technikou a různým vojenským materiálem. Růst množství materiálu, jeho druhu, složitost a komplexnost systému, zvýšení rychlosti a mobility vojsk, jakož i tempa operací vyvolalo zároveň odpovídající růst požadavků na všechny stupně velení, řízení a též na zabezpečení bojové činnosti vojsk. Kvantitativní a kvalitativní změny v materiální vybavenosti vojsk a ve vedení bojových operací nás zároveň vedou k nutnosti změnit doposud vžitý systém velení, řízení a zabezpečení bojové činnosti vojsk. Štáby již nestačí reagovat na stále vzrůstající problematiku a náročnost požadavků na řízení bojového zabezpečení vojsk v celém rozsahu. Proto vznikly požadavky na vytváření automatizovaných systémů velení, které by automatizovaným zpracováním velkého množství informací daly podklady pro zdůvodněná rozhodování velitelů a štábů. Tím umožní reagovat na vzniklou situaci v reálném čase, pomohou odstranit subjektivní zásahy velkého počtu mezičlánků řízení a zabezpečit potřebnou objektivnost a optimalizaci řešení problému.

Podobně jako v jiných oblastech sociálně-ekonomické společnosti, pokračuje i v armádě úspěšný růst zavádění výpočetní techniky do systému velení. Ke konci 6. a začát-

kem 7. pětiletky dojde k dalšímu zkvalitnění práce na všech stupních velení na základě využití možností výpočetní techniky.

Armáda jako celek je z hlediska analýzy určitý systém, který se skládá z množiny podsystémů, mezi kterými existuje určitá návaznost a závislost. Čím více těchto podsystémů jsme schopni podchytit, přezkoumat, analyzovat a vyjádřit, tím lépe vyjádříme systém jako celek. Touto otázkou se obecně zabývá operační analýza, která rozebírá složité situace, vypracovává určité alternativní postupy řešení a připravuje podklady pro zdůvodněné rozhodnutí velitele, pro řízení všech podsystémů a k dosažení stanovených úkolů.

Při objektivním hodnocení, jak tuto výpočetní techniku v armádě využíváme, musíme přihlídnout k tomu, zda tato technika splňuje, či splnila to, co jsme od ní očekávali. Skutečnost ukázala, že někteří velitelé a náčelníci doposud vidí v některých úlohách zpracovaných na elektronických počítačích zdržování ve své práci a ne pomoc. Pochopitelně, že z neznalosti věci není zamítnut program, který může zadaný problém řešit nevhodně, ale samotná výpočetní technika.

Závěr pro nás, kteří v oblasti výpočetní techniky pracujeme, musí být ten, že ne všechny úkoly zpracované na elektronických počítačích v současné době napomá-

hají velitelům a štábům v práci, protože nedávají takové podklady, které by jim pomohly v procesu rozhodování.

Velitelé a jejich štáby dnes vynakládají mnoho pracovní doby na řešení situací, které nikdo nepředvídal, neplánoval, popř. se jim nedalo nijak zabránit. Není ojedinělým jevem, že mnozí funkcionáři se zabývají detaily — hledají odpovědi na různé otázky, což bývá někdy velmi obtížné. Z každodenní skutečnosti víme, že jednou z nejtěžších otázek, respektive problémů je, aby velitelé a štáby věděli, jak se jejich rozhodnutí realizují.

Elektronický počítač v tomto směru může sehrát velkou úlohu a v budoucnu tomu tak jistě bude. Tu nemám na mysli jen otázku polního systému velení, ale i při řešení problémů denního života v armádě u vojsk, při stanovení prognóz dalšího vývoje.

Elektronický počítač čím dále tím více bude ovlivňovat činnost velitelů (náčelníků) přesto, že ještě dnes mnozí tvrdí, že velitel se může ve skutečnosti rozhodovat bez údajů získaných z počítače. Zkušenosti, i když jsou jen kusé, již dnes ukazují, že velitel (náčelník) musí při svém rozhodnutí brát v úvahu tolik ovlivňujících článků, které si lidský rozum není schopen zapamatovat. Počítač je schopen dát dobré podklady pro rozhodování, vždy však záleží na tom, jaké vstupní údaje zpracovává a jaké výstupní sestavy co do obsahu a uspořádání požadujeme. Je proto velmi důležité, jaké informace chceme veliteli pro rozhodování poskytnout, k tomu potom upřesnit sber vhodných prvotních informací a vytvořit vhodný informační systém.

Velitel a řízení

I když rozhodnutí velitele je v zásadě správné, vlastní realizace tohoto rozhodnutí je velmi důležitá záležitost. Mnohé problémy nám vznikají proto, že rozkazy a rozhodnutí se plní líně, nedůsledně, nebo příliš dlouho. Právě tu můžeme vhodným způsobem a účinně využít výpočetní techniky při řízení činnosti vojsk a jejich štábů. Např. stačí, aby si velitel dal nahlásit předem promyšlené úkoly — výsledná sestava by mu prověřila proniknutí jeho rozkazu (pokud by vykonavatel vysloveně nelhal, což je zjištěitelné).

Je tu důležitý vhodný informační systém, sber a přenos těchto informací do výpočetního střediska, kde po jejich zpracování získáme vhodné informace a

bude se nám lépe rozhodovat. Na nepříznivé situace, které se mohou vyskytnout, můžeme reagovat dříve, než se stanou složitějšími. Velitel získá údaje v dostatečně krátké době a tak na ně mohl ještě uplatnit svůj vliv. To ovšem neznamená, že práce velitele bude snadnější. Naopak v určitém směru bude tvrdší. Zbaví se některých jednotvárných prací, jako např. časových kontrol u podřízených s cílem získat tyto podklady, které mohou být často subjektivní (ovlivněny osobou při kontrolní činnosti). Místo toho, aby sledoval čísla, bude muset uvažovat o opatřeních a variantách jeho jednání.

V současné době je sice práce velitele a jeho štábu náročná, ale má tu výhodu, že v některých případech může s rozhodnutím a dalším řešením počkat. Někdy se stane, že vyskytnutý problém sám zmizí. V zavedeném systému s elektronickým počítačem tuto výhodu mít nebude. Např. velitel na vyžádání bude mít hodnocení za každý měsíc (týden). Bude však muset na tyto výsledky reagovat, přemýšlet o nich a učinit vhodná opatření ke zlepšení úrovně, nebo tuto udržet. Zvýší se tedy náročnost na rozhodnutí. Určitou výhodou bude to, že některá rozhodnutí zpracuje sám počítač, protože v něm budou naprogramována a údaje dostane již vyhodnocené.

Výpočetní technika nahradí práci lidí

Mé představy o budoucnosti se ani tak netýkají toho, že by nešlo to co jsem uvedl realizovat, ale i materiálně technické vybavení a zabezpečení, především vhodné přenosové cesty — zabezpečený a utajený přenos dat, vytvoření vhodné centrální výpočetní jednotky a to dostatečně velké, zabezpečené vhodnými terminály, popř. vhodnými počítači u nižších velitelství. Víme, že vytvoření vhodných systémů není snadnou záležitostí. Domnívám se, že velitel nebo jiný odpovědný funkcionář by měl být schopen s pomocí počítače dát kdykoliv odpověď na konkrétní otázku (v rámci systému) ze života vojsk, stupně vycvičenosti a dokumentovat to konkrétními čísly. Skutečnost je prozatím taková, že sber informací je těžký a zdoluhavý a jejich zpracování zabírá čas kvalifikovaným důstojníkům. Tito vykonávají jednoduché početní úkony, blokují celé hodiny telefonní linky, přičemž o racionalizaci nemůžeme hovořit.

Ukazuje se, že v budoucnosti by měly být některé složky štábů přehodnoceny, protože vhodným napojením elektronických počítačů do systémů řízení a velení se

u těchto podstatnou mírou zracionalizuje pracovní proces. Již dnes bychom měli uvažovat o nové struktuře řízení, protože současný systém nevyvíjí potřebný tlak na využití racionalizační techniky v oblasti velení. Objektivní podmínky, vědeckotechnický pokrok a světový vývoj ukazují, že nové systémy řízení budou napojeny na počítače a není tedy pravděpodobné, že by tomu v podmínkách armády bylo jinak. K úspěšnému splnění úkolu máme tři faktory, které jsou toho zárukou:

1. Elektronické počítače, jejich účelnější formy využití pro systémy velení a řízení. Již současná výpočetní technika dává záruku splnění uvažovaných úkolů. Některá opatření v přenosu dat by se dala realizovat.

2. Matematické programování, které dnes má již dostatek vhodných modelů a pro potřeby armády se dají v naprosté většině využít. S tím je spojena i otázka přípravy vhodných systémů, využití výsledků vědy a přípravy velitelských kádřů.

3. Organizační struktura naší armády, která dává reálné předpoklady k tomu, aby zavedené systémy spolehlivě pracovaly. Organizační koncepce je to nejdůležitější co potřebujeme, aby každý velitel věděl co od počítače chce, aby jeho funkci docenil, ale nepřecenil.

Sociologie a psychologie i jiné společenské vědy docházejí k závěru, že člověk při výkonnosti ochabuje, když dělá stále jen jednu věc (ze začátku výkon stoupá do určitého stupně, pak klesá). S touto problematikou se můžeme střetnout nejen v průběhu výcviku, ale i v řízení, protože vlastně celé naše úsilí je zaměřeno na vycvičení našich jednotek a útvarů, na zvyšování bojové pohotovosti naší armády. Otázka bojové pohotovosti a tedy i vycvičenosti našich vojsk je předmětem našich informací, s těmito musíme především pracovat, proto i naše budoucí systémy musí tuto problematiku vhodným způsobem na jednotlivých úrovních řešit. Současná organizační struktura a zavedený systém nám způsobuje, že různé stupně velení ve snaze získat potřebné informace pro své rozhodování se vzájemně v činnosti dubluje. Při vhodném systému s napojením počítače, při zvýšení osobní důvěry, která je jedním z hlavních předpokladů při sběru prvotních informací, je reálný předpoklad racionálnějšího využití všech plánovaných funkcí a splnění úkolů, které jsou v současné době, i za podstatně menších počtů.

Odpovědní funkcionáři by měli lépe plánovat využití svých pracovníků, protože lidé — pracovníci na štábech i útvarrech, družstvech i obsluhách, to je skuteč-

ně rozhodující faktor, který máme. Velení, stranické a ostatní masové organizace u všech druhů vojsk se musí ze svého stanoviska podílet na plánu využití lidí, na vypracování funkčních povinností, na stanovení působnosti a to z hlediska racionalizace. Určitě nám vzniknou i nové funkce, pro které dnes nemáme ještě ani pojmenování, vzniknou určitě i nová oddělení, jejich náplň práce se bude zabývat otázkami vědecké organizace práce, řízení, racionalizace práce řídicího aparátu, racionalizací výcviku a materiálně technického zabezpečení. O některých nových funkcích můžeme se dozvědět z práce s. Dějněka „Osnovy principy racionalizací upravitelského aparátu“ Moskva, ekonomika 1972, str. 100—122.

Například v některých zemích jsou vytvářena oddělení simulačních studií. Tyto využívají nástrojů operačního výzkumu a simulačních metod, pomocí kterých budou na počítači simulovat varianty jednání — v našich vojenských podmínkách to můžeme nazvat možné varianty řešení. Více pozornosti než kdykoliv předtím bude zřejmě věnováno otázkám plánování, především ve využití grafů a sítí, otázkám především ve využití grafů v koordinaci jednotlivých plánů s použitím metod PERT a CPM, všechno však s využitím elektronického počítače.

Vliv počítače bude mít za následek, že bude vytvořeno více automatizovaných systémů, tyto budou vyžadovat určité strukturální změny a budou muset být vyčleněni i pracovníci na jeho studium s cílem, jak měnit organizační struktury. Zřejmě není dlouhá doba k tomu, že oddělení a pracovní kolektivy tak, jak je známe dnes, nebudou existovat. Stanou se z nich velmi výkonné pracovní skupiny, které budou využívat elektronické počítače a automatizované systémy. V těchto skupinách bude mít své místo systémový inženýr, inženýr koordinátor, inženýr, organizátor, inženýr dokumentátor, fyziolog či sociolog, respektive psycholog.

Výpočetní technika a snaha setrvat ve starém

Jistě nejsem daleko od pravdy, když tvrdím, že mnozí velitelé a náčelníci se bojí racionalizace v oblasti mechanizace a automatizace velení proto, že se u nich mohou snížit počty příslušníků. Zřejmě v takových případech bude nutné přistupovat z pozic stranickosti, jako plnění úkolů XIV. a XV. sjezdu KSČ a pléna ÚV KSČ z května 1974.

Velení armády vytváří podmínky k tomu, aby z vojenských vysokých škol a vojenských akademií vycházeli vyškolení a dobře připravení inženýři v systémových pojmech, aby tito byli schopni analyzovat problémy každodenní praxe a kde je možné, využít nejen prostředky automatizace — automatizované systémy — elektronické počítače, ale i prostředky střední a malé mechanizace. Pro důstojníky-inženýry v oblasti řízení a velení bude čím dál tím více příznačné, že budou pracovat v určitých systémech a tak postupně se přibližovat k matematickému programování — k vlastní matematice, operační analýze a k počítačům. Tento vývoj se postupně uplatní v celém řízení, celé naší společnosti, přitom armáda má k tomu největší předpoklady, protože ona sama je již vysoce organizovaná, pevně řízená.

Jestliže má dnešní vedoucí funkcionář prokázat, že je schopný řídit a že je schopný vedoucí, musí prokázat i některé dovednosti ve využívání výpočetní techniky, která mu je schopna dát ve své podstatě objektivní podklady k rozhodnutí. Aby mu tato tyto podklady dala, musí vhodně řídit vstupy do počítače, stanovit, co má počítač zpracovat, jaké výstupy z počítače chce a umět s výslednými sestavami pracovat, vhodně je pro svoji potřebu interpretovat.

Víme, že ne všichni funkcionáři v současné době mají uvedené předpoklady, přitom jsou ale odborně na výši. Někteří by se mohli neprávem cítit poškození v tom, že jim nebylo umožněno získat vhodné teoretické znalosti, zvládnout matematiku, nebo samočinný počítač. Vysvětlení snad postačí v tom, že náčelník

nebo funkcionář štábu nemusí být odborníkem v oboru výpočetní techniky, popř. v matematice, to mu zabezpečí specialisté z oboru MAV. Měl by však poznat, jakou hodnotu práce je schopen vytvořit počítač, jak jej může využít, co znamená, vypracovat program pro tento počítač, co pro tento úkol má vykonat z hlediska jeho funkce. Mezinárodně uznávaná autorita v oblasti informačních systémů pro řízení R. L. Martin uvádí, že aby člověk mohl řídit auto, nemusí být automobilním inženýrem, stačí, když ví, k čemu je má využít. Tedy vedoucí funkcionář není k tomu, aby vytvářel programy pro počítač. Měl by však vědět, k čemu programování je, že jsou různé druhy programovacích jazyků, aby mohl řídit činnost toho funkcionáře, který mu je za tuto oblast odpovědný. Nemusí vědět jak počítač pracuje, ale aby věděl co mu z počítače vystupuje, jak zavedený systém pracuje. Pro pochopení toho, co jsem uvedl, stačí krátké proškolení. Pak může pochopit v podstatě problematiku práce, bude ji moci posoudit i ohodnotit.

O vlivu elektronického počítače na řízení a velení, jako i na problematiku spojenou s jeho využitím se zabývá již široká vědecká fronta. I u nás jsou již vypracovány jednotlivé studie k racionalizaci práce řídicích orgánů. Závěry XIV. a XV. sjezdu strany, jakož i plén ÚV KSČ však jasně ukazují, jakou cestou půjdeme při budování socialismu, cestou rozvoje vědy a techniky. Ne jinak tomu bude i v podmínkách naší armády. To co jsem mohl naznačit bude postupně realizováno i v ČSLA, bude však nutné odstranit nedostatky, které ještě máme v oblasti operačního výzkumu a matematického programování.

Bojová činnost dělostřelectva armády při průlomu přípravené obrany nepřítele s překonáváním vodní překážky

V článku chci reagovat na příspěvek pplk. ing. Emila Sováka [VM 4/1978] a uvést zkušenosti z činnosti dělostřelectva při násilném přechodu vodní překážky na cvičeních.

Zplánovat a organizovat násilný přechod vodního toku ve štábu armády je složitý úkol, zvláště pro řadu zvláštností, které tento druh bojové činnosti přináší. Pro raketové vojsko a dělostřelectvo je obtížnější vedení dělostřeleckého průzkumu i řízení palby, taktéž i zásobování municí. Vodní překážka komplikuje spojení uvnitř raketového vojska a dělostřelectva i spojení mezi vševojskovými a dělostřeleckými veliteli.

Pravidlem je, že štáb raketového vojska a dělostřelectva armády bude v součinnosti s ostatními odděleními činnost raketového vojska a dělostřelectva při násilném přechodu vodního toku — zvláště při průlomu přípravené obrany nepřítele s překonáváním vodní překážky — plánovat a organizovat podle rozhodnutí velitele armády již se zahájením plánování útočné operace.

Chci zdůraznit především nutnost připravit potřebné operační propočty jako je určení množství dělostřelectva a nezbytné hustoty hlavní, rozdělení dělostřelectva a vytváření dělostřeleckých skupin, potřeby dělostřelecké munice a její rozdělení mezi divize.

Náčelník raketového vojska a dělostřelectva je povinen včas stanovit úkoly pro průzkum nepřítele a terénu s důrazem na upřesnění rozmístění prostředků jaderné-

ho napadení, dělostřeleckých a minometných baterií, charakter a uspořádání jeho obrany, stupeň jejího vybudování, rozmístění protitankových a radioelektronických prostředků, záloh a míst velení, rozmístění velitelsko-pozorovacích stanovišť, ze kterých může nepřítele pozorovat úseky násilného přechodu a jiných objektů.

S přibližováním prvosledových svazků k vodní překážce na základě analýzy průzkumných zpráv a upřesněného rozhodnutí velitele náčelníka raketového vojska a dělostřelectva upřesňuje bojovou činnost dělostřelectva při přechodu vodního toku. Včas vyžádá vzdušné fotografování obrany protivníka i prostoru vodního toku, aby zabezpečil dělostřeleckým velitelům průzkumové podklady formou fotodokumentů.

To vše umožní štábům (jak uvádí pplk. ing. Sovák) zkracovat dobu k vyvedení dělostřelectva, vytvořit pro násilný přechod vodního toku optimální uskupení a využít jeho palebné možnosti.

Při překonávání vodních překážek — chci zvýraznit — je hlavním způsobem **násilný přechod z chodu**. V tom případě náčelník raketového vojska a dělostřelectva musí zabezpečit včasné vyčlenění potřebného množství dělostřelectva do předsunutých odřadů a organizovat i předsunutí oddílů vojskových raket a dělostřelectva hlavních sil k vodní překážce s cílem získat čas na rozvinutí a přípravu palby a podpořovat boj předsunutých odřadů při násilném přechodu vodní překážky.

Široké použití předsunutých odřadů k překonávání vodních překážek z chodu

bylo charakteristické pro útočné operace Sovětské armády ve Velké vlastenecké válce.

V případě, že se nepodaří překročit vodní překážku a ovládnout obranné pásmo silami předsunutých oddílů z chodu, je nutné přechod překážky i průlom obrany nepřítele organizovat s plánovitou přípravou z bezprostředního dotyku, jak je rozvedeno ve Vojenské myslí 4/78.

Po získání reálných průzkumových podkladů štáb raketového vojska a dělostřelectva upřesňuje operační propočty a určuje potřebnou hustotu dělostřelectva podle množství objektů (cílů) nepřítele v úseku průlomu (se započtením úseků na bocích). Vychází přitom z norem použití dělostřelectva na jednotlivé cíle a norem spotřeby munice. Uvedené normy ve Vojenské myslí 4/78 předpokládají 25% až 30% stupeň umlčení nepřítele. Za předpokladu vyšší (nižší) hodnoty stupně umlčení cílů je třeba hustotu dělostřelectva

analogicky zvětšit (zmenšit). Náčelník raketového vojska a dělostřelectva je proto povinen navrhnout stupeň umlčení (zničení) cílů, které schvaluje velitel armády.

Délka a struktura dělostřelecké přípravy při průlomu připravené obrany nepřítel s překonáváním vodní překážky bude závislá na objemu úkolů, které musí dělostřelectvo splnit, množství ničivých prostředků, které má k dispozici, vzdálenosti výchozího prostoru od vodní překážky, na rychlosti přesunu vojsk k ní, šířce překážky a rychlosti přepravních prostředků při jejich překonávání a i na vzdálenosti předního okraje nepřátelské obrany od břehu vodní překážky. Ve spojitosti s velkým počtem faktorů, které mají vliv na trvání dělostřelecké přípravy, může být tato různě dlouhá. Potvrzují to i zkušenosti z Velké vlastenecké války — viz **tabulku 1**.

Tabulka 1

Čas násilného přechodu	Řeka	Kdo překonával	Hustota dělostřelectva	Celkové trvání dělostřelecké přípravy
Srpen 1943	Mius	5. A JF	93	1 h 20 min
Srpen 1944	Visla	8. A	90	30 min
1945	Odra	1. ukrajinský front	270	2 h 25 min

Dělostřelecká příprava bude zpravidla zahájena s vyražením pluků prvního sledu z výchozího prostoru pro přípravu a ukončena vyražením přepravovaných jednotek ke zteči (viz Děl-1-1, čl. 156, Děl-55-11/1, str. 122, Děl-55-14/1, str. 185, 186). Zde se rozcházejí s názorem pplk. ing. Sováka.

Při stanovení délky dělostřelecké přípravy při průlomu připravené obrany nepřítele s překonáváním vodní překážky limitujícím bude:

— doba, potřebná ke splnění celého objemu úkolů dělostřelectva v dělostřelecké přípravě,

— čas, potřebný k překonání vzdálenosti z výchozího prostoru pro přípravu do vyražení přepravovaných prvosledových jednotek ke zteči.

V příkladu výpočtu délky dělostřelecké přípravy jsem potřeboval hlavní a střeliva i organizace obrany nepřítele za řekou vzal z Vojenské myslí 4/78.

a) Výpočet délky dělostřelecké přípravy podle objemu úkolů (varianta)

— spotřeba střeliva na dělostřeleckou přípravu — 21 601

— dělostřelecké přípravy se zúčastní dělostřeleckých hlavních — 470

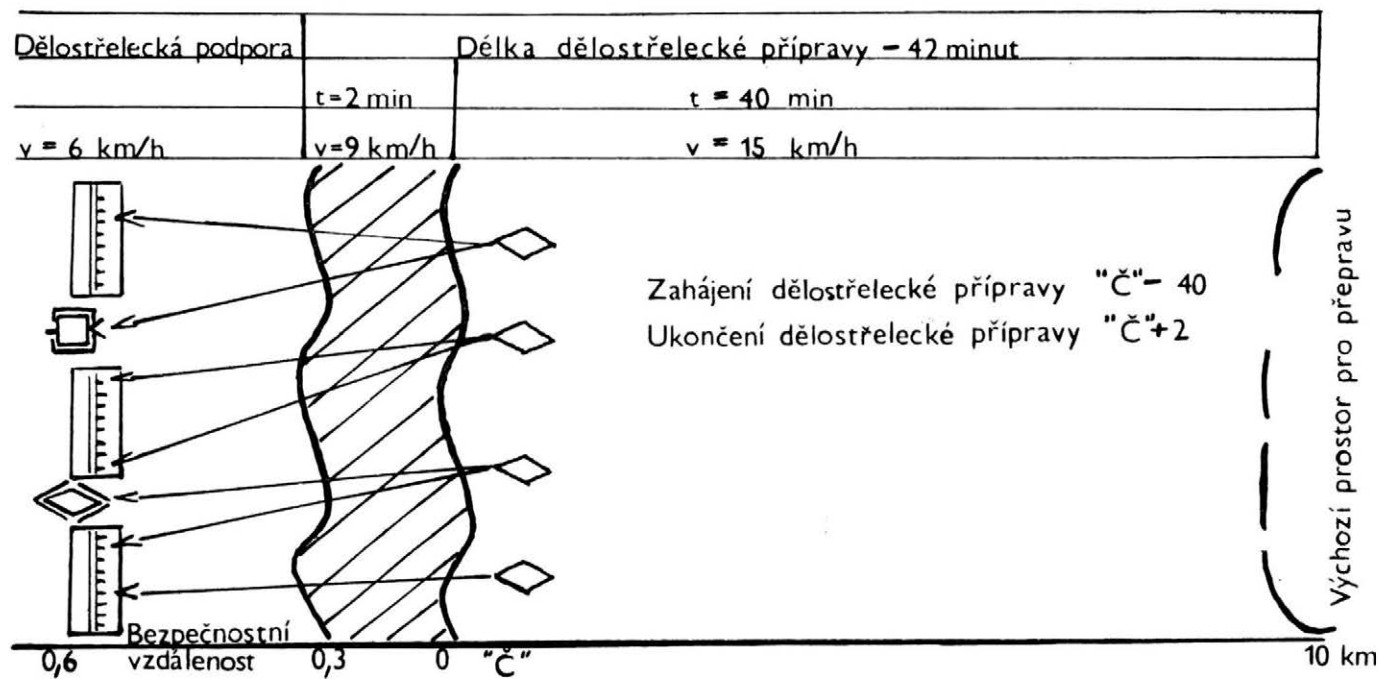
— spotřeba granátů na dělo — 46

— délka dělostřelecké přípravy v min (dáno režimem palby) — 23;

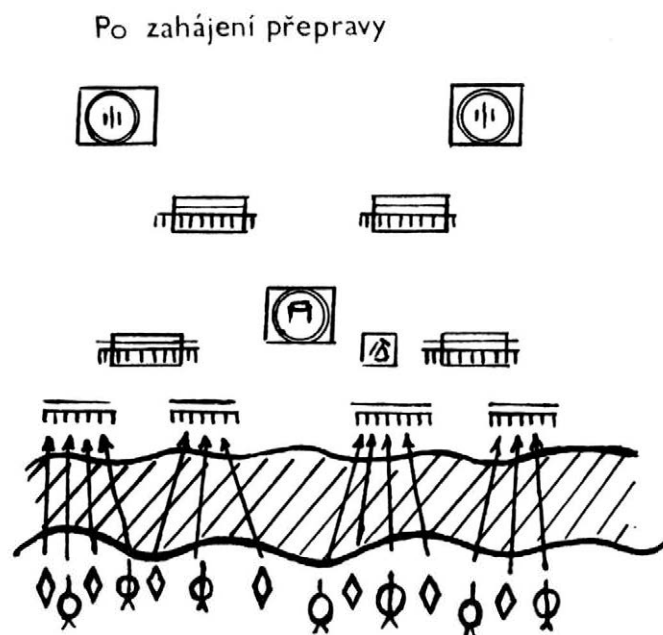
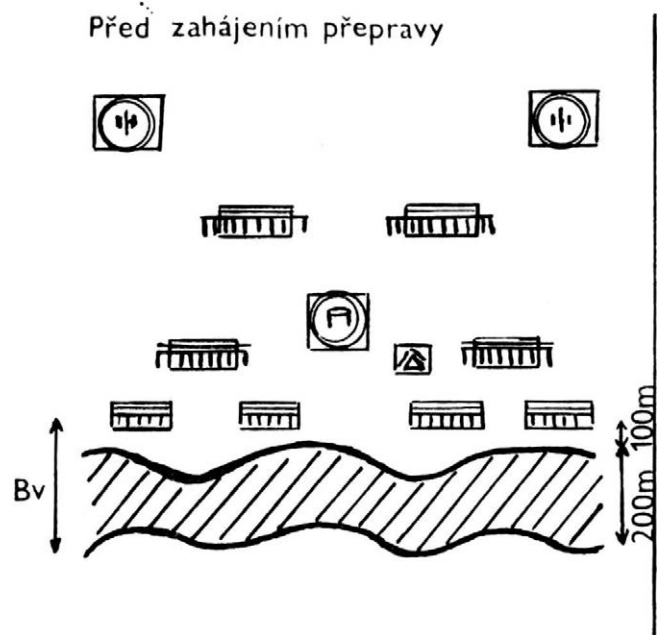
b) Výpočet délky dělostřelecké přípravy podle času k vyvedení vojsk z výchozího prostoru pro přípravu — viz **obr. 1**.

Z porovnání obou výpočtů vyplývá, že délka dělostřelecké přípravy bude 42 minut (limitujícím je delší čas).

Bude-li nepřátelská obrana organizována přímo na vodní překážce. (viz **obr. 2**) při přiblížení se vlastních vojsk k jejímu přednímu okraji musíme zachovat bezpečnost před palbou vlastního dělostřelectva, které střílí ze zakrytých palebných postavení (vojska v tancích a OT — nejméně 300 m, nekrytá živá síla nejméně 500 m

Obr. 1.

Obr. 2

při dále střelby dělostřelectva do 10 km (Dě1-1-2, čl. 17). Za předpokladu, že šířka vodní překážky bude 200 m a přední okraj nepřátelské obrany 100 m od protilehlého břehu, musíme v době, kdy vlastní jednotky zahájí přepravu přes vodní překážku, zmenšit hloubku dělostřelecké přípravy. Přitom přední okraj nepřátelské obrany bude dále umlčován přímou střelbou vyčleněných palebných prostředků. Bezpečnostní vzdálenost u přímé střelby je dána účinkem střeliva.

Zvláštní význam při překonávání vodní překážky má přímá střelba. Vzhledem k vysoké efektivnosti palebných prostředků pro přímou střelbu, je výhodné používat co největšího počtu děl, PTRS, tanků a BVP k přímé střelbě v období dělostřelecké přípravy. Pro přímou střelbu vyčleníme protitankové prostředky přepravovaných pluků prvního sledu. Ty musí být schopny přepravit se na protilehlý břeh s jednotkami prvního sledu. Ničení objektů nepřítele přímou střelbou třeba organizovat po celou dobu trvání dělostřelecké přípravy.

V operačních výpočtech potřeby palebných prostředků pro přímou střelbu při průlomu připravené obrany nepřítele třeba počítat s tím, že na 1 km šířky průlomu bude nutné ničit 12–15 jednotlivých cílů (především PT prostředků). Pro jedno dělo, tank, bojové vozidlo pěchoty a PTRS můžeme pro splnění úkolů přímou střelbou v dělostřelecké přípravě přidělit 1–2 cíle. V některých případech ale bude třeba přibrat i dva palebné prostředky na zničení jednoho cíle.

Ničit a umlčovat protitankové prostředky nepřítele — především jeho PTRS — je třeba v době, kdy prvosledové jednotky se dostávají pod jejich účinný dostřel.

V závislosti na střelecko-technických vlastnostech nepřátelských PT zbraní i konfiguraci terénu, může být dosah především PTRS nepřítele v průměru 3000 m.

Tento požadavek musíme brát v úvahu při organizaci přímé střelby i stanovení struktury dělostřelecké přípravy, především délky posledního přepadu opěrných bodů čet rot prvního sledu — tedy předního okraje nepřátelské obrany.

Tak např. je-li nepřátelská obrana organizována přímo na řece, šířka vodní překážky je 200 m, PTRS jsou rozmístěny v četových ohniscích odporu 200 m od předního okraje nepřátelské obrany, bezpečnostní vzdálenost pro živou sílu v tancích a OT je 300 m a rychlost přesunu prvosledových jednotek k překážce je 15 km/h, pak minimální délka posledního přepadu

opěrných bodů čet rot prvního sledu v dělostřelecké přípravě musí být 10 minut, zahájení „Č“ — 10, ukončení v „Č“. Jednou z důležitých i složitých otázek při násilném přechodu vodní překážky je přeprava raketového vojska a dělostřelectva. Složitost je v tom, že na jedné straně musí do poslední chvíle podporovat boj vševojskových jednotek a na straně druhé plnit úkoly spojené s přípravou na vlastní přepravu. Zpravidla na přepravu půjdou jednotky přímo z palebných postavení a velitelsko-pozorovacích stanovišť. Nesmí se stát, aby bojová sestava byla zrušena předčasně, protože tím by byla oslabena palebná podpora vševojskových jednotek. Rovněž nesmí docházet k hromadění jednotek u kontrolních propouštěcích míst, nesmí se ani narušit plynulá přeprava na přepravištích.

Při plánování, organizaci i řízení přepravy raketového vojska a dělostřelectva přes vodní překážku je bezpodmínečně nutné, aby štáby RVD pracovaly v úzké součinnosti s operačním i ženijním oddělením, měly trvalý přehled o situaci podřízených a neselehávající spojení.

Dělostřelectvo je třeba přepravovat přes vodní překážku tak, aby větší část mohla nepřetržitě podporovat vojska v průběhu násilného přechodu a průlomu. V prvním pořadí je nutné na protilehlý břeh přepravit protitankové prostředky. PTZ pluků prvního sledu i PDS se přepravují za prapory prvního sledu. PTZ divize se přepravuje s pluky prvního sledu. Dělostřelectvo divize (DDS) se zpravidla přepravuje za pluky prvního sledu po oddílech a musí být schopné podporovat zasedání druhého sledu divize již z nových palebných postavení na protilehlém břehu. PTZ armády se přepravuje za divizemi prvního sledu. ADS se přepravuje po mostových přepravištích potom, kdy na protilehlém břehu se rozvinula větší část, nebo všechno dělostřelectvo divize.

Oddíly vojskových raket se zpravidla přepravují po bateriích za pluky prvního sledu v trvalé pohotovosti k vedení jaderných úderů. Přepravu oddílů vojskových raket plánuje štáb divize, armádní raketové brigády štáb armády. Dělostřelecké i raketové útvary a jednotky musí včas přepravit přes vodní překážku skupiny pro průzkum velitelsko-pozorovacích stanovišť a palebných postavení (prostorů bojového rozmístění). Velitelé dělostřeleckých skupin se připravují současně se vševojskovými veliteli, jejichž jednotky podporují.

Velitelé raketových útvarů (svazků) se

přepравují zpravidla s tou částí útvaru (svazku), kde je většina jednotek. V případě potřeby se může velitel přepравovat i s první baterií (oddílem). Náčelník RVD divize se přepравuje na protilehlý břeh s velitelem divize, náčelník RVD armády s velitelem armády.

Současně s přepравou raketového vojska a dělostřelectva je třeba organizovat přepравu raketové a dělostřelecké munice. Dělostřelecké jednotky by měly mít u sebe plnou pohyblivou zásobu munice. Pokud nebude možné dodržet uvedenou zásadu, je nutné, aby výzbrojní orgány včas

organizovaly přisun munice a její přepравu na protilehlý břeh.

Na závěr chci zdůraznit, že zplánovat průlom připravené obrany nepřítele současně s překonáním vodní překážky ve štábu armády je složitý úkol, zvláště pro řadu zvláštností, které tento druh bojové činnosti přináší. Štáb raketového vojska a dělostřelectva může úspěšně splnit úkoly při plánování a použití raketového vojska a dělostřelectva jen v úzké součinnosti s ostatními odděleními štábu, především operačním, zpravodajským, ženijním, spojovacím, výzbrojním, technickým a odděleními týlu.

POUŽITÍ NAVIGAČNÍHO KOMPLEXU LETOUNŮ NOVÉ GENERACE

Vojenské letectvo tvoří důležitou část ozbrojených sil. Soudobý boj na ně klade velmi vysoké požadavky. Bojovou efektivnost vojenského letectva podmiňuje mimo jiné i jeho schopnost působit na cíle ve dne i v noci, zvláště za ztížených povětrnostních podmínek. Jde o to, aby všechny druhy letectva byly co možná nejméně závislé na povětrnostní situaci. Moderní komplexní radionavigační systémy to umožňují.

U letounů nové generace patří tyto systémy k základním prostředkům pro splnění bojových úkolů na válčišti.

Nové radiotechnické systémy rádiové navigace, přesného přístrojového přistání a letištní radiolokace zvyšují bojovou efektivnost letectva. Zavedení těchto systémů znamená podstatné snižování povětrnostních minim pro start a přistání, přesné přivedení letadel do prostoru cíle a zpět na letiště přistání.

Velkých možností těchto nových komplexních radionavigačních systémů mohou využít pouze připravení piloti, kteří dokonale zvládli provozní technické a taktické možnosti těchto systémů a získali praktické návyky.

Po splnění těchto podmínek znamenají nové radionavigační systémy skutečný po-

krok ve zvýšení bojové využitelnosti a účinnosti letounů nové generace.

Radionavigační komplex nové generace letounů se skládá z palubního a pozemních zařízení. Palubní zařízení na letounu je složité a obsahuje i potřebné počítače. Zahrnuje v sobě několik, navzájem nezávislých navigačních zařízení. Protože jedna navigační metoda nemusí zabezpečit splnění bojového úkolu, v letounech používáme proto komplexní navigační systém, který využívá různé navigační metody a zabezpečuje vedení letounu po zvolené trati na cíl a návrat na jedno z plánovaných letišť. Kromě toho trvale vypočítává a pro pilota indikuje polohu letadla v prostoru a vytváří řídicí signály pro řízení letounu. Důležitou vlastností komplexního navigačního systému letounu je možnost uplatnění všech navigačních metod i bez spolupráce s pozemním radionavigačním zařízením (nelze přistát bez spolupráce palubního zařízení s pozemními přistávacími majáky). Bez spolupráce s pozemním radionavigačním zařízením je přesnost vedení po trati a přivedení letounu nad cíl menší. Praktický příklad pro srovnání uvedu dále.

Pozemní zařízení — radionavigační systém blízké navigace (RSBN) spolupracuje s palubním zařízením stejného typu na

palubě letounů. Ve vzájemné spolupráci umožňuje řešit tyto hlavní radionavigační úlohy:

- vedení letadla po libovolné přímé trati;
- vedení letadla po kružnici o libovolném poloměru se středem v bodě umístění pozemního zařízení RSBN;
- vedení letadla na pozemní cíl se signalizací přiblížení a přeletu pozemního cíle;
- vedení letadla na zvolené letiště přistání;
- navedení letadla na přistávací kurs a na polohu letiště;
- na palubě letounu nepřetržitou indikaci vzdálenosti a azimutu k pozemnímu majáku RSBN.

Radionavigační maják se umísťuje v prostoru letiště 200–600 m stranou od osy přistávací dráhy. Toto umístění zabezpečuje automatický režim přivedení letounů nové generace na přistání.

Další část pozemního zařízení tvoří přesné přistávací majáky PRMG. Kursový maják KRM se umísťuje ve vzdálenosti 500–1200 m od konce přistávací dráhy a vytváří kursovou rovinu v ose přistávací dráhy letiště. Sestupový maják GRM vytváří šikmou sestupovou rovinu pro přivedení letadel na přistávací dráhu do bodu dosednutí (v ose přistávací dráhy okolo 200 m za přistávacím prahem). V tomto místě, ale 130–170 m stranou od osy

dráhy se umísťuje i tento sestupový maják. V průsečíku kursové a sestupové roviny leží osa přiblížení letounů na přistávací dráhu. Spolu se sestupovým majákem pracuje i rádiový dálkoměr, který zabezpečuje měření vzdálenosti přistávajícího letounu od prahu přistávací dráhy. Přistávací majáky zabezpečují přivedení letounů na přistávací dráhu s velkou přesností.

Pozemní zařízení jsou konstruována tak, že pracují s úplnou zálohou a v případě vzniku závady se rychle automaticky přepínají na záložní soupravu.

Základem letounového navigačního komplexu je počítač, který neustále vypočítává navigační prvky letu pro automatické řízení letounu na zvolený cíl a současně i polohu letounu, která se ve formě azimutu a vzdálenosti od cíle indikuje na přístrojích pilota. Tím je také pilot trvale informován o přesné poloze letounu.

Při spolupráci s pozemním majákem RSBN je přesnost výpočtu navigačních prvků i polohy letounu neustále upřesňována a korigována. Tento režim se nazývá režim rádiové korekce. Je nejpřesnější a pilot je o něm informován zeleně svítící žárovkou. Na výstup počítače přicházejí velmi přesné hodnoty, poněvadž pozemní radionavigační systém RSBN je zdrojem informací o poloze letounu s přesností — v azimutu $0,25^\circ$ a v dálce $\pm 200 \text{ m} \pm 0,03 \%$ měřené vzdálenosti.

Let na cíl

Před letem se u letounu nové generace zavedou do počítače údaje pro plánovaný program letu jako data letišť, otočných bodů, stanovišť pozemních majáků RSBN a PRMG atd. Parametry letu (poloha letounu) jsou indikovány na přístrojích před pilotem a to:

- směr letu k cíli (otočnému bodu na trati nebo ke zvolenému letišti při návratu),
- vzdálenost do cíle (otočného bodu nebo k letišti přistání při návratu) na číslicovém počítadle.

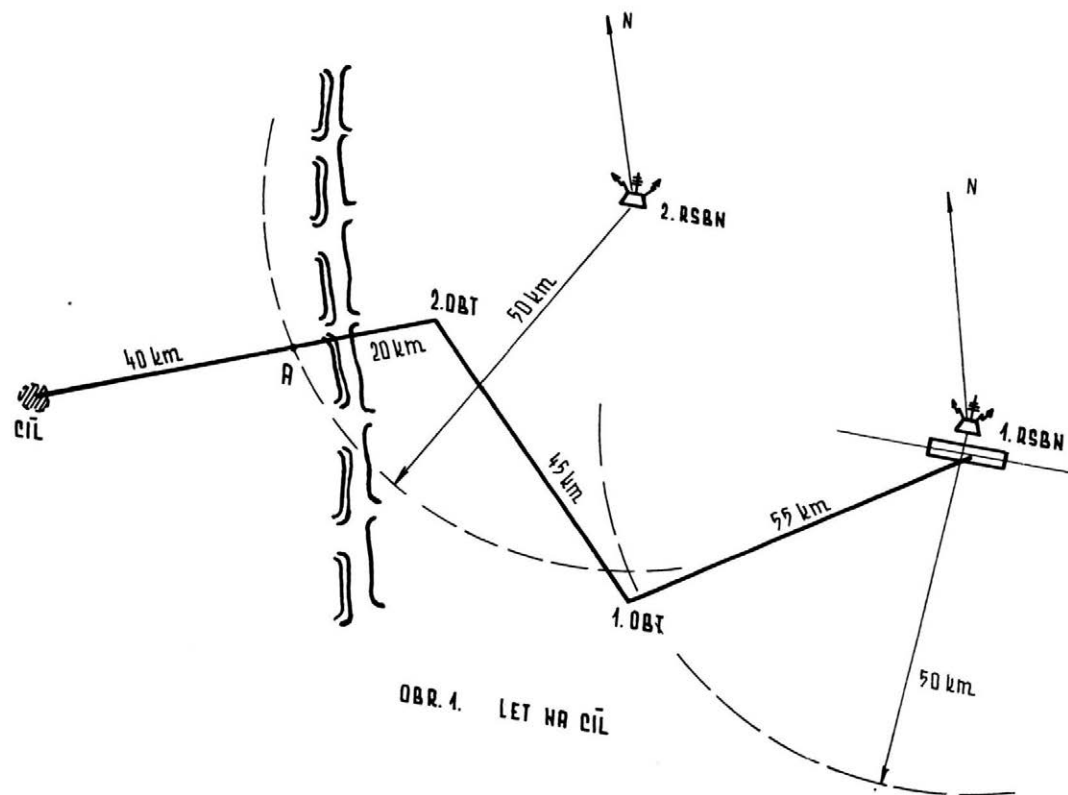
Na dalším přístroji sleduje pilot povely, které vycházejí z počítače a jdou do automatického systému řízení letounu a automatický pilot řídí letadlo tak, aby letadlo přesně po zvolené trati. Indikace tohoto přístroje představuje pro pilota rozkazy (povely) a při vypnutí nebo poškození automatického systému řízení může pilot sám podle těchto povelů řídit letoun přesně po zvolené trati.

Můžeme říci, že letouny nové generace mají dva režimy řízení:

- automatický (letadlo řídí automat),
- povelový (letadlo řídí pilot).

Vlastní rychlost letounu ovládá v obou případech pilot sám, kromě toho trvale kontroluje správnou funkci automatického zařízení.

V obou režimech (dále budeme hovořit pouze o režimu automatickém) se 40 km před cílem (otočným bodem na trati k cíli) rozsvítí červené světlo, které signalizuje, aby se pilot připravil na plnění úkolů nad cílem, nebo v případě otočného bodu, aby automatické aparatury předložil další úkol (let k dalšímu otočnému bodu nebo k cíli). Další úkol (např. 2. otočný bod [2. OBT] viz obr. 1) uloží pilot aparatury stisknutím příslušného tlačítka, označeného „2. otočný bod“ na ovládacím panelu v kabině letounu. Tlačítko stiskne ještě před dosažením 1. otočného bodu (1. OBT), aby letoun pro dokončení zatáčky přešel na nový úsek trati letu. Aparatura řeší i vykoná sama přesně zatáčku, navede letoun na další úsek trati a na číslicovém počítadle se nastaví skutečná

vzdálenost do 2. otočného bodu. Stejným způsobem pokračuje let až k 2. otočnému bodu, kde pilot zadá aparatuře cíl. Pilot bude nad cílem tehdy, až počítač ukáže nulovou vzdálenost. Jestliže by pilot nad cílem nevypnul automatiku a nezahájil bojovou činnost, ale pouze přeletěl, potom (aparatura nedostala nový úkol) letoun vykoná automaticky zatáčku a bude kroužit okolo cíle.

Na obr. 1 je uveden příklad letu letounu nové generace na cíl s využitím komplexní navigační aparatury. Let probíhá ve výšce 400 m nad terénem a dosah pozemních radionavigačních systémů RSBN je omezen. Kdyby letoun letěl po uvede-

né trati na úkol bez rádiové korekce z 2. pozemního majáku RSBN pouze s využitím autonomních navigačních prostředků, přiletěl nad cíl s maximální chybou 2880 m. Při použití rádiové korekce na trati letu až do bodu A (podle dosahu pozemního majáku 2. RSBN) a další úsek trati letu (z A do cíle) bez rádiové korekce, bude celková chyba přiletu letounu nad cíl 786 m. Přesnost přivedení letounu nad cíl s využitím spolupráce s pozemním majákem je velmi dobrá. K našemu příkladu chci poznamenat, že i chyba 2880 m přiletu k cíli na proletěnou vzdálenost 170 km není velká a vytváří podmínky ke splnění bojového úkolu.

Návrat na letiště přistání

Způsob návratu letounu po splnění bojového úkolu uvádím na obr. 2. Při celém letu je využíváno navigačního komplexu a vlastní let může být řešen v automatickém režimu nebo povelovém režimu (v tomto režimu řídí pilot letadlo podle stejných signálů jako autopilot). Vysvětlení je pro automatický režim. Návrat letounu na letiště přistání má tři fáze (etapy).

Po splnění úkolu nad cílem stabilizuje pilot výšku letu a na ovládacím štítu v kabině stiskne tlačítko letiště přistání (např. „1. letiště“) a současně stiskne tlačítko „rádiový orientační bod“. Tato fáze letu se používá v těch prostorech, kde není letoun v dosahu pozemního majáku RSBN. Jsou to vzdálenosti 200 až 500 km (i více) od letiště přistání (záleží na skutečné výšce letu). V této první fázi se netvaruje dráha letu ve vertikální rovině, ale letoun letí stále ve zvolené výšce (pokud jí pilot ručně sám nezmění). Cílem letu je přímo letiště přistání.

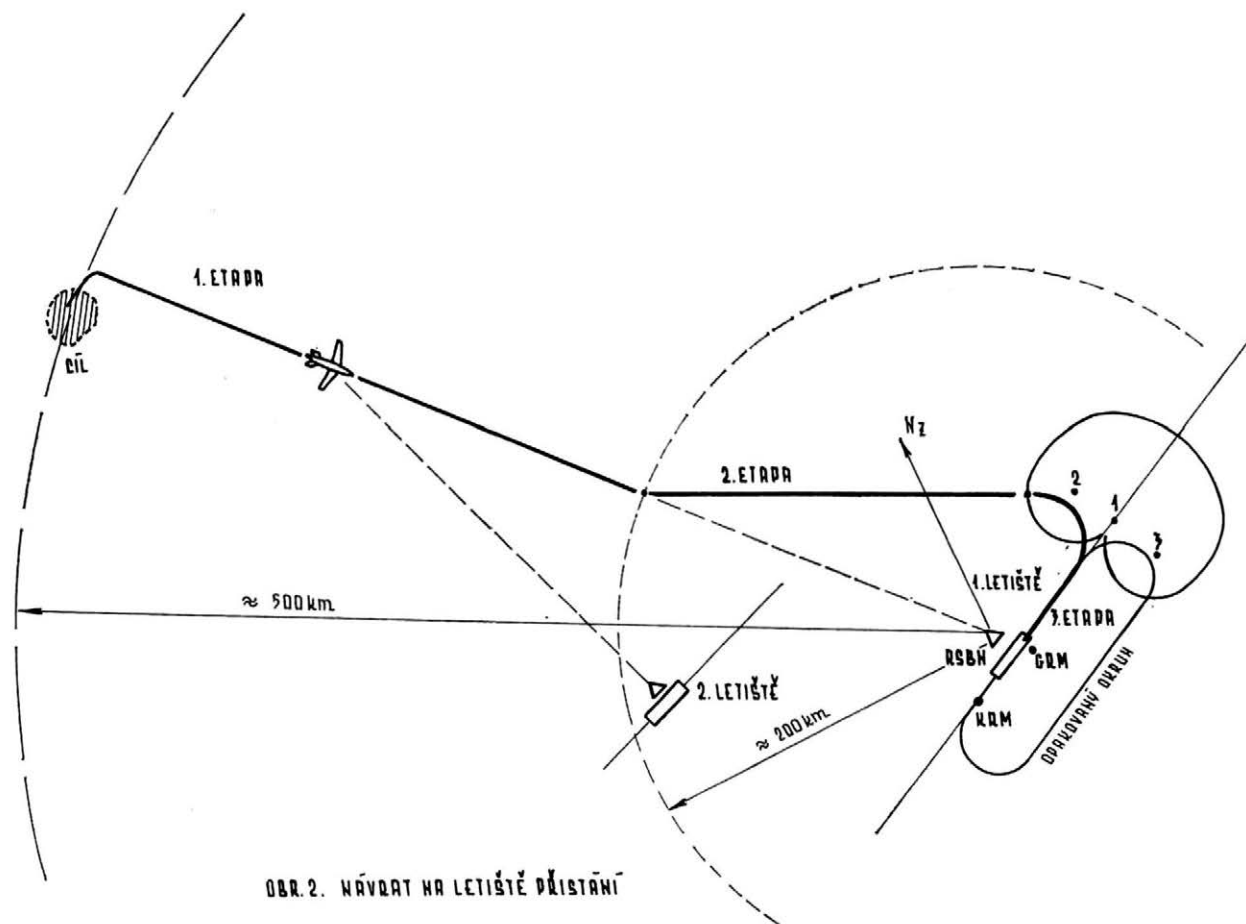
Kdyby se pilot rozhodl (pro poškození letounu, vlastní zranění) přistát na bližším letišti, nebo k tomu dostal příkaz ze země, může v jakémkoliv okamžiku stisknout tlačítko „2. letiště“ (nebo další), aparatura změní všechny hodnoty a vede letoun kursem na nové letiště a pilot je číslicovým počítadlem informován o vzdálenosti do nového letiště přistání. Jakmile letoun vletí do rádiového pole pozemního radionavigačního majáku RSBN, rozsvítí se žárovka „rádiová korekce“ na ovládacím pultu pilota. Pilot stiskne tlačítko „Návrat“ (tlačítko „Rádiový orientační bod“ se automaticky vypne).

Od tohoto okamžiku probíhá druhá fáze návratu na letiště přistání. I při této fázi letu můžeme ještě změnit letiště přis-

tání. Ve druhé fázi je cílem letu tečka 1, 2 nebo 3 na přistávací ose letiště. Tyto tečky jsou standardní, jsou vloženy v aparatuře a platí pro všechna letiště. Podle přiletového směru letounu k letišti si aparatura sama zvolí nejvhodnější cívovou tečku. Tečky jsou ve vzdálenosti 21 km od pozemního majáku RSBN na letišti.

V této druhé fázi letu je tvarován let i vertikálně. Postupně s přiblížením k letišti letoun podle programu klesá až na hladinu 600 m nad letištem. Výšky 600 m dosahuje na hranicích kardioidy (viz obr. 2). Tato fáze přiblížení se může uskutečnit na všechna letiště vložená do programu. Na letištích musí být rozmístěny pozemní majáky RSBN a PRMG.

Třetí fáze návratu na letiště přistání zahrnuje dokončení přiblížení a přistání na letišti. V paměti počítače palubní aparatury letounu je pro řešení tohoto úkolu připraveno 6 programů, které se postupně zapínají a vedou letadlo automaticky od hranice kardioidy do bodu (2 nebo 3) a zabezpečují vykonání zatáčky do kursu přistání. V tomto okamžiku je letoun v zóně činnosti přistávacích majáků PRMG. Palubní aparatura se odpojí od pozemního majáku RSBN a dále spolupracuje s kursovým majákem KRM ze soupravy přistávacích majáků PRMG, který vede letoun přesně v přistávacím kursu. Do vzdálenosti 12–14 km (podle 3° úhlu sestupu na přistání) probíhá let v horizontu. V této vzdálenosti vletí letoun do sestupové šikmé roviny a letoun zahájí klesání přistávacím úhlem s vertikální rychlostí cca 5 m/s. Při celém průběhu automatického přiblížení na přistání pilot kontroluje na přístrojích činnost automatiky a ručně upravuje (snižuje) pouze rychlost letounu.

OBR. 2. NÁVODAT NA LETIŠTĚ PŘÍSTÁNÍ

Ve výšce 50 m nad letištěm přechází pilot z automatického řízení na ruční a dokončí přistání podle viditelnosti země.

Palubní aparatura ještě může 6. programem řešit opakování okruhu nad letištěm. V případě překážky na letišti a nemožnosti přímého přistání nastoupá pilot do výšky 600 m, na ovládacím štítku v kabině tlačítko „opakování okruhu“ a letoun automaticky vykoná okruh a přivede letoun do 3 (nebo 2) tečky. Potom se postupně znovu zapínají programy pro přivedení letounu na přistání.

Ke zvýšení bezpečnosti a odlehčení zatížení pilota v rozhodující fázi přistání, přechodu od letu automatického (podle přístrojů) na let podle viditelnosti země je nutné, aby pomohla země, zvláště řídicí

cí přistání, který letoun přesně vidí na obrazovkách letištních radiolokátorů. Při automatickém režimu přiblížení letounu na přistání informuje řídicí přistání pilota o rychlosti a vzdálenostech letounu do bodu dosednutí na přistávací dráze, v kurové a sestupové rovině ho opravuje jen tehdy, kdyby odchylka od sestupové dráhy vybočovala z normálu. Kromě toho informuje pilota o dosažení výšky 600 m, o zahájení klesání do sestupové roviny, o dosažení výšky spodní základny oblačnosti (např. 200 m) a o dosažení výšky 50 m — výšky přechodu na ruční řízení letadla. Letištní radiolokační souprava KOMÁR svou přesností značně zvyšuje spolehlivost a bezpečnost přistání při dosahování nejnižších povětrnostních minim.

Závěrem chci uvést, že radionavigační systém RSBN a přistávací majáky PRMG představují novou generaci přesných systémů, které vytvářejí předpoklady pro automatizaci řízení nové generace letounů při plnění cvičných i bojových úkolů.

Svou kvalitou a spolehlivostí pomáhají zvyšovat bojovou efektivnost letectva. Nízkých povětrnostních minim můžeme dosáhnout dodržováním metodiky přípravy a cvičením přistávání v automatizovaném režimu k získávání jistoty a důvěry pilota ve správnou činnost jak pozemních, tak palubních zařízení.

TANKOVÉ A AUTOMOBILNÍ TECHNICKÉ ZABEZPEČENÍ TAKTICKÉHO CVIČENÍ

Vysoký stupeň motorizace a technizace vojsk, zvyšování technické dokonalosti a tím i složitosti tankové a automobilní techniky ve spojitosti s novými způsoby vedení bojové činnosti vytváří také nové, velmi složité podmínky pro tankové a automobilní technické zabezpečení, zvláště pak v počátečním období války.

Vyjdeme-li z předpokladu rychlého vývoje situace k válečnému konfliktu a k jeho zahájení, možnosti použití klasických i jaderných prostředků k vyřazení průmyslových objektů nebo celých oblastí, komunikačních uzlů, vytváření širokých zamořených pásem na teritoriu státu apod., pak dojdeme k závěrům, že jedním z hlavních zdrojů obnovení bojeschopnosti bojujících vojsk, zejména v prvních dnech války bude technika opravená prostředky útvarů a svazků a vrácená do sestavy bojujících jednotek.

Půjde o nutnost řešení značného okruhu otázek v působnosti nejen technických orgánů ale také velitelů, náčelníků druhů vojsk, štábů politických a týlových pracovníků. Vyžaduje vysoký stupeň organizační a metodické ujasněnosti problematiky cvičení vojsk a materiálního zabezpečení.

Zásadní význam pro završení tohoto procesu v míru pak má polní příprava a v jejím rámci zejména divizní taktická cvičení.

Své úvahy dávám k zamyšlení těm orgánům kteří připravují a řídí problematiku TATZ v rámci těchto cvičení a s určitou redukcí i plukovních taktických cvičení. Protože vycházejí z poměrně dlouhodobého sledování této problematiky, mohou sloužit k zamyšlení i těm, kteří TATZ realizují, tj. cvičícím orgánům tankové a automobilní služby obou stupňů.

Příprava taktického cvičení vševojskové divize v oblasti tankového a automobilního technického zabezpečení

Základním předpokladem pro další reálnou činnost při cvičení je **ujasnění a stanovení učebních cílů** technického zabezpečení. Přitom vycházíme zejména z těchto údajů a skutečností:

- tématu cvičení a učebních cílů stanovených pro divizi jako celek,
- rozsahu cvičících vojsk a předpo-

kládaného počtu vyváděné tankové a automobilní techniky, vyprošťovacích a dílenských prostředků,

— konkrétního stupně připravenosti cvičících orgánů služby, prostředků zabezpečení a stavu vyváděné techniky na cvičení,

- závěrů polní přípravy v předcháze-

jícím období, zejména pak plukovního a posledního divizního taktického cvičení,

— pokynů nadřízeného orgánu tankové a automobilní služby pro TATZ v polní přípravě v daném výcvikovém roce,

— prostorových časových a povětrnostních podmínek.

Při stanovení učebních cílů se zásadně vyhýbáme obecným formulacím pro jednotlivé cvičící stupně, podložených konkrétními úkoly a opatřeními pro celý průběh cvičení. Rovněž hodnocení cvičení v oblasti tankového a automobilního technického zabezpečení musí zcela jasně a zřetelně na stanovené cíle reagovat.

Z hlediska dosažení potřebné konkrétnosti cílů, jejich realizace v průběhu cvičení i reálného hodnocení je nejvhodnější rozdělit je do několika skupin, např. pro technické funkcionáře dílenské a vyřezávací prostředky, pro vyvedená vojska apod.

V závislosti na prostorových a časových podmínkách a personálním zabezpečení řízení cvičení můžeme stanovit i zkušební cíle. Cvičení může sloužit k ověření a dalšímu rozpracování některých prvků nebo úseků tankového a automobilního technického zabezpečení.

Prvním dokumentem, který by měl na stanovené cíle velmi reálně reagovat je příspěvek do organizačních pokynů toho velitele, který přípravu a celé cvičení řídí.

Víme, že uplatnění promyšlených reálných opatření k přípravě štábů vojsk, technických orgánů, prostředků a vyváděné techniky můžeme si již v této fázi připravit předpoklady pro efektivní řídicí činnost v průběhu další přípravy i celého průběhu cvičení.

V části organizačních pokynů, které obsahují úkoly a opatření v přípravě štábů a vojsk, můžeme se v souladu se stanovenými cíli opírat o zásady nového předpisu Tankové a automobilní technické zabezpečení vojsk Tank-1-1, předpisů Aut-6-1, Tank-6-4, vyhlášky FMV č. 100/75, RMNO č. 8/76, odborných instrukcí MNO-TAS, zejména č. 17/78 apod.

Poukazáním na jednotlivé statě nebo části předpisů můžeme se vyhnout širokému rozpracování úkolů a přitom využít autority předpisu, potvrzené autoritou velitele, který pokyny vydává.

V části, která se týká vlastního technického zabezpečení, ve směru k rozsahu a přípravě vyváděné techniky, budeme zásadně vycházet z RMNO č. 010/77, předpisu Tank-1-1, odborných instrukcí náčelníka TAS MNO, pokynů velitele řídicího cvičení a nadřízeného odborného náčelníka. Z hlediska některých dalších potřeb

bude vhodné upřesnit základní rozsah vyváděných dílenských a vyřezávacích prostředků, tankového a automobilního materiálu apod. Poslední divizní taktická cvičení ukázala, že je nutné v organizačních pokynech stanovit v součinnosti se spojovacími orgány prostředky do sítě technického zabezpečení, zejména na stupni vševojskového pluku. Tím se podstatně zjednoduší situace zejména mladých ZVT na plucích při uplatňování svých požadavků na zabezpečení spojení a vytvoří se i předpoklady odpovídajícího spojení v průběhu cvičení. Cvičícího ZVT divize vedeme k tomu, aby svým odborným nařízením upřesnil i způsob spojení mezi stupněm prapor — pluk.

V technické části organizačních pokynů vedeme opatření k zabezpečení prací na technice po návratu ze cvičení. Při vyžadování harmonogramů ošetřování, individuálních plánů apod. je ovšem nutné již v těchto pokynech (na základě upřesnění velitele řídicího cvičení) stanovit časový rozsah pro uvedení techniky a prostředků do bojové pohotovosti a vysoké provozní spolehlivosti.

Na základě stanovených cílů pro TATZ a vševojskového plánu cvičení zpracujeme **dílčí plán cvičení** příslušného náčelníka tankové a automobilní služby.

Rozsah tohoto řídicího, a jak praxe ukazuje velmi účelného dokumentu samozřejmě ovlivní časové možnosti zpracovatelů, ale v podstatě půjde o dva základní podklady — textový a grafický plán.

V textové části plánu bude účelný tento obsah:

1. Téma cvičení, učební cíle, učební úkoly vyvedených vojsk a prostředků.

2. Časový průběh cvičení a jeho obsah.

3. Reálné podklady o vyváděné technice na cvičení a prostředcích pro řízení cvičení:

— počty a provozní charakteristika vyváděné techniky na cvičení,

— plánovaný proběh km na cvičení, charakteristika stavu čerpání provozních norem u cvičící divize,

— počty a charakteristika vyváděných prostředků TATZ,

— přehled o vyvážených zásobách tankového a automobilního materiálu.

4. Cvičné podklady pro řízení:

— cvičné počty příslušné vševojskové divize,

— přehled o cvičných počtech a charakteristiky prostředků technického zabezpečení,

— charakteristika prostředků armády a frontu v útočném pásmu divize,

— charakteristika teritoriálních prostředků v pásmu divize na vlastním území i území nepřítele,

— rozehra ztrát tankové a automobilní techniky v jednotlivých údobích a etapách bojové činnosti a další kalkulační údaje,

— odborná nařízení náčelníka služby (výpisy z odborného nařízení) pro jednotlivá období (úkoly) cvičení,

— předpokládané obsahové zaměření návrhů cvičících technických orgánů, předběžných a odborných nařízení, rozkazů a hlášení, příspěvků do týlových rozkazů apod.,

— obsahové zaměření součinnosti cvičících orgánů služby v rámci štábů k zabezpečení cílů v jednotlivých obdobích cvičení,

— doplňkové údaje pro řízení (zásady násilného překonávání vodních toků, obnovení bojeschopnosti po použití ZHN nepřitelem apod.) včetně grafického vyjádření (náčrty, schémata).

5. Podklady pro doplnění a upřesnění příspěvků do námětu pro cvičení (zejména v případě operačních skoků).

6. Plán přípravy a řízení rozhodčí služby.

7. Osnova rozboru cvičení (do vševojskového rozboru a odborného rozboru náčelníka služby).

8. Doplňující a upřesňující nařízení, podklady a údaje pro cvičící vojska v etapě přípravy na cvičení.

Na mapě je z hlediska efektivního a reálného řízení účelné zdůraznit:

— téma, učební cíle cvičení, rozsah cvičících vojsk,

— obsah a úkoly v jednotlivých časových etapách cvičení (zpravidla formou textu v tabulkách),

— potřebné údaje o vševojskové situaci a úkolech cvičení (graficky),

— úkoly TATZ v jednotlivých etapách (nebo po úkolech divize) — graficky a případně upřesnění textem v tabulce u příslušného úkolu,

— zámysl manévru prostředky TATZ armády a frontu, pokud tyto působí v pásmu divize,

— teritoriální prostředky TATZ,

— využitelné prostředky pro opravny TAT na území nepřítele,

— grafické prostorové rozložení ztrát tankové a automobilní techniky.

Jedním ze zásadních dílčích dokumentů je **přehled o časovém průběhu a obsahové náplni** jednotlivých období cvičení. Při dostatku času je vhodné v první části vymezit období časově, charakterizovat základní vševojskový obsah a stanovit hlav-

ní učební úkoly v oblasti TATZ. Ve druhé (tabulkové) části uvedeme řídicí a výkonovou činnost ke splnění stanovených úkolů. Chronologicky, v kratších časových termínech, vázaných zpravidla na dílčí vševojskové úkoly uvedeme do vzájemné souvislosti obsah daného vševojskového úkolu, úkolu TATZ, předpokládané činnosti cvičících technických orgánů a činnosti řídicího funkcionáře služby. Tyto zásady můžeme vyjádřit graficky. V krajním případě můžeme využít vševojskový plán cvičení, graficky doplněný a upravený pro potřeby řízení v oblasti tankové a automobilní služby.

Podstatný v tomto dokumentu bude obsah činnosti cvičících technických orgánů. Zde je vhodné naznačit reakci na vývoj vševojskové i technické situace a opatření ke splnění stanovených cílů. To však předpokládá v součinnosti s operačními pracovníky si rozehráti jednotlivé situace v několika variantách a naznačit optimální varianty technického řešení. Složitá situace vznikne zejména při časových taktických nebo operačních skocích. Zde je výhodné vyplnit časovou mezeru vlastní pravděpodobnou rozehrou a mít k dispozici všechny údaje a podklady pro cvičící k pokračování v činnosti. Ovšem ne vždy budeme mít dostatek času na podrobné rozpracování těchto otázek. Přesto by měl tento dokument umožnit porovnávat činnost cvičících se zámyslem zpracovatele, posuzovat tuto činnost, usměrňovat a v závěrech i hodnotit.

Reálné podklady o vyváděné technice a prostředcích TATZ jsou u tankové techniky v podstatě určeny RMNO č. 010/77, u ostatní techniky záleží na zkušenostech, odborných a taktických znalostech, abychoh určili správné proporce k odpovídajícímu zabezpečení činnosti vojsk. Přesná znalost a respektování RMNO č. 010/77, důsledné promyšlení komplexních potřeb vojsk z hlediska počtů vyváděné techniky a uplatnění potřebných údajů již v organizační směrnici řídicího cvičení do značné míry může zabránit změnám v počtech techniky a jejím zabezpečení.

Z hlediska spotřeby provozních norem je (vedle stanovení předpokládaného průběhu kilometrů v souladu s RMNO č. 010/77) účelné zpracovat si **charakteristiku stavu čerpání provozních norem** tankové techniky u cvičící divize před cvičením, v průběhu cvičení a po cvičení. Charakteristiku zpracujeme samostatně pro jednotlivé druhy a typy techniky podle jejich zařazení ve skupinách provozní, uložené a průběhem a uložené techniky. V závěrech si vyhodnotíme stav v procentech.

tuálním čerpání provozních norem, včetně opatření k jejich sladění s plánem. V závislosti na čase je vhodné tuto charakteristiku zpracovat i pro automobilní techniku zejména pro tu, kde jsou náznaky nepřiměřeného stavu.

Prostředky technického zabezpečení vyvádíme k zabezpečení v podstatě dvou hlavních úkolů. K zabezpečení cílů v přípravě technických orgánů a specialistů vyprošťovacích dilenských jednotek a k reálnému zabezpečení vyvedené techniky na cvičení. Z tohoto hlediska volíme optimální počty i skladbu vyváděných prostředků a stanovíme i hlavní zásady pro zabezpečení jejich efektivní činnosti. Vedle vyprošťovací a opravářské činnosti, vzniklé z potřeb provozu při vlastním cvičení, je účelné vytvářet v plánovaných shromaždištích poškozené techniky, popř. předpokládaných hnízdech poškozené techniky opravný fond z techniky poškozené i mimo rámec cvičení. Vhodnou doplňkovou formou těchto druhů činnosti jsou supponované opravy na předem vybrané technice. I tyto způsoby činnosti můžeme zabezpečit včas vhodným uplatněním v organizačním nařízení řídicího cvičení.

Zvláštní pozornost zasluhuje zpracování **odborných nařízení** pro podřízené cvičící stupně a příspěvku do námětu cvičení. Tyto podklady budou nutit cvičící určitým způsobem v závislosti na znalostech, zkušenostech, různých pomůckách apod. reagovat na zadané problémy a tím také určovat hloubku promyšlení a procvičování jednotlivých cílů a úkolů cvičení. Zásadní význam má především první odborné nařízení po časových skocích v taktické a operační situaci. Tato nařízení připravíme kvalitně a v plném rozsahu. Ostatní můžeme připravit rámcově a budeme je doplňovat a upřesňovat v závislosti na vývoji bojové činnosti.

Protože zpracovatelé na stupni vševojskových armád nemají vždy k dispozici odborné nařízení nadřízeného náčelníka uvádím možné zaměření prvního nařízení náčelníka TAS frontu, včetně některých nových pohledů na místo a manévry armádami a frontovými prostředky, které byly procvičovány v uplynulém výcvikovém roce a budou předmětem pozornosti i v tomto roce.

První odborné nařízení bude zpravidla širší a bude vedle konkrétních úkolů k dané situaci obsahovat i záměr plnění úkolů tankového a automobilního technického zabezpečení v průběhu předpokládané bojové činnosti.

Z hlediska nových potřeb při obnovování bojeschopnosti a zvyšování spolehliv-

vosti techniky může být toto nařízení zaměřeno na tyto úkoly a oblasti:

— Stanovení hlavního zaměření činnosti prostředků TATZ. Zpravidla budeme požadovat zabezpečit silami vojsk všechny běžné opravy. Kromě toho musíme využít každé příležitosti ke středním opravám tankové techniky.

— Přidělení pojízdných prostředků technického zabezpečení ze stupně frontu. Prostředky tankového a automobilního technického zabezpečení vševojskové armády se zpravidla posílují jednou jednotkou pro odsun tankové techniky a jednou jednotkou odsunu automobilní techniky. Kromě toho, v závislosti na směru a úkolu, je může front posílit jednotkou pro opravy tankové techniky, popř. i dalšími prostředky.

— Možnosti posílení kapacit vojsk v pohraničních oblastech teritoriálními prostředky.

— Hlavní opatření v přípravě techniky před zahájením bojové činnosti. Důraz klademe na technické ošetření číslo 1 nebo číslo 2, popř. vybraných úkolů, obnovu zásob kilometrů kolejových pásů, dokončení běžných a středních oprav a odsun techniky do generální opravy, nebo neopravitelné do opravářských závodů.

Při přípravných opatřeních před vyhlášením plně bojové pohotovosti může náčelník TAS frontu se souhlasem velitele frontu upřesnit rozsah vyvádění plukovních a divizních prostředků při bojovém poplachu, tak, abychom zabezpečili dokončení maximálního počtu oprav. Současně rámcově stanoví jejich připojení k hlavním silám — zpravidla do vyřazení svazku z prostoru soustředění po bojovém poplachu.

— Zvláštnosti tankového a automobilního technického zabezpečení krytu státních hranic, které vyplývají z konkrétní technické situace vojsk. Důraz klademe na předpusnutí prostředků za prapory prvního sledu a zabezpečení prvosledových pluků pohotovostními vyprošťovacími skupinami divízi.

— Pokyny pro zabezpečení přesunů z vyčkávacích prostorů z větší hloubky (druhosledové svazky). Činnost technických uzávěr svazků zpravidla usměrníme tak, aby vydělené prostředky zabezpečily technickou pomoc a opravy v maximálním rozsahu. Ovšem při plnění bližšího úkolu svazku musíme začlenit do hlavních sil technické opravy.

— Opatření k údržbě techniky v průběhu operace. Zpravidla půjde o každodenní ošetřování techniky s důrazem na

doplnění PHM a munice, ošetřování kolejových pásů a odstranění závad. Technické ošetřování bude probíhat organizovaně, po etapách, při opravách na SPT, u druhých sledů a záloh podle možnosti po jednotkách. Pozornost soustředíme na úkony a operace zabezpečující bezporuchový chod motorů, směrového a pohybového ústrojí, výměnu opotřebovaných pásů, přípravu prostředků k brodění, plování a jízdu pod vodou.

— Zámysl manévru vojskovými prostředky tankového a automobilního technického zabezpečení svazků, armád a posilových prostředků.

V současné době zaměřujeme pozornost na procvičování tankového a automobilního technického zabezpečení při členění prostředků svazků na dva sledy.

První sled za pluky prvního sledu k poskytování pomoci plukům a k rozvíjení divizních SPT (shromaždišť poškozené techniky). Prvé SPT plánujeme v prostorech přechodu na zteč, kde bude většina tankové techniky.

Druhý sled divizních prostředků bude za druhým sledem divize v pohotovosti k rozvíjení činnosti na divizních SPT, účasti na odstranění následků ZHN a k vyslání opravárenských skupin k opravám na místě poškozené techniky.

Činnost technických oprav organizujeme tak, aby byla plně využita jejich kapacita a co nejméně techniky bylo předáno k vojskové opravě vyšším stupňům. Poškozenou techniku odsunujeme na divizní SPT a do prostorů uskupení poškozené techniky na odsunových osách. Odsunové osy určuje svazek od každého útvaru na divizní SPT.

Z časového hlediska předpokládáme soustředění hlavních sil prostředků v prostorech svazků zpravidla do zahájení úkolů příštího dne.

Ve vševojskové armádě vytváříme z organických a posilových prostředků rovněž dva sledy. Prvosledové prostředky členíme ve skupinách za každou divizi prvního sledu zpravidla v síle jedné čety frontové odsunové jednotky a jedné roty posilového frontového útvaru pro opravy tankové techniky, popř. opravářského armádního prostředku. Zbytek tvoří druhý sled armádních prostředků tankového a automobilního technického zabezpečení.

Armádní prostředky zpravidla zabezpečují běžné a střední opravy tankové techniky a běžné opravy automobilní techniky. Neopravenou techniku soustředíme na armádních shromaždištích poškozené techniky. Osádky poškozené techniky opravo-

vané na armádním stupni ponecháme u techniky, od techniky předávané frontovým prostředkům budeme osádky zpravidla odeslat k organickým svazkům.

Opravenou techniku vracíme armádními (posilovými) prostředky organickým svazkům.

Neopravitelnou tankovou a automobilní techniku vojsk, která vyžaduje generální opravy zpravidla soustředíme na armádních shromaždištích poškozené techniky, nebo v prostorech 5–10 km od vhodných nakládacích železničních stanic. Upřesníme i problematiku těžení náhradních dílů — zásadně pouze z nenávratně zničené tankové a automobilní opravy.

— Stanovení prostorů frontových shromaždišť poškozené techniky — jejich první zasazení, frontových odsunových os, železničních stanic k odsunu techniky v závislosti na konkrétní situaci.

— Stanovení zásad zásobování náhradními díly z polních skladů všech stupňů. Konkrétně upřesňujeme zejména výdej z frontových skladů, u tankového materiálu zpravidla až z D4 na D5, u automobilního materiálu z D5 na D6. Náčelník TAS frontu stanoví i postup zásobování automobilním materiálem pro typy povolávané z národního hospodářství, zpravidla cestou teritoriálních vojenských okruhů z krajských skladů Mototechny.

— Stanovení způsobů hlášení a dalšího informačního systému k TAS frontu.

Z takto obsahově zaměřeného odborného nařízení můžeme vycházet při zpracování odborných nařízení ze stupně armády, samozřejmě doplněné konkrétními údaji z námětu podle předpokládaného vývoje cvičení a konečných cílů tankového a automobilního technického zabezpečení.

Vhodným pomocným řídicím dokumentem je **plán řízení rozhodčí služby**. Jeho obsah vychází z plánu řízení — části časového průběhu a obsahu etap — a je specifikovaný pro daný stupeň. Může být doplněn hlavními úkoly rozhodčí služby, podrobnější charakteristikou vývoje vševojskové situace, rozehrou ztrát, osnovou rozboru a dalšími výpisy z dílčího řízení cvičení odborného náčelníka.

Grafická část dílčího plánu (zpravidla na mapě) je velmi účelný dokument, který slouží k prostorovému a časovému ujasnění celé problematiky, informací velitelů řídicího cvičení a nadřízenému náčelníku služby, přípravě rozhodčí služby, řízení TATZ cvičení a přípravě kvalifikačního rozboru.

Pro získání uceleného pohledu na procvičované úkoly je vhodné tyto úkoly

textovou formou konkretizovat v závislosti na daném prostoru a čase (např. v prostoru plánované zastávky uvést konkrétní úkoly, které budeme sledovat a popř. prosazovat jejich vykonání, totéž u výchozího prostoru ke cvičení, prostorech rozmístění, ve shromaždištích a hnízdech poškozené techniky apod.).

Z hlediska řízení divizního taktického

cvičení v oblasti tankového a automobilního technického zabezpečení celá problematika navazuje na předchozí úvahy a některé momenty v nich již byly obsaženy. Protože však vlastní činnost je velmi široká, různorodá a přináší i určitý soubor poznatků a zkušeností z praxe, chci se k těmto otázkám vrátit v samostatném článku.

Příprava taktického cvičení ve všech oblastech a tedy i na úseku tankového a automobilního technického zabezpečení je složitá a má-li vytvořit vysoké kvalitativní předpoklady pro procvičení všech cílů a úkolů, je i organizačně a metodicky velmi náročná. Zásluhou zodpovědných a pro věc zapálených soudruhů na štábech vševojenských armád a vojenských okruhů mohl jsem jejich zkušeností uvést pro potřebu všech, kteří s těmito otázkami přicházejí do styku. Při vlastním využívání těchto poznatků budeme specifikovat otázky řádů a předpisů ČSLA, které musíme dodržet a zabezpečit jejich vysokou kvalitu. Ostatní otázky, které vyplývají ze zkušeností zpracovatelů a řídicích funkcionářů, bude třeba vhodným způsobem dále rozvíjet.

K OBNOVĚ PRŮJEZDNOSTI KOMUNIKACÍ NA ÚZEMÍ STÁTU

Podle současných názorů bude možný ozbrojený zápas dvou společenských soustav, kapitalistické a socialistické, veden se vši úporností, nejničivějšími prostředky a neúčinnějšími metodami. Zahájení ozbrojeného střetnutí může mít ráz překvapivého jaderného útoku, nebo může být zahájeno pro vyvrcholení vojenskopolitického napětí klasickými prostředky, s následným přechodem na použití jaderných prostředků.

Vojenští teoretikové imperialistických armád chápou ve svých strategických koncepcích ozbrojený zápas se socialistickými státy jako totální válku, při které cílem ničení budou nejen ozbrojené síly, ale celá území zúčastněných států nebo jejich větší část. Směr tohoto vývoje se jednoznačně projevil již v průběhu 2. světové války, ve které bylo hlavním prostředkem působení na hluboké zázemí bombardovací letectvo a byl potvrzen i v lokálních konfliktech posledního období. Ve vietnamské válce, v arabském konfliktu i v čínské agresi proti Vietnamské socialistické republice byla cílem úderu letectva agresorů zejména politická a ekonomická centra, komunikační systém, důležité komunikační objekty a vodní díla. K eliminaci překvapivé činnosti nepřítelů ve frontovém pásmu i v zázemí je nezbytné připravit účinná protiopatření. Jejich nedílnou součástí je zabezpečení ma-

névru a přesunů ozbrojených sil z hloubky státního území a ve frontovém pásmu.

Na území Československé socialistické republiky k zabezpečení tohoto úkolu jsou zvláště složité podmínky. Jsou dány zejména zeměpisným položením naší země, jejíž státní hranice v délce téměř 500 km je totožná s hranicí socialistického tábora s kapitalistickými státy. Spolu s Německou demokratickou republikou tvoří území našeho státu důležitý nástupní operační prostor. Vzhledem k potenciálnímu nepříteli je nezbytné zabezpečit přesuny a manévry vojenských sil zejména ve směru východ—západ.

Území státu je geograficky velmi složité, zvláště svojí velkou členitostí, orientací většiny přírodních překážek, horstev a řek, ve směru sever—jih, tedy kolmo na žádoucí směr přesunů vojenských sil. Výraznými geografickými útvary jsou četná a rozsáhlá vodní díla, která může nepřítel k narušování přesunů využít.

Důležitým faktorem, který musíme při zabezpečení přesunů respektovat, jsou pravděpodobné důsledky bojové činnosti potenciálního nepřítelů na území státu. Nejvýznamnější budou následky jaderných úderů na terén a terénní předměty zvláště na komunikace, komunikační objekty, lesní komplexy, vodní díla a městské konglomerace. Na těchto objektech se zejména projeví ničivé účinky tlakové vlny

a světelného záření jaderných úderů, ničivé účinky klasických prostředků letectva a dělostřelectva i rušivá činnost taktických, operačních a speciálních výsadků nepříteli.

Tlaková vlna jaderných úderů může způsobit rozsáhlé stromové závaly cest v lesních komplexech a závaly na komunikacích z pobořených budov v obydlích místech. Jaderné úderu na komunikační uzly způsobují jejich neprůjezdnost, ničí nebo vážně poškozuji komunikační objekty, vytváří na cestách krátery velkých rozměrů a vážně rozrušují konstrukci silničních těles. Úderu na vodní díla ničí přehradní zdi a uvolněná vodní hmota způsobuje poproudě od vodních děl rozsáhlé záplavy, rozbahnění záplavového prostoru, ničí nebo poškozuje stálé mosty, dočasně znemožňuje přepravu přes vodní překážky a vytváří nepříznivé podmínky pro její obnovu.

Světelné záření způsobuje vznik rozsáhlých požárů v lesních komplexech a v obydlených místech. Pozemní jaderné úderu způsobují též rozsáhlé prostory radioaktivního zamoření, které dále omezují možnosti přesunů vojenských sil.

Ničivé důsledky jaderných úderů se zvýší o následky klasických prostředků ničení, zejména letectva, jehož cílem bude převážně komunikační síť a o následky činnosti vzdušných výsadků nepříteli, která bude mimo jiné zaměřena na narušování přesunů vojenských sil ničením komunikací při použití jaderných min i klasických trhavinových náloží.

Ozbrojené síly atlantického paktu disponují v současné době značným počtem jaderných náloží. Část těchto prostředků mohou v ozbrojeném zápase použít i na území našeho státu. K získání reálné představy o možných důsledcích jaderného napadení státního území zpracoval jsem vy-

hodnocení účinků počtu jaderných úderů nepříteli na komunikační síť při proporcionálním stanovení kilotonáží a možném rozdělení cílů.

Pravděpodobný počet jaderných úderů použitých potenciálním nepřítelem na území státu v první den globálního jaderného útoku může na komunikační síti způsobit:

- poškození a vyřazení hlavních automobilních silnic v 80—100 prostorech o celkové délce až několika set kilometrů,

- poškození a vyřazení příčných automobilních silnic ve 20—30 prostorech o celkové délce až několika desítek kilometrů,

- poškození a vyřazení ostatních silnic o celkové délce až několika tisíc kilometrů,

- zničení nebo dočasné vyřazení z provozu několika set mostů delších než 20 m o celkové délce až několika desítek tisíc m,

- zničení nebo vážné poškození 6—9 nejvýznamnějších vodních děl, jejich záplavová vlna způsobí záplavy, devastaci terénu a rozrušení komunikačního systému o celkové délce až několika set kilometrů.

Podle možného prostorového rozdělení úderů můžeme předpokládat, že dvě třetiny těchto poškození budou v západní polovině a jedna třetina ve východní polovině státního území. Činností vzdušných výsadků a diverzních skupin nepříteli se úhrn těchto poškození může zvětšit o 80 až 100 případů ničení komunikací a komunikačních objektů.

V dalších dnech globálního jaderného útoku by se souhrn těchto poškození komunikační sítě zvýšil pravděpodobně o jednu třetinu až polovinu.

Technická opatření k obnově průjezdnosti komunikační sítě a k zabezpečení přesunů vojenských sil

Svojí operačně strategickou polohou a svým geografickým položením tvoří území ČSSR, z hlediska koaličního, důležitý prostor. Přesuny vojenských sil budou převážně probíhat ve směru východ—západ. Jejich hloubka bude různá v závislosti na vzdálenosti výchozích prostorů od frontového pásma a mohou probíhat na vzdálenost až několika set kilometrů. Velké vzdálenosti, technický stav silniční sítě a složitost geografických podmínek vytváří i vysoké riziko narušení plynulosti přesunů. Tyto skutečnosti se promítají i do požadavků na výběr komunikační sítě.

Hlavní a příčné automobilní silnice vybíráme především s ohledem na jejich technickou úroveň a kapacitu, na snížení možnosti jejich zranitelnosti a při současném vyhodnocení jejich přirozené maskovací kapacity. Musí vést vhodnými prostory, terénem méně složitým, umožňujícím skryté rozmístění vojenských sil a jejich ochranu před účinky jaderných úderů.

Vzhledem k pravděpodobnému rozsáhlému poškození a dočasnému vyřazení úseků hlavních a příčných automobilních silnic, bude zabezpečení přesunů vojen-

ských sil jedním z nejdůležitějších úkolů územních vojenských i civilních orgánů. Obnova a údržba celé vybrané komunikační sítě je zabezpečována nezbytnou delimitací a rozdělením úkolů mezi stavební útvary federálního ministerstva dopravy, národních ministerstev vnitra a národních ministerstev stavebnictví. Mohou se na ní podílet i další vyčleněné stavební organizace a volné síly frontových ženijních a silničních útvarů a svazků. Přímé řízení provozu na silničních komunikacích zabezpečují orgány vojenské dopravy.

Velká technická a časová náročnost na obnovu provozuschopnosti narušeného komunikačního systému vyžaduje řešit zabezpečení přesunů vojenských sil vyhledáváním a přizpůsobením vhodných objízdek vyřazených úseků hlavních a příčných automobilních silnic. Při jejich stanovení vycházíme ze základních provozně technických parametrů techniky uživatelů, zvláště ve vztahu k únosnosti komunikačních objektů, maximálních přípustných podélných a příčných sklonů a poloměrů oblouků. V zásadě musí mít stanovené objízdky shodné technické parametry, jaké požadujeme na hlavní a příčné automobilní silnice. Objízdky, vynucené vlivem činnosti nepřítele a které nemohly být upraveny předem, upravují jen v minimálním nutném rozsahu zpravidla ženijní a silniční jednotky a útvary vojsk na přesunu.

Vedle udržování průjezdnosti určené komunikační sítě k uskutečňování přesunů na určeném směru, je nezbytné zabezpečit úpravu a údržbu cest navazujících na hlavní automobilní silnice, zvláště z míst rozchodišť do prostorů celodenních odpočinků nebo naopak, z míst celodenních odpočinků do výchozích míst. Mimo to musíme prozkoumat a popř. upravit cesty uvnitř těchto prostorů, zejména k jejich rychlému opuštění při nebezpečí jaderného úderu nebo po něm. Cesty z rozchodišť do prostorů celodenních odpočinků nebo vyčkávacích prostorů, cesty uvnitř těchto prostorů a k výchozím místům v plné míře upravují ženijní jednotky útvarů a svazků na přesunu.

Rozsáhlé a technicky velmi náročné úpravy k obnovení průjezdnosti komunikací si vyžadají záplavové oblasti zničených vodních děl, kde bude nutné odstranit nánosy, naplaveniny a upravit narušená silniční tělesa. Tyto úkoly mohou splnit pouze speciálně připravené ženijní a silniční útvary teritoria, obnovovací jednotky ministerstev vnitra a stavebnictví.

V západní části státního území, na

hloubku možného proniknutí nepřátelských pozemních sil, je pravděpodobný výskyt výbušných zátarasů nepřítele i vlastních vojsk. I když po přenesení bojové činnosti na území nepřítele část těchto zátarasů vojska frontu odstraní, bude nezbytné prověřit všechny cesty plánované pro přesuny vojsk z hloubky teritoria, rozšířit průchody a postupně komunikační síť úplně očistit. Tento úkol mohou plnit jen vyčleněné ženijní frontové a teritoriální útvary.

Přesuny přes geograficky obtížné prostory, se zvláště zranitelným a řídkým komunikačním systémem, si vyžadují včasné předsunutí armádních a frontových ženijních a ženijních strojních útvarů k zabezpečení udržení trvalé průjezdnosti ve stanovených prostorech.

Přes tato opatření k zabezpečení přesunů vojenských sil z hloubky státního území, musí útvary a svazky na přesunu si vyčleňovat síly k zabezpečení pohybu a odstranění překážek vzniklých další činností nepřítele na využívané komunikační síti.

Přímou součástí zabezpečení přesunů vojenských sil, zejména na velké vzdálenosti, je ochrana techniky a živé síly v prostorech zastávek a celodenních odpočinků. Podmínkou úspěšného řešení této otázky je volba vhodných prostorů, které musí svými vlastnostmi umožňovat skryté rozmístění a rozptýlení vojsk a týlů a zároveň poskytovat členitost svého mikoreliéfu přirozenou ochranu.

Budování těchto prostorů musíme zahájit současně s jejich zaujímáním při plném využití techniky i ruční práce. Důraz ochranných opatření položíme na ochranu štábů (které umístíme do sklepů prostorů budov), na raketové útvary, útvary protivzdušné obrany a na spojovací uzly. K ochraně živé síly je nezbytné vybudovat ochranné okopy. Podle půdních podmínek můžeme vybudovat ochranné objekty za 4–6 hodin v hodnotě prvního, z části druhého stupně přímé ochrany.

Významným předpokladem úspěšných přesunů vojenských sil na teritoriu a snížení možností jejich narušení činností nepřítele je komplex maskovacích opatření, která řešíme ve vztahu k možnostem nepřátelského průzkumu.

Ke snížení účinnosti vizuálního a fotografického průzkumu nepřítele je výhodné opatřit veškerou techniku deformačními nátěry s použitím infrabarev. Na zastávkách, v prostorech celodenních odpočinků a ve vyčkávacích prostorech plně využijeme umělých i přirozených masek.

Vojska přesunujeme zejména v noci a za snížené viditelnosti a při výběru směru pohybu budeme plně využívat přirozené maskovací kapacity terénu. Na komunikačních vedoucích otevřeným terénem zřizujeme protiradiolokační masky ke snížení účinnosti radiolokačního průzkumu, silniční síť vybíráme v členitém a porostlém terénu, využíváme radiolokačně neprůchodných masek a prostorů radiolokačních stínů.

Opatření k obnově provozuschopnosti přepravišť na silniční síti

Zabezpečení přepravy vojenských sil přes vodní překážky je jednou ze základních podmínek úspěšných přesunů. Údaje v první stati dokazují, že v důsledku ničivých účinků jaderných úderů bude značná část mostů přes významnější vodní překážky zničena nebo dočasně vyřazena z provozu. K jejich včasné obnově bude nezbytné zasadit značné množství sil a prostředků. Z hlediska obsáhlosti potřeb je žádoucí, aby se na tomto úkolu podílely:

- vyčleněné obnovovací jednotky ministerstev dopravy a stavebnictví,
- pontonové útvary teritoria,
- pontonové, přepravní, silniční a železniční útvary svazů a vojsk na přesunu,
- silniční svazky frontu.

Obnova mostů a přeprav přes vodní překážky na území státu je nedílnou součástí obnovy provozuschopnosti silniční sítě. Obnovu zabezpečují předurčené jednotky ministerstev vnitra a stavebnictví obou republik podle předem zpracovaného plánu technické ochrany. Zřízení náhradních přemostění přes významné vodní překážky musí být projekčně připraveno v rámci opatření operační přípravy vlastního území již v míru. Jde zejména o výstavbu provizorií dlouhodobého používání s využitím ocelových příhradových konstrukcí, prefabrikovaných železobetonových prvků a dřevěných panelových konstrukcí.

Vzhledem k tomu, že na úspěšných přesunech vojenských sil z hloubky je do značné míry závislá i úspěšná bojová činnost vojsk frontu, je nezbytné k zabezpečení tohoto úkolu vytvářet podmínky i pro využití pontonových svazků a útvarů polního vojsk. I když tyto svazky a útvary musí zabezpečit především potřeby vojsk frontu, můžeme předpokládat jejich využití k zabezpečení přeprav na teritoriu alespoň částí kapacity a v časovém omezení. K zabezpečení jejich plné bojeschopnosti v případě ztrát materiálu

Vojska na přesunu se musí důsledně maskovat v průběhu celého přesunu, s využitím všech dostupných prostředků a maskovacích technik.

K rozptýlení pozornosti průzkumných prostředků na celé území státu zpravidla slouží i opatření operačního maskování. Jejich obsahem je zejména klamná a demonstrativní činnost, kterou plánují a řídí orgány polního velení v úzké součinnosti s orgány teritoria.

při plnění tohoto úkolu je nutné vytvořit zálohu pontonomostového materiálu.

K obnově přeprav na teritoriu budeme využívat i silniční-mostní svazky. Svými mostními útvary mohou plnit obdobné úkoly jako železniční útvary operačních svazků. Jejich bojové použití řešíme ve vzájemné součinnosti silničních a železničních teritoriálních orgánů a při respektování jejich operačního použití ve prospěch vojsk frontu. I když použití částí pontonových a silničních útvarů operačních svazků je v určitých podmínkách pro úkoly zabezpečení přepravy na teritoriu možné, nepovažují to za zásadu, ale za vynucenou výjimku.

Budeme je používat především tam, kde při změnách situace na stanovené silniční síti, způsobené bojovou činností nepřítele, bude nutný rychlý zásah ve prospěch vojsk na přesunu, nebo k zabezpečení přesunů mimo zabezpečené automobilní silnice.

Ke zřízení náhradních přemostění na splavných řekách můžeme využít prostředků říčních flotil dopravních organizací. Technicky můžeme tento druh přemostění vodních překážek řešit zakotvením vlečných člunů do osy mostu těsně vedle sebe a improvizovaným řešením konstrukce vozovky z ocelových, železobetonových prefabrikovaných nebo dřevěných prvků. Tento úkol je v kompetenci ministerstva dopravy.

K včasnému zabezpečení přepravy přes vodní překážky musí přijímat opatření i vojska při manévru z hloubky teritoria. Přes dokončená opatření ke zřízení přepravišť složkami teritoria, můžeme předpokládat jejich narušení činností nepřítele v časově krátkém období před zahájením vlastní přepravy. Proto bude účelné předpusnout přepravní a pontonové jednotky vojsk za přesunu do bezprostřední blízkosti plánovaných prostorů přepravišť a připravit všechna technická a organizační opatření k jejich nasazení

ke zřízení přepravišť na směrech plánovaných přesunů vojsk.

Vzhledem k tomu, že přepraviště budou jedním z hlavních cílů činnosti nepřátelského letectva, je závažnou otázkou posouzení vhodnosti jednotlivých druhů přepravišť.

Nejméně zranitelná jsou přepraviště brodová, podvodní a plavidlová. I když z hlediska rychlosti přepravy pro řešené úkoly zcela nevyhovují, bude třeba v nezbytných případech počítat i s jejich zřizováním a využíváním. To se v první řadě týká brodových přepravišť na vodních překážkách s malou hloubkou pro přepravu většiny bojové a dopravní techniky. Nelze vyloučit ani použití přepravišť pro obojživelnou techniku a podvodních přepravišť pro tanky, zejména na teritoriu poblíž fronty, kde bude zvýšená aktivita nepřátelského letectva a kde to z hlediska potřeb fronty bude nutné.

Přívozová přepraviště jsou svojí malou kapacitou nevýhodná a v hloubce teritoria je jejich použití nevhodné. Svými manévrovacími vlastnostmi a menší zranitelností však vyhovují zejména jako přepraviště přes střední a široké vodní překážky v blízkosti frontového pásma.

Hlavním druhem přepravišť na teritoriu jsou však přepraviště mostová. Z hlediska požadavků na rychlost stavby s možností širokého manévru budou nejvhodnější mosty na plovoucích podpěrách z materiálu bojových mostových souprav.

Nejzranitelnější jsou mostová přepraviště na pevných podpěrách. Ke snížení jejich zranitelnosti bude vhodné zřizovat i mosty kombinované tak, že pobřežní úseky mostu budou konstrukčně řešeny na pevných podpěrách, střední část mos-

tu na podpěrách plovoucích. To umožní snížit riziko zranitelnosti tím, že po ukončení nočního provozu a nebo při nebezpečí napadení přepraviště nepřátelským letectvem je plovoucí část mostu zvednuta a zmanévrována do skrytého prostoru u břehu. Vhodným opatřením je i možnost zřizování mostů na pevných podpěrách s konstrukcí vozovky pod úrovní vodní hladiny — mostů ponořených.

Zachování životnosti všech druhů přepravišť na komunikační síti vyžaduje věnovat stálou pozornost komplexu maskovacích opatření proti všem druhům průzkumu nepřítelů, jejich přímému zabezpečení a protivzdušné obraně.

Předpoklady pro včasné obnovení přeprav přes vodní překážky na komunikační síti vytváříme v rámci opatření operační přípravy státního území. Jak jsem uvedl, bude třeba upravovat brody a podvodní přepraviště přes vodní překážky na vyhodnocených směrech, upravovat místa na vodních překážkách vhodných ke zřízení mostových přepravišť na plovoucích i pevných podpěrách, přizpůsobit síť přístupových cest k nim a zřídit sklady mostového materiálu pro náhradní přemostění. V rámci plánovaných investic a souladu s ekonomickými potřebami a možnostmi posoudit perspektivně možnost budování odolných přechodů přes vodní překážky na nejdůležitějších dopravních tepnách jejich vedením tunelovými podjezdy.

Postupná realizace jmenovaných opatření vytváří příznivé podmínky k řešení tohoto úkolu nejen pro zabezpečení přesunů vojenských sil na území státu, ale také pro zabezpečení politickoorganizační a ekonomické funkce státu v mimořádných podmínkách.

Závěrem chci uvést, že obnova průjezdnosti komunikační sítě a zabezpečení přesunů vojenských sil na území státu je jedním z významných předpokladů úspěšné bojové činnosti polních vojsk ve frontovém pásmu. Zeměpisné položení našeho státu i jeho operačně strategická poloha vytváří objektivně z našeho státního území prostor s vysokým koaličním významem. Tyto skutečnosti vyžadují věnovat tomuto úkolu vysokou pozornost v oblasti operační přípravy státního území v míru a zároveň promyšlet technická i organizační opatření k obnově komunikační sítě a přepravišť, k jejichž narušení by v důsledku ničivých účinků jaderných úderů beze sporu došlo.

Náměty uvedené v tomto článku vyplývají ze zásad přijatých vládními a jinými orgány, z objektivních potřeb a z možných technických řešení. Závažnost a složitost těchto úkolů vyžaduje dále rozpracovat přijaté zásady do konkrétních řešení a podrobné rozpracování součinnostních vazeb všech participujících orgánů.

Ke zvyšování úrovně bojové pohotovosti vojsk

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálporučíka A. Mezeška, uveřejněný v „Informačním sborníku štábu a technického výboru spojených ozbrojených sil“ č. 15/1978.

Ve spojitosti s agresivními snahami imperialistických států, neustávajícím horečným zbrojením a vyzbrojováním armád bloku NATO novými prostředky ozbrojeného zápasu komunistické a dělnické strany socialistických států věnují velkou pozornost dalšímu zvyšování obranné síly socialistického společenství, upevnění Spojených ozbrojených sil. Pokládají to za jeden z hlavních úkolů zabezpečení příznivých podmínek pro výstavbu socialismu a komunismu.

V této oblasti přijal Politický poradní výbor států — účastníků Varšavské smlouvy odpovídající rozhodnutí, na jejichž základě Spojené a národní velení usilovně pracují na zdokonalování bojové pohotovosti vojsk.

Požadavky na bojovou pohotovost vojsk neustále rostou, zvětšuje se celkový rozsah a složitost všech opatření, která s tím souvisí. To nutí nejen zdokonalovat styl a metody práce, která směřuje ke zvýšení bojové pohotovosti, ale hledat i nové způsoby jejího dalšího zdokonalování.

Je to oprávněné, protože bojová pohotovost musí zabezpečit rychlé a organizo-

vané zahájení boje vojsk stálé bojové pohotovosti, včasné rozvinutí svazků a útvarů na snížených počtech a v záloze, organizaci spolehlivého velení a všestranného zabezpečení k úspěšnému odražení agrese nepřítelů a k jeho rozhodnému zničení.

Proto udržování vojsk na vysokém stupni bojové pohotovosti je předmětem zvláštní péče všech velitelů, náčelníků, politických orgánů a štábů. Jednou z nejdůležitějších podmínek, které zabezpečují včasné splnění tohoto úkolu u vojsk, je přesné a promyšlené plánování. Vytváří všechny nezbytné předpoklady vysoké organizovanosti, rychlosti a utajení uvedení vojsk na vyšší stupně bojové pohotovosti. Špatné propočty a chyby při plánování mohou mít za následek vážné následky, které je velmi těžké a často nemožné odstranit v průběhu přechodu vojsk z mírového do válečného stavu.

Aby se takové plány vyznačovaly svou realitou, je velmi důležité při jejich zpracování brát v úvahu možnosti vojsk a orgánů velení, předpokládané změny situace a zejména charakter činnosti pravděpodobného nepřítelů. Soulad plánu s reál-

nou situací můžeme dosáhnout jen jejich neustálým prověřováním a upřesňováním předem a včas stanovených lhůtách nebo podle potřeby (např. v souvislosti se změnou dislokace) svazků a útvarů, s upřesněním jejich úkolů, při jejich vybrojení novými druhy výzbroje, vojenské techniky atd.

Zvyšování bojové pohotovosti a zkracování lhůt k dosažení různých jejich stupňů napomáhá dobře organizovaný a sladěný systém uvědomování vojsk, vojenských správ a mobilizačních záloh. V soudobých podmínkách jsou na systém uvědomování kladeny také požadavky, jako vysoká spolehlivost, rychlá činnost, utajení, odolnost a ochrana. Musí zabezpečit předání signálů, rozkazů a dostat potvrzení oběžníkem od všech vojsk nebo jen vybraných, dále možnost zdvojení předávaných signálů mezi svazky, posádkami, vojenskými správami, orgány Civilní obrany a jinými vojenskými organizacemi. To je zvláště nutné v případě narušení spojení, kdy některé útvary, týlová zařízení a vojenské správy z určitých důvodů nemohou dostat signály a rozkazy od nadřízených štábů.

Na základě těchto požadavků je účelné založit systém uvědomování na komplexním využívání automatizovaných zařízení, rozsáhlé sítě předem připravených míst velení, rozvinutém systému spojení. Jeho základ tvoří stále chráněné a pohyblivé spojovací uzly a předávací střediska.

Spojenecké armády využívají automatizované systémy uvědomování typu „Šnur“, „Vichren“, „Tesa“ a jiné, které vzhledem ke svým technickým parametřům v celku zabezpečují spolehlivé a rychlé předání odpovídajících signálů vojskům.

Nejdůležitějším směrem zvyšování bojové pohotovosti je další zlepšování doplňování vojsk živou silou a vybavení výzbrojí a vojenskou technikou v souladu s přijatou organizační strukturou.

Početnost, bojové složení a poměr druhů ozbrojených sil a druhů vojsk, stejně tak jako jejich naplnění, jsou proměnné veličiny. V důsledku specifiky a důležitosti plnění úkolů je proto důležité zvláštní pozornost věnovat nejdůležitějšímu naplnění orgánů velení, spojovacích a průzkumných útvarů, raketových vojsk, vojsk PVOS a letectva. V tomto směru je velmi důležité věnovat neustálou pozornost dělostřeleckým svazkům a útvarům, vojskovému letectvu, útvarům radioelektronického boje a některým dalším, jejichž stav na snížených počtech může

podstatně oslabit bojeschopnost vojsk při zahájení bojové činnosti. Prvořadý význam má bezesporu kromě toho naplnění svazků a útvarů vojensky vycvičenými záložníky, kteří jsou schopni účinně používat v boji zbraň a bojovou techniku, včetně nových typů. To musí být základem bojové pohotovosti a bojeschopnosti vojsk, vytvářených ve válečné době. V průběhu mobilizace bude totiž velmi málo času na výcvik a bojové sladění vojsk.

Zkušenosti z mobilizační práce svědčí o tom, že v jakýchkoli podmínkách existují stále rezervy a nevyužitě možnosti k dalšímu zkracování doby mobilizace vojsk a orgánů velení. Toho je možné dosáhnout např. zmenšením prostorů na formování vojsk, zkrácením lhůt na uvědomování, shromáždění a předání zdrojů do vojsk, zlepšením organizace vyvezení materiálních prostředků, předurčených k mobilizačnímu rozvinutí útvarů, zdokonalování metod odkonzervování výzbroje a bojové techniky, zkvalitněním základů mobilizace vojsk.

Důležitým směrem zdokonalování bojové pohotovosti vojsk je další zlepšování způsobů uskladnění a exploatace výzbroje a bojové techniky, hledání způsobů, které urychlují jejich přípravu k bojovému použití.

Řešení tohoto problému můžeme spatřovat především v používání nejprogressivnějších metod hermetizace bojové techniky, zdokonalování podmínek jejího udržování v parcích a skladech, periodické péče a konání prověrek technického dobrého stavu, udržování bojové techniky a výzbroje s maximálně možným koeficientem dobrého stavu a spolehlivosti.

Zvláštní pozornost vyžaduje technika, předurčená k mobilizačnímu rozvinutí svazků a útvarů. Její udržování na vysokém stupni bojové pohotovosti je složité, ale naléhavá nezbytnost.

Neméně důležitý význam má i plánování technické exploatace výzbroje a techniky, dodržování provozních ročních norem a stanovených meziprávních lhůt exploatace, zvětšení zálohy pohonných hmot pro vozidla a jiné otázky technického charakteru, které mají vliv na bojovou pohotovost vojsk.

Z hlediska zdokonalování bojové pohotovosti neustálou pozornost vyžaduje problém včasného vytvoření zásob materiálních prostředků ústředí, operačních (ve svazech) a vojskových (svazcích a útvarů) všech druhů ozbrojených sil. Jejich rozsah závisí na propočtu zabezpečení požadavků vojsk v souladu s jejich předurčením, na vytvoření nedotknutel-

ných zásob na konci bojové činnosti a doplnění ztrát v materiálních prostředcích.

Kromě toho při stanovení rozsahu zásob bereme v úvahu nezbytnost zabezpečení bojové činnosti vojsk v období, potřebného k přechodu odpovídajících odvětví národního hospodářství státu z mírového na válečný stav.

Zvláštní pozornost přitom je nutné věnovat zvyšování vojenských zásob, a to vybavením týlu svazků automobilními prostředky o velké tonáži ke zvýšení jejich možnosti a samostatnosti činnosti. Při plnění těchto úkolů je velmi důležité současně předvídat správné rozptýlení a ukrytí zásob materiálních prostředků, zabezpečení podmínek k jejich hromadnému výdeji ze stálých skladů a k jednorázové dopravě velkého množství bojové techniky v polních podmínkách způsobem mechanizace nakládacích a vykládacích prací, rozšíření způsobu výdeje, zavedení polních výdejních míst a zlepšení technického vybavení všech služeb týlu.

V současných podmínkách podstatně vzrůstá význam operačního příkrytí k vytvoření nezbytných podmínek k uvedení vojsk do plné bojové pohotovosti a k jejich operačnímu rozvinutí. Vyplývá to z toho, že ozbrojené síly pravděpodobného nepřítele mají prostředky strategického určení v plné bojové pohotovosti a rovněž silná uskupení pozemních vojsk, letectva a PVO v pohraničních prostorech, které sousedí se socialistickými státy. Silami, které má nepřítel v mírové době [za určitých podmínek a s utajením dodatečně rozvinutým], může zahájit bojovou činnost v rozsáhlém měřítku. V takových podmínkách nabývá na zvláštním významu splnění úkolů příkrytí. K plnění tohoto úkolu vzniká nezbytnost mít neustále v plné bojové pohotovosti svazky a útvary příkrytí všech druhů ozbrojených sil, které jsou schopny zabezpečit uvedení ostatních vojsk do úplné bojové pohotovosti.

Současně s tím zvláštní pozornost zasluhuje organizace přímé protivzdušné obrany vojsk, opatření k boji s průzkumnými a diverzními skupinami nepřítele, ochrany a rozmístění vojsk a nejdůležitějších objektů, ochrany před zbraněmi hromadného ničení, elektronického umlčování, ženižního a chemického zabezpečení, maskování aj. Všechny druhy zabezpečení je nutné organizovat včas.

Vysokého stupně bojové pohotovosti můžeme dosáhnout v podmínkách včas rozvinutého systému spojení a organizace tvrdého a nepřetržitelného velení vojskům. Zejména proto otázky velení včas detailně plánujeme a pečlivě propracujeme. K do-

sažení jeho odolnosti a stálosti vytváříme systém míst velení (zodolněných, pohyblivých, vzdušných) a spojení, zabezpečujeme jejich přesnou práci, vytváříme komplety spojovacích útvarů, vybavených souborou technikou.

Mezi důležité práce, které směřují k dosažení pevného velení, můžeme zařadit i vykonání různých technických a organizačních opatření v oblasti zvýšení ochrany systémů spojení před poruchami a organizacími radioelektronického umlčování. K tomu směřuje i stále širší využívání vzdušných míst velení, které jsou nezbytnou součástí celkového systému bojového velení vojskům.

Neustále rostou požadavky i na zvýšení operativnosti velení. K jejímu dosažení určitým způsobem přispějí zdokonalení forem a metod práce štábů, unifikace a snížení množství bojových dokumentů a jiná opatření. Hlavní směr při řešení tohoto problému ovšem tkví v maximálním a komplexním využívání možností soudobých prostředků automatizace a mechanizace, zdokonalování dosavadních a vytváření nových, produktivnějších a rychleji pracujících. Zejména automatizace a mechanizace hlavních procesů ve spojení s vědeckou organizací štábní práce umožní zvýšit kvalitu velení na úroveň soudobých požadavků, dosáhnout značné ekonomiky času a v celku zvýšit operativnost.

Velmi důležité je rovněž zabezpečit možnost centralizovaného řízení vojsk. V podmínkách, kdy jednotný systém velení může být narušen, podřízení velitelé a štáby musí být schopni samostatně plnit stanovené úkoly, přijímat rozhodnutí, projevovat tvůrčí a rozumnou iniciativu.

Příprava štábů a vojsk k plnění otáček bojové pohotovosti probíhá v celkovém systému přípravy důstojníků, štábů a vojsk. Tyto úkoly však mohou být tématem i speciálních zaměstnání, být samostatnými otázkami nebo obdobími cvičení. Konají se rovněž speciální cvičení na téma přechodu vojsk z mírového na válečný stav, mobilizace apod.

Cílem těchto opatření může být

- studium funkčních povinností při uvádění vojsk do různých stupňů bojové pohotovosti,

- nácvik a získávání návyků při organizování a vykonávání opatření bojové pohotovosti,

- mobilizace,

- velení vojskům aj.

Velkou úlohu při zabezpečování vysoké bojové pohotovosti vojsk má každodenní a cílevědomá stranickopolitická

práce. Jejím cílem je formovat u vojsk vysoké morálně politické, bojové a internacionální vlastnosti, v první řadě pevné ideové přesvědčení, které je základem duchovních stimulů při udržování neustálé bojové pohotovosti. Komunistická ideologie podmiňuje jednotu uvědomění vítěz-

ných idejí komunismu, pocitů vlastenectví a věrnosti principům internacionalismu.

Neoddělitelnou stránkou formování morálního ducha vojsk je výchova vysoké politické bdělosti. Nejmenší projev spokojenosti a bezpečí může mít negativní následky pro bojovou pohotovost.

Tyto některé otázky zvyšování bojové pohotovosti nejsou univerzální a všestranné. Svědčí však o tom, že je to složitý a mnohostranný proces. Dotýká se téměř všech stránek činnosti vojsk, velitelů politických orgánů a štábů, je souhrnem celého systému opatření. Neustále se mění v důsledku rozvoje prostředků a způsobů vedení války. Proto dodržování praktických opatření k udržování vysoké bojové pohotovosti a směrů jejího zdokonalování vyžaduje neustálou pozornost a upřesňování tak, aby zabezpečovala přesné plnění složitého a různorodého komplexu otázek zvyšování bojové pohotovosti Spojených ozbrojených sil.

Metoda souběžného plánování na taktickém stupni

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora L. Moroče, uveřejněný v „Informačním sborníku štábu a technického výboru spojených ozbrojených sil“ č. 15/1978.

Změny, které nastaly v posledním desetiletí v organizaci, vybavení a technickém zabezpečení vojsk, měly za následek zvýšení palebné a úderné síly, ochranu i manévrovost svazků, útvarů a jednotek. To všechno ovlivnilo formy a metody přípravy a vedení bojové činnosti a zvýšilo požadavky, kladené na velení vojskům.

Rostoucí význam velení vidíme zvláště v tom, že napomáhá realizaci potenciálu, který je v organizaci, bojové přípravě, technice a morální pevnosti vojsk.

Takové ukazatele soudobého vševojskového boje, jako jsou náhlé změny situace v širokém úseku fronty, rozhodná a dynamická bojová činnost, vedená na směrech, boj za získání a udržení iniciativy, kladou na velení vojskům podstatné požadavky, jako jsou např. potřeba vysoké operativnosti, pružnosti, utajení a nepřetržitosti. Jsou stejně důležité a zanedbání jednoho nepříznivě ovlivní realizaci dalších. Avšak z hlediska plánování je operativnost nejdůležitějším požadavkem, a proto se budeme podrobněji zabývat touto otázkou.

Operativnost velení velmi úzce souvisí s bojem o čas a zvláště o zkrácení celého procesu velení a jeho udržování na optimální úrovni. Operativnost je rovněž jedním z hledisek, která vyjadřují schopnost velitelů a štábů rychle shromažďovat, analyzovat a hodnotit informace v podmínkách určité vzniklé situace, přijímat rozhodnutí a předávat úkoly podřízeným a tím zabezpečovat časovou převahu ve vztahu k nepříteli. To je však jen jedna stránka operativnosti.

Druhá stránka je přesnost a umění v práci. Zkušenosti z velení podřízeným potvrzují, že velení můžeme považovat za operativní tehdy, napomáhá-li tomu, aby

bez shonu, zmatku, ale rychle, přesně a se znalostí věci reagovalo na vzniklou situaci, dovedně řídilo činnost vojsk a předcházelo nepříteli. Důležitou podmínkou udržení operativnosti je vyčlenění podřízeným štábům pro jejich práci více času z celkové doby, která je k dispozici.

Kromě dobré operační a taktické přípravy velitelů, vojáků, štábů a používáním soudobých prostředků ZAS patří k hlavním podmínkám operativnosti velení účelné uskupení štábů pro řízení boje, vypracování účinného stylu a metod práce velitelů a štábů.

Současně s těmito zkušenostmi a výzkumem v této oblasti, vedeného s cílem zvýšení účinnosti velení bylo zjištěno, že zavedení souběžné metody práce je rovněž jednou z cest k zabezpečení operativnosti velení v období organizace a vedení boje a operace.

Podstata souběžné metody tkví v takové organizaci práce velitelů a štábů, kdy v procesu přijetí a rozpracování rozhodnutí podřízené štáby (alespoň o dva stupně níže) na základě předběžných nařízení velitele souběžně s nadřízenými štáby plánují a organizují bojovou činnost. Toho dosahujeme dodržováním některých podmínek a především systémem jednotného principu práce velitelů a štábů daného stupně velení při plánování a organizaci boje, dále časovým rozdělením různých druhů práce. Je výhodné včas připravit rozsah práce velitele, náčelníka štábu a dalších hlavních funkcionářů na období organizace boje a na základě toho sladit způsob operativní činnosti všech funkcionářů štábu. Výsledkem této práce bude jednoduchý síťový grafikon práce, ve kterém bude časově a obsahově sladěná práce nadřízeného velitele a podřízených.

Tento pracovní dokument, rozpracovaný na všech stupních velení, zahrnuje určité časové období a napomáhá včasnému splnění úkolů a využívání času. Zabezpečuje operativnost, sladěnost a styl jak v práci daného štábu, tak i v činnosti podřízených velitelů a štábů.

Tento grafikon práce musí zahrnovat celkový rozsah práce velitelů a štábů, posloupnost v procesu přijímání rozhodnutí při plánování a organizaci bojové činnosti. Kromě toho obsahuje odpovědnost jednotlivých funkcionářů štábů druhů vojsk, oddělení a skupin, kdo, co a kdy má zpracovat, jaké podklady dodat, jaká hlášení a informace připravit a kdy doručit úkoly formou předběžných nebo konečných nařízení atd.

V průběhu cvičení „Sojuz-77“ štáb zpracoval na období plánování a organizace operace (boje) sklobený grafikon práce počínaje štábem frontu a konče štábem pluku, který obsahoval charakter činnosti velitelů a štábů, dobu cyklu velení od obdržení úkolu až do konečného určení bojových úkolů podřízeným. Tato doba byla různá pro jednotlivé stupně velení: pro svaz 6 hodin, svazky 4 hodiny, a útvary 3 hodiny.

Toto je jen jedna z několika řídicích forem organizace souběžné práce. Kromě toho je důležité odstranit v práci velitelů a štábů určité vztahy formy práce a návyky, které již zastaraly.

Především máme za to, že není dost opodstatněné tvrzení, že velitel může zhodnotit situaci až po obdržení úkolu. Z našich zkušeností vyplývá, že velení na podkladě známých zpráv je schopno ještě do doby obdržení úkolu hluboce zhodnotit situaci (organizaci, dislokaci, způsob vedení boje vlastními vojsky a pravděpodobným nepřítelem, specifické zvláštnosti terénu, počasí atd.), na základě toho včas uskutečnit řadu opatření a informovat podřízené.

Kromě toho do doby obdržení úkolu jsou velitelé a štáby schopny připravit různé podklady, propočty, formuláře, programy pro samočinné počítače atd., které ulehčí a urychlí rozpracování rozhodnutí.

Vzhledem k tomu, že podřízení zahajují konkrétní a cílevědomou práci po obdržení předběžných nařízení od nadřízeného štábu, je nutné dosáhnout toho, aby obsahovala podle možnosti všechny potřebné údaje. To přirozeně nevylučuje požadavek, že v případě kdy tato nařízení nebudou vydána, musí nadřízený štáb včas informovat podřízené o plánované bojové činnosti.

V zájmu zvýšení hodnoty vydávaných předběžných nařízení je účelné změnit

způsob práce velitele v průběhu přijetí rozhodnutí.

V souladu se vžitým způsobem činnosti práce velitele většinou zahrnuje: ujasnění úkolu, celkové zhodnocení situace a na základě toho vypracování zámyslu jako základu rozhodnutí. Tyto prvky jsou vzájemně sklobenými články práce, které v závislosti na připravenosti, návyků a zkušeností velitelů i štábů tvoří proces, uskutečňovaný v poměrně krátké době.

Na stupni divize—pluk je rozpracování zámyslu rozhodnutí rovněž produktem kolektivní práce, což v žádném případě neovlivňuje smysl té hlavní zásady, že rozhodnutí v konečném jeho podobě přijímá velitel s nedílnou velitelskou pravomocí. Má za ně také odpovědnost.

Zásadní otázkou operativnosti a souběžného plánování je čas, který potřebuje velitel pro rozpracování zámyslu. Považujeme proto za účelný takový způsob práce, kdy velitel divize (pluku) společně se svými zástupci, náčelníkem štábu, náčelníkem operačního oddělení, raketových vojsk a dělostřelectva a dalšími studuje úkol nadřízeného velitele.

Tento způsob práce umožňuje:

1. Dokonale a podrobně ujasnit úkol.
2. Rozpracovat zámysl v krátké době s přihlédnutím ke všem faktorům.

Úkol, obdržení od nadřízeného velitele, a zámysl je účelné zakreslovat současně do dvou map. Po schválení zámyslu nadřízeným velitelem průběh další práce většinou zahrnuje informace štábu divize o zámyslu velitele a stanovení úkolů hlavních funkcionářů k rozpracování plánů jejich činnosti, zpracování informací a nařízení pro podřízené. Tento úkol může plnit osobně velitel nebo náčelník štábu. Okamžitě jsou vydávána podřízeným předběžná nařízení. Na cvičení „Sojuz-77“ zpracování zámyslu svazku a útvarů tímto způsobem trvalo na štábu divize 1,5 hodiny, pluku 1 hodinu.

Charakteristické je, že zámysl velitele divize (na základě nařízení nadřízeného velitele) zpravidla obsahuje:

- rozhraní,
- úkoly,
- směr hlavního úderu,
- způsob zničení nepřítele,
- způsob sestavy,
- úkoly pluků.

Později velitel konkretizuje jen objekt pro jaderné údery a rozdělení sil a prostředků.

Z toho vyplývá také obsah předběžných nařízení:

- pásmo útoku (směr),
- úkoly,
- doba pohotovosti,
- další potřebné nejdůležitější údaje.

Považujeme za správné, že velitel divize osobně s využitím prostředků ZAS předává předběžné nařízení veliteli pluku, který bude útočit na hlavním směru. Ostatní útvarů mohou úkoly předávat směroví důstojníci s využitím formalizované dokumentace. Zkušenosti ze cvičení „Sojuz-77“ potvrdily, že k předání úkolů divizi a pluku s využitím formalizované dokumentace, kterou doporučil štáb spojených ozbrojených sil, bylo zapotřebí v průměru 10–16 minut. Důležité je, aby současně nebo bezmála současně s předběžným vševojskovým nařízením obdržely podřízené štáby nařízení náčelníků druhů vojsk.

Je výhodné, jestliže po vydání předběžných nařízení, v souladu s rozpracovanou metodikou práce, po vyslechnutí informačních zpráv náčelníků druhů vojsk a zástupců, velitel divize (pluku) pokračuje v práci na rozhodnutí a upřesnění zámyslu. Přijímání informačních zpráv je účelné rozdělit mezi velitele a náčelníka štábu. Zkrácení času docílíme tím budou-li náčelníci informovat velitele (náčelníka štábu) jen o těch otázkách, které je zajímají s tím, že operační oddělení co nejdříve zpracuje mapu rozhodnutí velitele. Práci všech náčelníků je účelné organizovat tak, aby po přednesení informací a návrhů okamžitě zakreslili do mapy rozhodnutí schválené úkoly podřízených vojsk.

Po vyslechnutí informačních zpráv náčelníků druhů vojsk, zástupců a náčelníka štábu velitel divize upřesňuje rozhodnutí. Na jeho základě štáb zpracovává bojová nařízení a předává je podřízeným kombinovaným způsobem (s využitím formalizované dokumentace prostředky ZAS, na oleátě, písemně a kurýrem). Cvičení „Sojuz-77“ ukázalo, že formalizovanou dokumentaci můžeme úspěšně používat také k předávání bojových nařízení. Zkušenosti potvrdily, že k doručení úkolů prostředky utajeného spojení s využitím formalizované dokumentace štáb divize potřeboval 15–20 minut a útvar 5–10 minut. Na předání písemných nařízení důstojníky — kurýry, v závislosti na vzdálenosti míst velení, bylo zapotřebí 30–120 minut.

Po předání bojových nařízení štáb pokračuje v plánování boje a rozpracovává různé dokumenty (bojový rozkaz, plány použití a zabezpečení atd.). Podle plánu kontroluje plnění vydaných nařízení.

Plánování je kolektivní práce. I přes omezený počet osob, které rozpracovávají

plán boje nebo operace, zúčastní se jí všechny prvky štábu, druhů vojsk a služby. Připravují potřebné propočty, podklady k rozhodnutí velitele a zpracovávají různé písemné dokumenty. Celková potřeba času pro konečné rozpracování rozhodnutí a ukončení plánování do značné míry závisí na tom, jak rychle docházejí podklady operačnímu oddělení od náčelníků druhů vojsk a služeb.

Důležitým prvkem a současně požadavkem na souběžnou metodu plánování je dokonalá znalost všech příslušníků daného štábu, ale také nadřízeného a podřízených štábů, celkové metodiky plánování, požadavků na rozpracování dokumentů, umění jejich formulování. Štáb se musí snažit o maximální snížení jejich množství, ale současně dbát na zpracování především těch dokumentů, které jsou nutné pro velení vojskům.

Velitelé a štáby, které se zúčastňují plánování, musí dokonale znát zvláštnosti válčičtí, pravděpodobného nepřítele, jeho organizaci, způsoby vedení boje, možnosti vlastních vojsk a na základě toho i formy plánování (hloubku úkolu, tempo útoku, přesunu atd.).

K docílení efektivnosti práce je výhodné z počtů jednotlivých služeb štábů svazků vytvářet funkční, dočasně pracující skupiny ke splnění jednotlivých úkolů. V jejich složení mohou být:

- velitelská skupina, jejíž úkolem je udržovat spojení s nadřízeným štábem, rozpracovávat rozhodnutí, doručovat úkoly podřízeným, získávat jejich hlášení, schvalovat rozhodnutí podřízených,

- plánovací skupina rozpracovává rozhodnutí velitele, zakresluje je do mapy a připravuje další bojové dokumenty,

- skupina směrových důstojníků, jejíž povinností je rozpracovávat předběžná a bojová nařízení pro podřízené, předávat je prostředky ZAS nebo osobně, získávat i hlášení od podřízených.

V průběhu plánování boje, zvláště v případě aktivní bojové činnosti nepřítele, vznikají určité potíže pro velitele a štáby při získávání velkého toku informací různými způsoby a při jejich zpracování. Zvláště to vyplývá ze zkušeností z takových cvičení kterých se zúčastňuje více stupňů velení. Informace, získané od nadřízeného velitele, podřízených a vlastního štábu, které dostává velitel a nejsou roztrženy a vyhodnoceny, zdržují ho od přijetí rozhodnutí a plánování boje. K vyřešení tohoto úkolu je účelné vytvářet ve štábech svazků z vlastních počtů střediska (skupiny) pro sběr, zobecnění, analýzu a zhodnocení získaných podkladů.

Důležitou podmínkou zvýšení účinnosti metody souběžného plánování je široké používání prostředků mechanizace velení a prostředků výpočetní techniky. Zkušenosti ze cvičení „Sojuz-77“ potvrdily, že k zabezpečení tohoto úkolu je nutné připravit odpovídající počet důstojníků štábu divize k zpracování výchozích podkladů k programování na samočinných počítačích a na místech zpracování podkladů, k hodnocení zpráv získaných strojovým zpracováním, k dovednému jejich využívání v procesu velení vojskům, včetně plánování boje. Vojskové štáby na taktickém stupni v současné době ještě nemají a patří do zavedení prvků polního automatizovaného systému velení nebudou mít k dispozici pohyblivá výpočetní střediska, vybavená samočinným počítačem. Doposud jsou jí vybaveny štáby svazů. V nejbližší době, s využitím šifrovací tech-

niky, budou však moci štáby svazků využívat výsledků práce střediska. Proto je nutné příslušníky těchto štábů k plnění úkolu připravovat.

V současné době někteří odborníci řadí plánování k hlavní činnosti štábu. Zdůrazňují, že úkolem velitele je rozpracování rozhodnutí, a úkolem štábu plánování, doručení nařízení podřízeným atd. Podle našeho názoru to je nesprávný přístup, protože plánování boje začíná již v průběhu rozpracování rozhodnutí, nemluvě o tom, že rozhodnutí velitele tvoří základ plánování. Velitel také v této otázce není jen postranním pozorovatelem, ale i tady má rozhodující úlohu, protože v hlavních otázkách plánování na konec rozhoduje on a schvaluje plány použití a zabezpečení.

Z toho všeho vyplývá, že metoda souběžného plánování má velkou perspektivu.

Časově sladěné pracovní grafikonky, které obsahují nejdůležitější činnost štábu, nejsou univerzální. Při častých změnách, které vznikají v průběhu přípravy rozhodnutí a plánování boje, musíme je využívat tvůrčím způsobem.

Souběžné plánování není samoúčelné. Jeho základem je potřeba zvýšit operativnost velení, dosáhnout toho, aby podřízené štáby přibližně ve stejné době zahajovaly plánování boje, rychle dostávaly bojový úkol a zahajovaly bojovou činnost v nevhodnější době.

K dalšímu zdokonalování souběžného plánování je potřeba zabezpečit vysokou operačně taktickou přípravu velitelů a štábů. Cílem je přijímat rychle zdůvodněná rozhodnutí a okamžitě je doručovat vojskům. Je důležité také vypracovat optimální styl práce na všech stupních velení. Kromě toho, zdokonalování souběžného plánování napomohou i některé další faktory:

- rozpracování a neustálé zdokonalování promyšlených, jednotných a sladěných grafikonů (metodik) práce velitelů a štábů několika stupňů;

- unifikace dokumentů pro plánování boje, zdokonalování jejich formy a obsahu, široké používání různých pomůcek, prostředků výpočetní techniky a přípravy podkladů v období plánování;

- hledání a zevšeobecnování optimálních metod doručení úkolů podřízeným, zvýšení úlohy časových norem se současným dosažením vysoké přesnosti a zdůvodnění.

z kapitalistických armád

ZÁSOBOVANIE VOJSK NATO ROPOU NA EURÓPSKOM KONTINENTE

Kapitán PhDr. Vladimír Šefčík, CSc.

Charakteristickou črtou súčasnej etapy vedeckotechnického pokroku, s jej obrovským vplyvom na rozvoj vojenskej činnosti, je rýchle zvyšovanie potrieb v energetických zdrojoch. Energetický problém, ako ukázal v Správe na XXV. zjazde KSSZ generálny tajomník ÚV KSSZ súdruh L. I. Brežnev, sa stal globálnym problémom, ktorý bude mať „... čoraz väčší vplyv na život každého národa, na celú sústavu medzinárodných vzťahov.“ [XXV. zjazd Komunistickej strany Sovietskeho zväzu, Dokumenty a materiály, Pravda 1977, s. 56.]

Rast úlohy energetických zdrojov v občianskej sfére materiálnej výroby i v jej vojenskej oblasti na jednej strane a nerovnomernosť ich geografického rozdelenia na strane druhej, vytvárajú z tohto problému objekt ostrých medziimperialistických rozporov, ktoré sú príčinou kríz a konfliktov. Ako zdôrazňuje XXV. zjazd KSSZ, kapitalistické krajiny od polovice roku 1974 sa nachádzajú v okovách ekonomickej krízy, zostrenej militarizáciou ekonomiky a rastom vojenských výdavkov, ale tiež takou štrukturálnou krízou, ako je energetická. Preto v súčasnosti vlády kapitalistických krajín riešia zabezpečenie svojich krajín potrebnými energetickými zdrojmi ako jeden z najdôležitejších a najvážnejších problémov.

Spolu s ďalším zosťrením energetickej krízy v kapitalistických krajinách, ktorá má globálny a trvajúci charakter, si stále väčšiu pozornosť na Západe vyžaduje sledovanie jej vojnového ekonomických aspektov.

Ropa, ktorá sa stala po druhej svetovej vojne životnou tepnou mieru a vojny, je základným zdrojom energie. Kým napríklad jej podiel, v palivoenergetickej bilancii západoeurópskych štátov, v roku 1955 bol 18,5 %, tak už v roku 1975 presahoval 60 %. Význam ropy sa podľa mienky odborníkov uchová aj v ďalšom období, pretože ju zatiaľ nie je možné v krátkom čase nahradiť inou energetickou surovinou. Za týchto podmienok má ropa veľký vojensko-strategický význam.

Nepretržité preteky v zbrojení v krajinách NATO, mechanizácia a motorizácia peších jednotiek, rast parku lietadiel a

vrtníkov, zvýšenie počtu lodí a ponoriek, zavedenie nových energeticky náročných druhov vojenskej techniky podmiňuje rýchly rast potrieb energetických zdrojov na vojenské účely.

Zvlášť rýchlo rastú potreby v tekutom palive v podmienkach bojovej činnosti. Napríklad ak v roku 1943 všetko letectvo bojujúcich strán denne spotrebovalo priemerne vyše 70 tisíc ton leteckého benzínu, tak vo vietnamskej vojne denná spotreba iba amerických jednotiek bola 150 tisíc ton. Pritom táto spotreba bola veľmi neefektívna. Podľa údajov bývalého poradcu ministra obrany USA Fabena, na zničenie jedného juhovietnamského vlastenca (za ktorého agresori považovali všetkých civilných obyvateľov krajiny) americké vzdušné sily spotrebovali priemerne, mimo iného 17 ton bômb, 6–7 ton tekutého paliva a tonu napalmu. (Air Force Times, 23. 11. 1966, s. 8).

V súvislosti s prípravami ozbrojených síl NATO na vojnu však rastie popri priamej spotrebe ropy i jej nepriama spotreba. Energetická náročnosť takých odvetví zbrojného priemyslu, ako je atómový, letecký, ale tiež základných odvetví uspokojujúcich potreby zbrojnej výroby v titane, hliníku, polymérnych a v iných nových materiáloch je veľmi vysoká. Pritom treba podotknúť, že európske krajiny NATO nevlastnia dostatočný energetický potenciál. Na ich území sa nachádzajú zvlášť významné ložiská ropy (mimo pobrežných vôd Severného mora) a európske krajiny sú odkázané na dovoz ropy z Blízkeho východu a Afriky. Svedčí o tom skutočnosť, že v roku 1975 v západnej Európe sa vyťažilo iba 24 miliónov ton ropy, ale doviezlo vyše 500 miliónov ton. (The Petroleum Economist, 1976, č. 5, s. 178).

Energetická kríza veľmi zhoršila palivoenergetickú bilanciu európskych krajín NATO. Vyvolala krízové javy v mnohých odvetviach priemyslu, hlavne v čiernej a farebnej metalurgii a automobilovom priemysle, ktoré sú základnými odvetviami pre rozvoj zbrojnej výroby. Ukázala a ukazuje, vážny dopad na všetky stránky života krajín, členov NATO a samozrejme aj na ich ozbrojené sily. Napríklad pre nedostatok paliva koncom roku 1973 a začiatkom roku 1974 boli odvolané manévre vojsk NATO, bola zavedená prísna hospodárnosť s palivom v jednotlivých ozbrojených silách bloku, skrátená doba letu bojových lietadiel atď.

Do popredia znova vystúpil slabý článok energetickej základne a vojnovoeconomického potenciálu v západoeurópskych

krajinách, a to silnejúca závislosť na dovoze ropy. Prejavuje sa charakteristický rozpor medzi možnosťami zásobovania ropou a potrebami národného hospodárstva ako i ozbrojených síl. Daný rozpor sa v súčasnosti veľmi intenzívne rieši. Jednak sa zavádza prísna hospodárnosť, hľadajú sa nové, vlastné ložiská ropy a jednak sa hľadajú nové zdroje energie. Veľký dôraz sa kladie na vytváranie rezerv hlavných energetických zdrojov.

Jedným z najslabších článkov vo vojnovoeconomickom potenciále, vyplývajúcom z veľkej závislosti na ropy, je v európskych krajinách NATO nevyhnutnosť dopravy ropy a jej produktov z Afriky, Blízkeho východu, ale aj z európskych prístavov, rafinérií, skladov priamo k vojskám. Napríklad pre útočnú operáciu skupiny armád NATO, predpokladajú denne doviesť asi 25 tisíc ton rôznych pohonných hmôt, k čomu je potrebné asi 1250 železničných cisternových vozňov rôznej veľkosti. Doprava pohonných hmôt sa usku-točňuje po vode, po zemi a vzduchom, čo môžeme z hľadiska ekonomickej efektívnosti vyjadriť 1:10:100. Železničná preprava sa využíva na operačnej a strategickej úrovni. Vzdušná preprava je náročná, spotreba palív pre ich dopravu by bola 1:1, čo je neefektívne. Preto sa kladie veľký dôraz na prepravu po vode, hlavne po mori. S tým rastie úloha tankových lodí. Európske krajiny NATO majú početné cisternové loďstvo (vyše 2 tisíc lodí), schopné v mieri zabezpečiť potreby ekonomiky a ozbrojených síl bloku. Jednako je to slabý článok v systéme dopravy týchto krajín práve v období vojny. Predovšetkým morské komunikácie sú zdĺhavé a konvoje tankových lodí sú veľmi zraniteľné, predovšetkým ozbrojenou činnosťou protivníka. To si vyžaduje zabezpečiť ochranu týchto konvojov. Dotácie, dávane krajinami NATO na bezpečnosť konvojov, rýchlo rastú a zatažujú štátny rozpočet týchto krajín.

Preto stále väčší význam v krajinách NATO nadobúda potrubná doprava. Výstavby rozvetvenej siete ropovodov a produktovodov, je najekonomickejšim, najspoľahlivejším a najefektívnejším prostriedkom zásobovania vojsk hotovými výrobkami v čase vojny.

Vojenské produktovody NATO sú vedené zo vstupných prístavov v Holandsku, Belgicku a Francúzsku a zabezpečujú prepravu hotových ropných výrobkov na územie NSR, kde je rozmiestnené hlavné uskupenie ozbrojených síl bloku NATO. Pohonné hmoty sú prepravované niekoľkými magistrálnymi produktovodmi, ktoré

sa rozvetvujú do odbočiek, vedúcich k jednotlivým spotrebiteľom. Napríklad produktovod Zweibrücken-Huttenheim je zaujímavou súčasťou tejto siete. Je dlhý asi 89 km a zahrňuje štyri stanovišťa vysokotlakových čerpadiel, tri priestory skladov nádrží a cisterien s vlastným nízkotlakovým čerpadlom a jeden riečny prístav. Radiace centrum produktovodu (DPPO), je v Pirmasense (NSR) a koordinuje odslanie paliva s Ústrednou operačnou sekciou NATO v Európe, do Walshauseru odbočkou cez Bitburg. Toto potrubie spája Walshauser s ôsmymi americkými vojenskými leteckými základňami a s niekoľkými západonemeckými.

Produktovod Zweibrücken — Huttenheim je napojený na americký produktovod Donges — Metz. Ropné produkty sú hnané z Metzu cez produktovod St. Baussant — Zweibrücken a produktovod Zweibrücken — Huttenheim do Walshauseru. Tak sa stáva produktovod Zweibrücken — Huttenheim, s celkovou skladovacou kapacitou okolo 2 miliónov barelov paliva (jeden barel = 159 litrov), životne dôležitou časťou siete zásobovania vojsk. Vyplýva to z tendencie „čo najväčšie množstvo paliva až do prednej línie“ a „ropovody na zad divízií.“

Napriek veľkému úspechu siete produktovodov a ropovodov je systém dodávok spojený s ťažkosťami. Dodávky smerujú cez tankové lode, rôzne čerpadlá a filtre, sklady nádrží s ich početnými rôznymi ventilami a uskladnenými cisternami k špeciálnym účelovým prostriedkom — cisternovým automobily a nádržkovým vozidlám.

Podľa odborníkov v krajinách NATO je väčšina tankových lodí zastaralá a nemoderná. Musia byť nahradené v súčasnosti výrobou a kompletovaním nových typov lodí pre prevoz ropy. Ďalším problémom sú čerpadlá, ktoré sú náročné na údržbu a na servis. Kapacita podzemných, nadzemných skladov pre pohonné hmoty a systému prečerpávacích staníc nestačí pokryť súčasné požiadavky. Problémy sú aj s produktovodmi. Je to predovšetkým ich pomalá výstavba a investičná nákladnosť. Problémom je aj časté znehodnotenie paliva, ktoré sa vyskytuje prepravou rôznych druhov pohonných hmôt v produktovodoch, ich silné agresívne pôsobenie na steny potrubia, ktorému sa síce dá čeliť, ale ktoré sa nedá odstrániť. To si tiež však vyžaduje náklady.

Problémy sú aj so špeciálnymi cisternovými automobily, ktoré sa potrebujú pre prepravu väčšieho množstva pohon-

ných hmôt. Je to jednak ich návratnosť a jednak nedostatok vodičov, ktorí ovládajú čerpadla a filtračnú nadstavbu cisternových automobilov.

Problémy v zásobovaní vojsk NATO nútia odborníkov hľadať nové spôsoby zásobovania, ktoré by neboli stratové, nákladné a pritom aby boli vysoko efektívne.

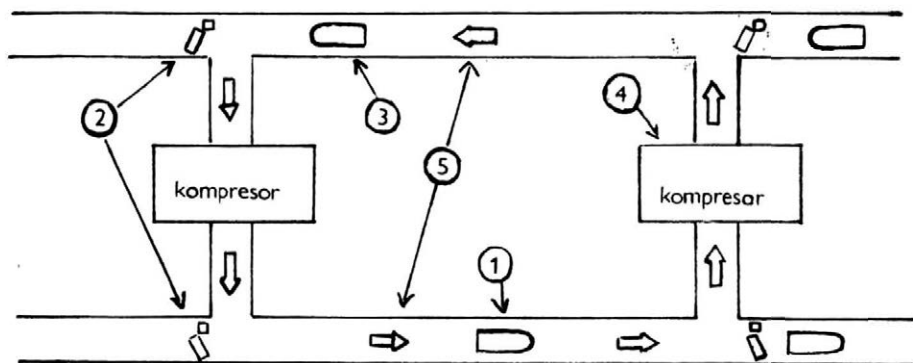
Jedným zo zavádzaných systémov zásobovania je projekt americkej Duke University — pneumatický potrubný ropovodný systém. Podľa neho je tekuté palivo plnené do kónických nádob tvaru delostreleckého granátu, alebo strely podobnej veľkej detskej fľaši o váhe cca 20 kg. Nádobu je možné ľahko paletizovať. Plnia sa v rafinériách, alebo v určených miestach v operačnom priestore. Každá nádoba označená nálepkou pre identifikáciu paliva, ktoré obsahuje a okrem toho ešte bude farebne odlíšená, alebo bude mať okrúhle žlté pásy a kódy predpísané pre súčasné produktovody. Prednosťou tohto systému je, že sa vždy môže eliminovať znehodnotenie paliva vodou, špinou a inými produktami. Nádobu sú vyrobené z plastickej hmoty.

Tento systém vylučuje použitie čerpadiel, pretože používa kompresory (pozri obr. 1). Nádobu sa môžu pohybovať potrubím rýchlosťou 160—240 km za hodinu. Do potrubia je ich možno vkladáť spôsobom, ktorý sa podobá činnosti a mechanizmu guľometného pásu a činnosti strely.

Daný projekt odstráni množstvo problémov, ktoré sme už spomínali. Revolučným prínosom v tomto projekte má byť použitie nádob v rukách odberateľov. Uvažuje sa, že v nových vozidlách a lietadlách budú nádoby zároveň tvoriť nádrže, takže doplnenie pohonných hmôt bude sa môcť uskutočňovať jednoduchou výmenou nádob, alebo ich zväzku. Odpadlo by zložitá a pomalá prečerpávanie, možnosť znečistenia paliva a pod.

Vedľajším prínosom tohto nového systému je, že pomôže v budúcnosti vyriešiť problém požiaru lietadla. Systém paletizácie umožňuje totiž posádke lietadla pri požiari odhodíť tieto palety za letu, alebo ich uvoľniť všetky práve pred nultým pristávaním.

Tento systém, ktorý je v štádiu výskumu, by sa mal za optimálnych podmienok zaviesť v priebehu osemdesiatych rokov. Ovšem nemesli by sa vyskytnúť ťažkosti, tak typické pre kapitalistický spôsob výroby. Či už ide o energetickú krízu, vážne krízové poruchy v celom kapitalistickom hospodárstve, alebo o konkurenciu a nezhody v samotnom NATO.

Dopravný systém pneumatického potrubia - produktovodu:

- 1 Nápĺň s palivom, alebo iným tovarom.
- 2 Poistná klapka usmerňujúca tok do určeného smeru.
- 3 Spätňý pohyb, alebo vracajúce sa prázdne nádoby.
- 4 Kompresory, 5000 CFM, každých 16 km.
- 5 Smer prúdenia vzduchu.

Obr. 1

Záverom je možno povedať, že vojensko politické vedenie NATO venuje veľkú pozornosť riešeniu energetického problému európskych krajín bloku. Získávajú sa a usilovne sa rozpracúvajú vlastné palivo-energetické zdroje a vytvárajú sa ohromné zásoby ropy i ropných produktov. Jednako riešenie tohto problému sa stretáva s takými ťažkosťami ako je veľmi slabá

zabezpečenosť európskych krajín NATO vlastnými palivoenergetickými zdrojmi, ktorá je spätá so závislosťou na dovoze ropy, zemného plynu, ako aj ďalších energetických zdrojov. Všetko to veľmi podryva úsilie krajín NATO na posilnenie vojnovoeconomického potenciálu a tým oslabuje ich možnosti v oblasti materiálneho zabezpečenia sil bloku.

СОДЕРЖАНИЕ

Подполковник Богумил Гниздо, кандидат философских наук, доцент

Инструментальный характер войны 3

Автор объясняет проблематику инструментального характера войны. Он рассматривает многосторонние отношения между войной и политикой, особенно часто дискутируемый вопрос, является ли современная война инструментом политики или нет, какие возможности имеются к устранению войн. С классовой точки зрения указывает характер отношений к этому вопросу социалистических и империалистических стран.

Йиржи Унцайтг

Богуслав Минаржик, кандидат военных наук

Футурология – составная часть подрывной деятельности империалистических государств 9

Авторы разбирают характеристику буржуазной футурологии, ее теоретические отправления и занимают к ним критическое положение на основании марксизма-ленинизма. Футурологию показывают как беспорядочность разных идей и мнений, которые отвечают современному состоянию и возможностям буржуазных теоретиков вообще.

Подполковник Ян Главачик, кандидат военных наук

Словацкое национальное восстание и его значение 14

Автор вспоминает 35-ую годовщину разгара Словацкого национального восстания, одного из выдающихся событий национально-освободительного движения чешского и словацкого народа в годы второй мировой войны. Он разбирает подготовку, возникновение и ход восстания. Особое внимание автор уделяет военному характеру и значению Словацкого национального восстания.

ВОЕННОЕ ИСКУССТВО

Полковник Зденек Бажант

Ведение боя со средствами ядерного нападения противника 21

Автор, исходя из одной из основных задач войск и требований современного ведения боя в условиях применения ядерного оружия – уничтожение средств ядерного нападения противника, разбирает: организацию и возможности обнаружения указанных средств, возможности общевойсковой армии и дивизии в уничтожении этих средств противника и организацию боя в этом отношении в наступательном бою.

Подполковник Ярослав Йилек, кандидат военных наук, доцент

К управлению войсками в ходе операции 31

Автор статьи объясняет содержание и особенности работы штаба армии в ходе операции. Особое внимание он обращает на управление войсками армии в ходе наступления, во встречном сражении и в ходе форсирования водной преграды. В заключении автор разбирает восстановление боеспособности войск в ходе операции.

Подполковник Ян Штефка, кандидат военных наук

К методам разработки тактических учений 38

Автор, исходя из накопленного опыта в разработке тактических учений, разбирает способы их подготовки, объясняет положение наставления «Вшеоб-II-33», роль командира, его заместителей и начальника штаба в подготовке, а также проведении учения. Автор далее разбирает некоторые конкретные вопросы, касающиеся подготовки указанных учений (периоды учения, привлекаемые на учение штабы и войска, район учения, подготовка плана проведения учения).

Подполковник Ян Буквай	
Влияние ЭВМ на ход управления войсками	46
Автор разбирает некоторые проблемы связанные с внедрением средств механизации и автоматизации управления в ЧНА в настоящее время.	

Полковник Владимир Штепан	
Боевые действия артиллерии общевойсковой армии в ходе прорыва подготовленной обороны противника с форсированием водной преграды	50
Автор откликается на статью подполковника Эмила Совака, напечатанную в нашем журнале № 4/1978 г. Он разбирает : возможности сокращения времени для выдвижения артиллерии к реке, степень огневого подавления противника, продолжительность и структуру артиллерийской подготовки, ведение огня прямой наводки, а также способы и формы переправы артиллерии через реку.	

Полковник Ладислав Оуда	
К навигационному комплексу самолетов новейшей генерации	56
Автор статьи рассматривает и объясняет отдельные функции навигационной системы новейших типов самолетов. Он разбирает способ работы этой системы, возможности ее использования и ее значение в боевых действиях авиации.	

Подполковник Владимир Хлад	
Танковое и автомобильно-техническое обеспечение тактических учений	62
Автор, исходя из накопленного опыта подготовки и проведения тактических учений, разбирает вопросы касающиеся области танкового и автомобильно-технического обеспечения, а именно : вопросы определения учебных целей, разработки плана проведения учения, установления характеристики и использования техники и пробега километров, а также способ подготовки и содержание отдельных распоряжений в указанной области.	

Полковник Франтишек Паленик, кандидат военных наук, доцент	
Некоторые вопросы проезда коммуникаций	68
Автор рассматривает проблематику коммуникационного обеспечения оперативных маршей на территории государства. Он разбирает основные принципы и мероприятия, решаемые в мирное время, вопросы восстановления коммуникаций, а также проблематику планирования этих мероприятий в настоящее время.	

ИЗ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ АРМИЙ

К повышению уровня боевой готовности	73
Метод параллельного планирования в тактическом звене	77

ИНФОРМАЦИИ

Капитан Владимир Шефчик, кандидат философских наук	
Снабжение войск НАТО нефтью в Европе	81
Автор знакомит читателей со значением энергетических источников, особенно нефти, для боевой деятельности вооруженных сил НАТО на Европейском театре военных действий, в связи с постоянным повышением расхода ГСМ современными высоко моторизованными армиями. Далее автор разбирает проблематику новейших способов доставки ГСМ на театр военных действий.	